T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

12-17 YAŞ ARASI ADÖLESANLARIN SİBER ZORBALIK DENEYİMLERİ VE EBEVEYNLERİN SİBER ZORBALIK KONUSUNDAKİ FARKINDALIK DURUMLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilek ULUDAŞDEMİR

HEMŞİRELİK PROGRAMI

Ankara, 2017

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

12-17 YAŞ ARASI ADÖLESANLARIN SİBER ZORBALIK DENEYİMLERİ VE EBEVEYNLERİN SİBER ZORBALIK KONUSUNDAKİ FARKINDALIK DURUMLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilek ULUDAŞDEMİR

HEMŞİRELİK PROGRAMI

Ankara, 2017

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

12-17 Yaş Arası Adölesanların Siber Zorbalık Deneyimleri ve Ebeveynlerin Siber Zorbalık Konusundaki Farkındalık Durumlarının İncelenmesi

Dilek ULUDAŞDEMİR

Yüksek Lisans Tezi

Tez Savunma Sınav Tarihi
28.06.2017

Yard. Doç .Dr Sibel KÜÇÜK

Jüri Üyeleri

Yard. Doç .Dr Sibel KÜÇÜK

Yard. Doç .Dr Çiğdem TOPÇU

Yard. Doç .Dr Nigar ÜNLÜSOY DİNÇER

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Prof. Dr. Özen ÖZENSOY GÜLER

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

28-06-2017

Dilek Uludaşdemir

TEŞEKKÜR

Tezin her aşamasında beni kıymetli tecrübeleri ile yönlendiren, bilimsel anlamda destekleyen ve sabırla bilgi ve emeğini esirgemeyen danışmanım Yard. Doç. Dr. Sibel KÜÇÜK'e teşekkür gönül borcumdur.

Değerli vaktini hiç çekinmeden bana ayıran sayın hocam Doç. Dr. Çiğdem TOPÇU' ya sabrı, sevecenliği, tezimin her adımında beni yönlendirişi için sonsuz teşekkürler.

Lise dönemimde derslerini sabırsızlıkla beklediğim ve bana bu yolda destek olan Edebiyat öğretmenim Eyyup BOSTANCI' ya ,

Aldığım her kararda yanımda olan, hiçbir yardımını esirgemeyen eşim Mehmet Ertürk ULUDAŞDEMİR'e, tezimin her aşamasında desteğini esirgemeyen kardeşlerim, annem Ayşe YALÇIN ve babam Hüseyin YALÇIN'a ve bir bakışı ve tebessümüyle bütün yorgunluğumu alan sevgili kızım Duru Ela ULUDAŞDEMİR'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**

ABSTRACT ..... **v**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **vi**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **vii**

1. GİRİŞ **1**

1.1. Problem Tanımı 1

1.2. Araştırmanın Amacı 3

1.3. Araştırmanın Soruları 3

1.4. Araştırmanın Önemi 3

2. GENEL BİLGİLER **5**

2.1. Adölesan Dönemi 5

2.1.1. Erken Adölesan Dönem 5

2.1.2. Orta Adölesan Dönem 6

2.1.3. Geç Adölesan Dönem 6

2.2. Toplumda İnternet Kullanımı 6

2.3. Adölesan Döneminde İnternet Kullanımı 8

2.4. Zorbalık 9

2.5. Siber zorbalık 11

2.6. Ebeveynler ve Siber Zorbalık 15

2.7. Siber Zorbalık ve Hemşirelik Yaklaşımı 16

3. MATERYAL VE YÖNTEM **19**

3.1. Araştırmanın Şekli 19

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri 19
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....19
3.3.1. Örneklem seçimi 21
3.4. Verilerin Toplanması.....24
3.4.1. Veri Toplama Formlarının Hazırlanması 24
3.5. Araştırmanın Ön Uygulaması 26
3.6. Araştırmanın Uygulanması.....27
3.7. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri 28
3.7.1. Bağımlı Değişkenler.....28
3.7.2. Bağımsız Değişkenler 28
3.8. Verilerin Değerlendirilmesi 29
3.9. Araştırmanın Etik Boyutu.....30
4. BULGULAR 31
4.1. Adölesanların Sosyodemografik ve İnternet Kullanım Özelliklerine Ait Bulgular 31
4.2. Ebeveynlerin Sosyodemografik ve Çocuklarının İnternet Kullanım Özelliklerine Ait Bulgular 35
4.3. Adölesanların Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (Revised Cyber Bullying Inventory – RCBI II)'ye Verdikleri Yanıtlara Ait Bulgular 38
4.4. Lojistik Regresyon Analiz Sonuçlarına Ait Bulgular.....51
5. TARTIŞMA 56
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....68
7. KAYNAKLAR 71
8. EKLER.....84
EK-1. Adölesan Anket Formu 84
EK-2. Ebeveyn Anket Formu 86

EK-3. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri- II 88
EK-4. Etik Kurul Raporu.....89
EK-5. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni.....90
EK-6. Bilgilendirilmiş Onam Formu.....91
EK-7. Ölçek İzni.....92
EK-8. Özgeçmiş.....93

ÖZET

12-17 Yaş Arası Adölesanların Siber Zorbalık Deneyimleri ve Ebeveynlerin Siber Zorbalık Konusundaki Farkındalık Durumlarının İncelenmesi

Araştırma 12-17 yaş arası adölesanların siber zorbalıkla karşılaşması ve ebeveynlerin siber zorbalık konusundaki farkındalık durumlarının incelenmesi amacıyla Ankara il merkezinde ilköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 1129 adölesan ve 778 ebeveyn ile tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Veriler Adölesan ve Ebeveyn Anket Formu, Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II **(**Revised Cyber Bullying Inventory-RCBI**)** ile toplanmıştır. Değerlendirmede sayı, yüzde, ortalama, ortanca, Pearson Chi-Square, Mann Whitney U testleri ve Lojistik Regresyon analizi kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan adölesanların %50.2'sinin erkek, %50.3'ünün ortaokul düzeyi öğrenim gördüğü belirlenmiştir. Adölesanların %90.3'ünün akıllı telefon ile internete eriştiği, %88.9'unun interneti eğitim amaçlı kullandığı, %89.0'unun herhangi bir sosyal medya hesabı bulunduğu, %25.1'inin her gün internet kullandığı ve %44.0'ünün internet kullanımının anne/babası tarafından kontrol edildiği, %65.5'i siber mağdur, %56.6'sı siber zorba olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin %67.5'inin adölesanın annesi, %36.2'sinin lise mezunu, ortalama 2925.87±1773.657 TL gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili verdikleri yanıtlara göre çocuklarının %97.5'i sosyal medya hesabı olduğunu bildiği, %93.3'ü internette hoşlanılmayacak mesaj almadığını, %98.8'i siber zorbalık yapmadığını ve %94.6'sı siber mağdur olmadığını belirttiği saptanmıştır. Siber mağdur ve zorba olan adölesanların internette günlük ortalama üç saatten fazla zaman geçirdikleri, siber zorbalık ve siber mağduriyet ile internette geçirilen süre, okul türü, sınıf düzeyi, internete erişim sıklığı, erişim için akıllı telefon ve internet kafe kullanma, sosyal medya hesabı bulunma, kişisel bilgilerini paylaşma, ebeveyn eğitim durumu, çocuk sayısı, internette riskli davranışlara yönelik eğitim verme arasında istatistiksel farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$).

Bu sonuçlar doğrultusunda; ebeveyn ve adölesanların konu hakkında eğitilmeleri ve hemşirelik alanıyla ilgili farklı çalışmalar yapılması önerilebilir.

Anahtar kelimeler: Adölesan, ebeveyn, farkındalık, hemşirelik, siber zorbalık.

ABSTRACT

Investigation of 12-17 Aged Adolescents, Cyberbullying Experiences and Their Parents Awareness of Cyber Bullying

The present study was conducted to investigate cyber bullying experiences of 12-17 aged adolescents and awareness status of their parents related to cyber bullying. A total of 1129 adolescents who were attending to secondary schools in Ankara and 778 parents, were recruited.

Data were collected with adolescent and parent viewing form and Revised Cyber Bullying Inventory-RCBI**)**. For evaluating data frequency, percentage, mean, median, Pearson Chi-Square and Mann Whitney U tests and Logistic regression analysis were used.

It is determined that 50.2% of adolescents were boys and 50.3% of them were attending to secondary school. Of them; 90.3% reached internet by smart telephones, 88.9% used internet for education, 89.0% had got a social media account, 25.1% used internet every day, 44.0% were monitored by their parents while internet using, 65.5% stated that they were cyber victims, 56.6% were cyber bullies. Of the parents; 67.5% were mothers, 36.2% were graduated from high school, mean income was 2925.87±1773.657, 97.5% knew their children had got a social media account, 93.3% didn't take any unpleasant message, 98.8% didn't do cyber bullying and 94.6% weren't cyber victims.

It is determined that cyber victim or bully adolescents spent 3 hours or more at internet. Cyber bullying and cyber victimization experiences significantly differ as a matter of type of school, class level, frequency of reaching internet, using smart telephone and internet cafe, having social media account, sharing individual information. Parent education level, number of child, receiving education about risky behaviors at risky ($p<0.05$).

In line with these results; parents and adolescents should be educated about the subject and further studies are suggested.

Keywords: Adolescent, awareness, cyber bullying, nursing, parents.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

CDC : Centers for Disease Control and Prevention (Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi)

DSÖ : Dünya Sağlık Örgütü

YSZE II : Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II

İMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Okul türü, gelişmişlik düzeyi ve ilçelere göre örneklem seçimi..... 23

Tablo 3.2. İlçelerin gelişmişlik düzeyi ve okul türüne göre olması gereken/ulaşılan adölesan örneklem sayısı 24

Tablo 4.1. Adölesanların sosyodemografik özellikleri (N=1129)..... 32

Tablo 4.2. Adölesanların internete erişim kaynakları, erişim sıklığı ve kullanma amaçları ile ilgili özellikler (N=1129) 33

Tablo 4.3. Adölesanların kullanılan sosyal medya hesapları internet/sosyal medyada paylaşılan bilgiler ve ebeveynlerinin kontrol durumu ile ilgili özellikler..... 34

Tablo 4.4. Ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri 35

Tablo 4.5. Ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımları ile ilgili özellikler..... 36

Tablo 4.6. Ebeveynlerin çocuklarının internet/sosyal medya kullanım takibi ile ilgili özellikler (N=778) 37

Tablo 4.7. Ebeveynlerin siber zorbalık tanımını, çocuklarının siber zorbalık, mağduriyet, uygun olmayan mesaj alma, paylaşım yapma durumlarını bilme, internet kullanımını ve riskli davranışları öğretme ile ilgili özellikler (N=778)..... 38

Tablo 4.8. Adölesanların Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II sorularına verilen yanıtlarının dağılımı (N= 1128)..... 40

Tablo 4.9. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (YSZE-II)' ye göre siber mağdur ve siber zorba dağılımları (N=1128) 41

Tablo 4.10. Adölesanların sosyodemografik özellikleri ile siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması (N=1128) 42

Tablo 4.11. Adölesanların internet ve sosyal medya kullanım özellikleri ile siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması (N=1128)..... 44

Tablo 4.12. Annelerin sosyodemografik özellikleri ile çocuklarının siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması (N=525) 47

Tablo 4.13. Babaların sosyodemografik özellikleri ile çocuklarının siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması (N=253) 48

Tablo 4.14. Ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri ile çocuklarına güvenli internet kullanımı eğitimi verme durumunun karşılaştırılması (N=1128)..... 49

Tablo 4.15. Bölgelerin sosyoekonomik düzeyleri ile siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması..... 50

Tablo 4.16. Adölesanların Siber mağduriyet deneyimlerini etkileyen özellikler 51

Tablo 4.17. Adölesanların Siber zorbalık deneyimlerini etkileyen özellikler 52

Tablo 4.18. Annelerin sosyodemografik özelliklerinin çocuklarının siber mağduriyet ve zorbalık mağduriyet deneyimlerine etkilerinin karşılaştırılması..... 53

Tablo 4.19. Babaların sosyodemografik özelliklerinin çocuklarının siber mağduriyet ve zorbalık mağduriyet deneyimlerine etkilerinin karşılaştırılması..... 54

Tablo 4.20. Ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri ile çocuklarına güvenli internet kullanımı eğitimi verme durumlarının karşılaştırılması 55

1. GİRİŞ

1.1. Problem Tanımı

Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, özellikle de internet günlük yaşantımızın vazgeçilmezleri arasında yer almaktadır. Günümüzde internet, kullanıcıların kolay ve hızlı bir şekilde bilgi ve görüşlerini paylaştıkları ve dünya çapındaki kişilerle iletişim kurabildikleri bir ortam sağlamakta, çocuklar ve adölesanlar için genişleyen bir sosyal ortam oluşturarak iletişim dünyasına bireysel olarak katılmalarına olanak vermektedir (1-3). Ancak internet ve teknoloji erişimi bulunan adölesanların interneti en sık oyun oynamak ve sohbet etmek amacıyla, uzun süreli, bilinçsiz ve kontrolsüz bir şekilde kullandıkları belirtilmektedir (4,5). Denetimsiz internet kullanımı ise çeşitli olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Kişisel bilgilerinin ele geçirilmesi, ödül, oyun ve hediye yoluyla istismar edilmesi, reklamlar aracılığıyla yanlış yönlendirilmesi ve zararlı içeriklerle karşı karşıya kalması gibi risklerin yanı sıra denetimsiz sosyal paylaşım ağları, e-posta grupları adölesanlar için beklenmedik tehlikeler oluşturabilmektedir (6). İnternet ortamında pornografiye maruz kalma düzeyini araştıran bir çalışmada düzenli internet kullanan adölesanların %15'inin pornografik malzemeye maruz kaldığı bildirilmiştir (7). Avrupa ülkelerinde internet kullanımı ile ilgili olarak yürütülen çalışmada 11-16 yaşındaki adölesanların %30'u aşırı internet kullanımı nedeniyle okulda verilen ödevleri ve uykularını aksattıkları , %15'i arkadaşlarından cinsel içerikli mesajlar veya fotoğraflar aldıkları ve %3'ü buna benzer mesajları gönderdikleri belirlenmiştir. Ayrıca internette bu tür riskli davranışlarla karşılaşan adölesanların ebeveynlerinin bu durumu genellikle fark etmediği belirlenmiştir (8). Sosyal paylaşım ağları ve sohbet odaları adölesanlar için ciddi tehlikeler barındırmasına karşın sohbet odaları hakkında ebeveynlerin birçoğunun gereken ölçüde bilgi sahibi olmadığı bilinmektedir (9).

Çağımızda yaygın olarak kullanılan cep telefonu, bilgisayar gibi elektronik araçlar ile yapılan anlık kısa mesajlar, e-posta alma gönderme ve sosyal ağ siteleri adölesanlar arasında kendi sosyal ortamlarını sürdürmede önem kazanmaktadır (10).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki son gelişmeler adölesanların büyüme ve gelişmesi, beden ve mental sağlığı üzerinde sayısız fırsatlar sunabilmesine karşın eleştirel düşünme ve doğru karar verme yeteneğinin gelişmemiş olması interneti güvenli bir şekilde kullanamamaya ve siber zorbalık gibi risklere maruz kalmalarına neden olmaktadır (11). Bazı adölesanlar bu teknolojiyi kötüye kullanmakta ve kendi akranlarına zarar verebilmektedir. Elektronik ortamdaki akran istismarı olan siber zorbalığın (12) adölesanlarda yaygın olduğu ve bu durumun daha çok akranlar arasında yaşandığı belirtilmektedir (13, 14). Siber zorbalar genellikle adölesanların okul ortamında tanıdığı kişiler olmasıyla birlikte, sosyal ağ sitelerinde arkadaş oldukları hiç tanımadıkları kimseler de olabilmekte ve uygunsuz yorum yapma, bilgi paylaşımı yolu ile siber zorbalık yapabilmektedir (15). Yapılan bir çalışmada siber zorba/mağdurların oranının %67.5 olduğu (16), farklı çalışmalarda ise adölesanların %14-25'inin siber zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir (14, 17).

Adölesan dönemde düzenli olarak internet kullanımının artması ebeveynlerin sürekli gelişen internet teknolojilerini, stratejilerini öğrenmelerini ve ebeveynlik becerilerini geliştirebilmek için yeni ekipmanların kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir (18). Bu gerçekliğe karşın ebeveynlerin yalnızca %20'sinin internetin riskli kullanımını, %7'sinin sosyal medya hesaplarını düzenli bir şekilde izlediği bildirilmektedir (19).

Aile, çocuklarını korumakla görevli ilk kurumdur ve riskli sağlık davranışlarının önlenmesi için ailenin koruma ve denetim mekanizması gereklidir (20). Sağlık ekibinin önemli üyelerinden biri olan hemşireler sağlığı sürdürme ve geliştirmeye yönelik sağlık hizmeti verirken adölesanlara ve ebeveynlerine bilgi vermeli, sağlığı sürdürme ve geliştirmeye yönelik girişimlere etkin olarak katılmalarını sağlamalıdır (21). Giderek artan internet kullanımı ve adölesan dönemindekiler için sözü edilen riskler, çocuk sağlığı hemşirelerine de yeni görev ve sorumluluklar yüklemektedir (22). Birinci basamakta, yataklı tedavi kurumlarında ya da okul hemşiresi olarak görev yapan çocuk sağlığı hemşireleri adölesanlar ve ebeveynleri için güvenli internet davranışlarını değerlendirmeli, sağlık açısından riskli internet davranışlarını veya sorunlarını tespit ederek güvenli internet davranışı geliştirmelerine yardımcı olmalıdırlar (23, 22). Aile ve çocuk arasındaki ortak iletişimi geliştirerek internet kullanımından optimum düzeyde yarar sağlanmasını ve internetin

olumsuz yönlerine ait risklerin azaltılması için girişimlerde bulunulması önem taşımaktadır (24).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; 12-17 yaş arası adölesanların siber zorbalık deneyimleri ve ebeveynlerin siber zorbalık konusundaki farkındalık durumlarının incelenmesidir.

1.3. Araştırmanın Soruları

1. 12-17 yaş arasındaki adölesanların internete erişme kaynakları, erişme sıklığı kullanma amaçları siber mağduriyet/zorbalık durumlarını etkiliyor mu?
2. 12-17 yaş arasındaki adölesanların yaş, cinsiyet, okul başarı durumu, okul türü, sınıf düzeyi siber zorbalık/mağduriyet durumunu etkiliyor mu?
3. 12-17 yaş arasındaki adölesanların sosyal medya durumları kullanmaları siber zorbalık/mağduriyet durumunu etkiliyor mu?
4. 12-17 yaş arası adölesanlar internet ortamında kişisel bilgilerini paylaşmaları siber zorbalık/mağduriyet durumunu etkiliyor mu?
5. 12-17 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin yaşı, medeni durumu, aylık geliri, mesleği, çocuk sayısı çocuklarının siber zorbalık/mağduriyet durumunu etkiliyor mu?
6. 12-17 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri çocuklarına güvenli internet kullanım eğitimi vermesini etkiliyor mu?
7. 12-17 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarına riskli internet kullanım eğitimi vermesi siber zorbalık/mağduriyet durumunu etkiliyor mu?

1.4. Araştırmanın Önemi

Araştırma sonuçlarının 12-17 yaş arası adölesanların ne düzeyde siber zorbalığa maruz kaldıkları ve siber zorbalık yapma durumlarını, siber zorbalık ve mağduriyet düzeylerinin hangi değişkenlere göre farklılaştığı siber zorbalıkla

karşılaşması ve ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımını takip etmesi, siber zorba/mağdur olma durumlarının farkındalığına dair bulgular ortaya koyması beklenmektedir. Araştırma ile elde edilen bulgularla adölesanların siber zorbalık verileri ile ve ebeveynlerin siber zorbalık ile ilgili farkındalık düzeylerinin görülmesi eğitime ihtiyaç sağlık profesyonellerinin bu alana dikkatinin çekilmesi sağlanacaktır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Adölesan Dönemi

Adölesan dönemi hızlı büyüme-gelişme ve biyolojik, bilişsel ve sosyoduygusal değişimleri içeren çocukluk ve yetişkinlik arasındaki (25) 10-19 yaş arasını kapsayan karmaşık bir süreçtir (26). Genel olarak 11-20 yaş arası olarak kabul edilen adölesan dönemi büyüme ve gelişme süreci açısında erken adölesan dönem, orta adölesan dönem ve geç adölesan dönem olmak üzere üç bölümde incelenmektedir. Her dönemin kendine özgü bir süreci vardır. Bu süreçlerin sonunda bireyler becerilerini geliştirerek yaşam içinde ruhsal olgunluğa da erişmektedir (27-29). "Adölesan" sözcüğü Batı literatüründeki "adolescent" in karşılığı olarak kullanılmakta ve Latincede büyümek, olgunlaşmak anlamında kullanılan "adolescere" fiilinin kökünden gelmektedir (30). Adölesan kavramı, ergenlik ile bazen eş anlamda kullanılmakla birlikte yaşamın bu döneminde vücutta oluşan biyolojik değişikliklere eşlik eden ruhsal gelişme ve psikososyal değişiklikleri de kapsayan bir terimdir (31).

2.1.1. Erken Adölesan Dönem

Yaklaşık olarak 11-14 yaş arasındaki bu dönem hızlı gelişen fiziksel ve davranışsal değişikliklerin görüldüğü bir dönemdir. Erken adölesan dönemde aynı cinsten arkadaşlıklar kurma ve en iyi arkadaşını seçme eğiliminin karşı cinsle kurulan arkadaşlıktan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu dönemde adölesan benmerkezci düşünceye sahiptir ve genellikle ailesinin koyduğu kurallara karşı isyankâr olabilmektedir. Ebeveynlere yaşa özel gelişimsel değişikliklerle ilgili öngörücü rehberlik etmesi primer hemşirelik işlevlerindendir. Örneğin neşeli ve dışadönük bir karakterde olan çocuk yaşamının bu döneminde utangaç ve yalnızca sevdiği arkadaşlarının yanında rahat davranabilen bir kişiliğe dönüşebilmektedir. Artık aileden bağımsız olma isteği ile ebeveynlerinin gözünde çocuk olmak istemeyen adölesanlar kendini henüz yetişkin de sayamamaktadır (32).

2.1.2. Orta Adölesan Dönem

Orta Adölesan dönem genellikle 15-17 yaş arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bütün olarak kişiliğin oluşması ve bağımsızlık bu dönemin başlıca özelliğini oluşturmaktadır. Pubertal değişiklikler ve bilişsel gelişme tamamlanmasıyla birlikte genellemeler yapabilmekte, soyut düşünebilme ve deneyimleriyle birleştirebileceği içgörü geliştirmektedir (33). Ailelerin yıldırıcı olarak tanımladığı bu dönemde adölesanlarda narsistik duygular gelişmektedir. Aile ve gençler arasındaki çatışmalar (sınırların test edilmesi, çatışma, sokağa çıkma yasağı, arkadaşlar, aktiviteler, görünüş, araba ve para üzerinde sert çekişmeler ve aşırı isyan gibi) daha sık yaşanmaktadır. Bir akran grubuna dahil olmak bu dönemde önem kazanmaktadır. Bu dönemde aynı cinsten arkadaş grubuyla olan ilişkiler önemli olmasıyla birlikte karşı cinse olan ilgi artmaktadır. Bu dönemin önemli konularından biri pubertedeki değişim nedeniyle cinsel kimlik gelişimidir. Cinsel kimlik gelişimi fizyolojik, biyolojik ve çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Erikson'un kuramına göre bu dönemde rollerini sağlıklı bir biçimde keşfedebilen adölesanlar olumlu bir kimlik kazanmaktadır (32, 33).

2.1.3. Geç Adölesan Dönem

18 yaş dolayında başlayan geç adölesan dönem kimlik duygusunun bütünleşmesiyle sona eren, akademik ve sanatsal arayışların, sosyal bağların adölesanın kendini daha iyi tanımlamasına ve kendini bir topluluğa ait hissetmesine yol açtığı dönemdir (34).

2.2. Toplumda İnternet Kullanımı

Son yıllarda medya kavramı önemli ölçüde değişim göstermiş, televizyon, sinemaya ek olarak internet, video ve bilgisayar oyunları, cep telefonları medya kavramına dahil olmuştur (35). Özellikle bilgisayar temelli iletişimin temelini oluşturan internet farklı ülkelerde ve sosyoekonomik gruplarda farklılıklar gösterse de yaygın olarak kullanılmaktadır (25). İnternetin doğuşundan günümüze kadar, özellikle 1990'lı yıllardan sonra bu teknolojideki hızlı artış ülkelerdeki, dolayısıyla dünyadaki internet kullanıcı sayısının hızlı bir şekilde artmasına sebep olmuştur. Dünya'da internet kullanımına bakıldığında 2015'te internet kullanıcıların sayısı 3.2 milyara ulaşmıştır (36).

Bilgisayar, internet hizmetleri özellikle son yıllarda iletişim amaçlı kullanım olanaklarının gelişmesiyle birlikte, ailelerin temel teknoloji gereksinimleri arasına girmiştir (37). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması (2016)'na göre bilgisayar ve internet kullanım oranları 16-74 yaş grubundaki bireylerde sırasıyla %54.9-61.2 olarak açıklanmıştır. Türkiye genelinde internet erişim imkânına sahip hanelerin oranı %76.3 iken, hanelerin %96.9'unda cep telefonu veya akıllı telefon bulunmaktadır. Aynı dönemde hanelerin %22.9'unda masaüstü bilgisayar, %36,4'ünde taşınabilir mevcut iken tablet bilgisayar bulunma oranı %29.6'dır. İnternet kullanım amaçları dikkate alındığında, 2016 yılında internet kullanan bireylerin %82.4'ü sosyal medya üzerinde profil oluşturma, mesaj gönderme veya fotoğraf vb. içerik paylaşma, bunu %74.5 ile paylaşım sitelerinden video izleme, %69.5 ile online haber, gazete ya da dergi okuma, %63.7 ile internet üzerinden müzik dinleme takip ettiği açıklanmıştır (38).

Ülkemize çeşitli ülkelerden gelen turistlerle yapılan bir araştırmada kişilerin internet kullanım amaçları incelendiğinde büyük bir kısmının sosyal medyayı takip etmek (%47.3) ve araştırma yapmak (%17.8), gündemi takip etmek (%12.3), e-mail alışverişi (%8.5), resmi hizmetler (%7.3) ve eğlence (%6.8) olarak sıralanmıştır (38). 18-23 yaş aralığında yapılan bir çalışmada sosyal paylaşım siteleri kullanımı en sık bildirilen internet etkinliği olduğu ve katılımcıların yarıdan fazlası çevrimiçi sosyal paylaşım sitelerini kullandıklarını bildirmişlerdir (39).

İnternet, küresel ve yerel olan arasındaki sınırları belirsizleştirerek iletişim ve etkileşimde yeni kanallar açarak ve giderek daha fazla günlük işin çevrim içinde halledilmesini sağlayarak, günlük yaşamın sınırlarını dönüştürmektedir. Ancak yanlış ve zararlı kullanıma bağlı farklı etkiler de görülebilmektedir (40).

2.3. Adölesan Döneminde İnternet Kullanımı

Adölesan döneminde aile, okul, toplumsal gruplar ve kitle iletişim araçları sosyalleşmesini etkileyen önemli etmenlerdendir (30).

Sosyalleşmeyi etkileyen faktörlerden biri olan kitle iletişim araçları ile dijital tabanlı sosyal çevreler, e-posta, anlık mesajlaşma, Facebook gibi sosyal ağ siteleri, sohbet odaları, video ve fotoğraf paylaşımı, çok oyunculu çevrimiçi bilgisayar oyunları ve sanal dünyaları içermektedir (25). 2013 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 6-15 yaş grubundaki çocukların oyun oynama, bilgi arama, sosyal medya ağlarına katılma gibi amaçlarla ortama 9 yaşında internet kullanmaya başladıkları belirtilmektedir (41). 3-18 yaş grubu çocukların %35.7'sinin bilgisayar ve %21.7'sinin evinde internet olduğu (42) ABD'de 12-17 yaş arasındaki adölesanların %93'ünün her gün internet ortamında çevrimiçi oldukları bildirilmektedir (43). Avustralya'da ise 5-8 yaş arasındaki çocukların % 79'u, 9-11 yaş grubundakilerin % 96'sı ve 12-14 yaş grubundaki çocukların % 98'i internete erişim sağlamaktadır (44). 12-17 yaş arasındaki adölesanların %73'nün kendi cep telefonuna sahip olduğu ve 12-13 yaşındaki çocukların % 60'ı ile 14-17 yaşındakilerin % 73'ünde bilgisayar sahibi olduğu bildirilmektedir (43).

İnternetin kontrolsüzce kullanımı sonucunda yüz yüze arkadaşlıkların yerini online arkadaşlık, Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım sitelerine bıraktığı ifade edilmektedir (45). Avrupa'da 9-12 yaş arasındaki çocukların %38'inin ve 13-16 yaş arasındaki çocukların %77'sinin bir sosyal ağ sitesinde profili olduğu, 9-12 yaş grubunda olan çocukların %20'sinin ve 13-16 yaş grubundaki çocukların %46'sının Facebook hesabına sahip olduğu bildirilmektedir (46).

Adölesanların giderek artan internet kullanımı hayatını kolaylaştırıp toplumsal gelişimine olumlu katkı sağlarken diğer yandan da bilinçsiz kullanımından kaynaklanan bazı sorunları ve tehlikeleri beraberinde getirmektedir. Bilinçsiz ve kötüye kullanım "Sağlıksız-patolojik-problemli internet kullanımı", "internet bağımlılığı", "siber zorbalık" gibi kavramların ortaya çıkmasına ve sağlık açısından problemlere neden olmaktadır (3). Örneğin uzun süreli internet kullanan 14-17 yaş arasındaki adölesanların arteriyel kan basınçlarının kontrol edildiği bir çalışmada, günde iki saatten fazla internet başında kalmanın yüksek diyastolik kan basıncıyla

ilişkili olduğu bildirilmektedir (47). Uzun süre internet kullanan öğrencilerin yüksek düzeyde somatize, obsesif, depresif, anksiyeteli, hostil, fobik, paranoid düşüncelere sahip olduğu, düşünce süreçlerinin bozulduğu ve kişiler arası duyarlılıklarının azaldığını bildirmektedir (48). Olgu sunumu olarak yayımlanan bir makalede 12 yaşında adli vaka olarak kliniğe getirilen bir çocuğun internet ve oyun bağımlılığı nedeniyle ailesinin oyunu bilgisayardan silmesi üzerine internette oyun oynadığı arkadaşının bilgisayarını almak istemesiyle hırsızlık suçu işlemiştir (49). İnternetin tahmin edilenden hızlı yaygınlaşması patolojik aşırı kullanıma bağlı olarak görülen belirtiler, okul performansının düşmesi, uyku bozukluğu, internetsiz bir hayatın çok sıkıcı ve bos geldiğini düşünmesi, hatta internetin aşırı kullanıma bağlı olarak ortaya çıkan kas ve iskelet sistemi problemleri ile belirli cins video oyunlarına bağlı epileptik nöbetler seviyesine ulaşabilmektedir (50).

İnternet kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan sorunlardan birisi ise siber zorbalıktır. Kısaca siber zorbalık dijital medya araçlarıyla kasten başka bir kişi ve ya kişileri utandırmak, hakkında yanlış ve düşmanca bilgi yaymak amacıyla yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Özellikle gençler ve akran-akran arasında gerçekleşmesi nedeniyle çok yaygındır. Sağlık açısından siber zorbalık depresyon, anksiyete, sosyal izolasyon ve intihar düşüncesi, girişimi ile sonuçlanabilmektedir (13).

2.4. Zorbalık

Zorbalık, tüm insanları yaşamları boyunca bir veya birkaç kez etkileyebilen hayat boyu negatif sonuçlar yaratabilen küresel bir sorundur (51). Zorbalık genel olarak; zarar vermek ve rahatsız etmek amacıyla sık sık tekrarlanan güçlü bir kişi ya da grubun kendinden daha güçsüz bir kişi ya da gruba uyguladığı belirli saldırganlık türü olarak kabul edilmektedir. Fiziksel, sözel, ilişkisel ve ya siber saldırganlık dâhil olmak üzere zorbalığa uğrayan kişi ile zorbalık yapan kişi arasındaki fiziksel ve psikolojik güç dengesizliği şekliyle de yaşanabilir (52, 53).

Tüm dünya ülkelerini ilgilendiren zorbalığın okullarda yaygınlaşması da çocukların ve gençlerin fiziksel ve psikososyal sağlığını tehdit etmektedir (54). Zorbalık tanımını literatüre kazandıran Olweus'a göre zorbalık bir kişi ya da kişiler tarafından kendini savunamayan bir kişiye karşı uyguladığı agresif bir davranıştır. Bu

davranış şeklinin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için zorba ve kurban arasında güç dengesizliğinin olması, davranışın tekrar etmesi ve kasıtlı olarak zarar verme davranışının olması gerekmektedir (55). Akran zorbalığının önemli nedenleri arasında; arkadaşlarına baskı yapanların bu şekilde kendilerini arkadaşları arasında üstün görmeleri, şiddetin çözüm yolu olarak tercih edilmesi ve kurbanın maruz kaldığı baskıyı hak ettiği düşüncesi yer almaktadır (56). ABD'de 2015 yılında yapılan bir araştırma lise öğrencilerinin %20'sinin okul ortamında zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir (53).

Zorbalığın adölesan için ciddi bir travma olduğu, etkileri okul dönemi ile sınırlı kalmayıp yaşam boyu sürdüğünden toplum sağlığını da olumsuz etkilediği kabul edilmektedir (54). Sağlığa ve topluma zararı olan zorbalık davranışı pek çok şekilde karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel zorbalık, karşıdaki kişinin canının yanmasına, yaralanmasına ya da ölümüne neden olan, kasıtlı olarak yapılan davranış ya da davranışlardır. Sözel zorbalık, herhangi bir kişiye yönelik olarak sistemli bir biçimde yapılan, kişinin benliğini, psikolojik ve sosyal gelişimini, ruhsal bütünlüğünü etkileyen olumsuz yargılar, atıflar ya da sözel davranışlardır. En büyük özelliği sürekli olmasıdır. Dışlama herhangi bir kişiyi yalnızlığa mahkûm etme veya buna teşebbüste bulunma, etkinliklere davet etmeme, haber vermeme, yok saymadır. Dedikodu ise bir kişi hakkında kişinin bulunmadığı ortamlarda asılsız sözler söylemek, duyduğu zaman rahatsız olacağı şeyler söylemek olarak tanımlanmaktadır (57).

Temelde bir güç istismarı olan zorbalık olgusu okullarda çeşitli biçimlerde görülmektedir (58).Ülkemizde akran zorbalığı üzerine yapılan bir çalışmada yaşları 9-12 arasında değişen adölesanların %33.9'u sözel zorbalığa, %32.9'u fiziksel zorbalığa, %29.2'si duygusal zorbalığa ve %16.9'u cinsel zorbalığa maruz kalmıştır (59). Lise düzeyindeki adölesanların zorbalığa uğradıklarında öfke, moral bozukluğu, üzüntü, güvensizlik, değersizlik, korku, endişe hissettikleri belirlenmiştir (60). Elektronik iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ile de çocuklar ve gençler arasında zorbalık davranışı sanal ortama taşınmıştır. Kısa mesaj, e-mail, sosyal paylaşım siteleri, sohbet odaları yoluyla elektronik ortamda zorbalık davranışları sergilenmektedir (61). Diğer bir anlamda elektronik iletişimin ortaya çıkması, zorbaların kurbanlarını internette ve cep telefonlarında taciz etmesine ve korkutmasına olanak sağlamıştır. Bu tip zorbalık ise siber zorbalık olarak adlandırılmaktadır (62).

2.5. Siber zorbalık

Bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki hızlı değişme ve gelişmelerle, her yaştaki bireylerin bu teknolojilere kolaylıkla ulaşabilmesi ve bunları yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir (63). Bilgisayar ve internet teknolojilerinin yaygınlaşması ve kullanımı çocuk ve adölesanların bilgiye ulaşmalarını, araştırma yapmalarını, problem çözme, yaratıcılık, kritik düşünme gibi kişisel gelişimlerini destekleyen teknolojik bir mucize olarak değerlendirilmektedir (64). Özellikle adölesan dönemindeki gençler cep telefonu, internet, video oyunları ve sosyal paylaşım sitelerini yoğun bir şekilde kullanmaktadırlar. Elektronik yenilikler hem adölesanların bilinen arkadaşlarıyla ve ebeveynleriyle iletişimini sürdürmesini kolaylaştırmakta, hem de dünyanın dört bir yanından yeni arkadaşlar ya da aile üyelerinin bir araya gelebilmesini sağlamaktadır (65). Bilgi, fotoğraf, haber, metin ve hızlı mesaj, oyun, elektronik posta, video konferans, sohbet odaları, sosyal paylaşım ağları gibi hizmetlerin varlığı internet teknolojisini cazip kılmaktadır (66). Diğer yandan aşırı, kontrolsüz, amacı dışında ve bilinçsiz kullanım yönü ile kaygılara ve korkulara neden olarak, kişisel becerilerin gelişmesini negatif etkilediği düşünülmektedir ve bilgi çarpıtma, bilgi kirliliği ve tekrarı, sahtecilik, yasa dışı işlemlerin internet üzerinden gerçekleştirilmesi bu teknolojinin dezavantajları arasında yer almaktadır. Birçok yönden günlük hayatımıza katkı sağlarken yanlış ve kötüye kullanımlar nedeniyle de özellikle adölesanlar için tehdit oluşturmaya başlamıştır (64, 66).

İnternet ortamındaki iletişim adölesanlara pek çok yarar sağlasa da şiddet, kötü muamele, saldırganlık ve taciz gibi durumlara ortam sunmaktadır (67). Elektronik ortamda internet üzerinden zorbalık yapılması siber zorbalık kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öyle ki siber zorbalık, bir grup ya da birey tarafından, elektronik iletişim biçimlerini kullanarak, kendini kolayca savunamayan bir mağdura karşı saldırganca ve kasıtlı bir hareket olarak tanımlanmaktadır (68-70).

Siber zorbalık, teknolojinin ilerlemesi ve yaygınlaşmasıyla son 20 yılda ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık kavramı ilk kez 2004 yılında Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından kullanılmıştır. Siber zorbalık çeşitli araştırmacılar tarafından çevrimiçi zorbalık, dijital zorbalık, elektronik zorbalık (61, 71), çevrimiçi zarar verme, sanal zorbalık ve internet zorbalığı gibi kavramlarla adlandırılmıştır (72, 73). Siber zorbalık

davranışlarında bulunanlar siber zorba olarak, siber zorbalık davranışında bulunanlar ile bu davranışlara maruz kalanlar ise zorba-mağdur olarak adlandırılmaktadır. Siber mağdur kavramı ise siber zorbaların yaptığı bu davranışlara maruz kalan kişiler olarak açıklanmaktadır (69). Siber zorbalık sohbet odaları, e-posta, anlık mesajlaşma, web sitesi, blok sayfaları gibi sosyal ağ ortamlarında yapılan alay etmek, yalan söylemek, dalga geçmek, kaba ve kötü yorumlarda bulunmak, söylenti yaymak, tehditkâr ve saldırgan yorumlar yapılması gibi davranışları içermektedir (71). Genel olarak siber zorbalığın görülme biçimlerini şu şekilde sıralanmaktadır (74):

- Hakaret etmek: Bir şahsa/şahıslara veya özel olarak çevrimiçi bir gruba yönelik öfkeli, kaba, kırıcı mesaj göndermek,
- Taciz: Bir şahsa sürekli hakaret edici mesajlar yollamak,
- İftira atmak: kişi hakkında dedikodular, zarar verici ve doğru olmayan bilgi göndermek/postalamak,
- Kişiliğe Bürünme / Gizlenme: Başka bir şahıs gibi davranmak ve büründüğü kişiyi kötü göstermek için çevrimiçi materyal postalamak/göndermek,
- Düzenbazlık: Başkaları hakkındaki özel ve yüz kızartıcı bilgileri göndermesi için diğer kişileri kandırmak,
- Dışlama: Herhangi bir kişiyi kasıtlı olarak çevrimiçi bir gruptan dışlamak.
- Siber Taciz: Zarar amaçlı tehdit veya aşırı korkutucu öğeleri içeren taciz durumu

Yukarıda sayılan siber zorbalığın görülme biçimlerinden örnek verilecek olursa, kişiliğe bürünme: internet üzerinden iletişim daha çok metinler üzerinden sağlanması nedeniyle iletişim kurulan kişinin sesi, konuşması, yüz ifadesi, mimikleri gibi cinsiyeti ele verecek ipuçlarının olmaması "oynayan" kişinin çevrimiçi kişiliğinde cinsiyet değiştirmesine imkân sağlayarak diğer cinsiyete bürünmesi ve karşısındakini kandırması şeklinde gerçekleşebilmektedir (40).

Sosyalleşme kavramına yeni bir boyut kazandıran sosyal medya, zaman ve mekân sınırlaması olmadan, paylaşımın, tartışmanın esas olduğu, sürekli güncellenen, çoklu kullanıma açık olan, sanal paylaşıma olanak tanıması, yeni iletişim ortamlarının gelişmesini sağlaması, her kesimden bilgi iletişim teknolojilerine olan ilginin artması nedeniyle yoğun ilgi görmektedir (75). Sosyal medya kullanımı günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası iken adölesanlar için siber zorbalık gibi riskleri de beraberinde

getirmektedir (76). Örneğin, YouTube, MySpace, Flickr, Twitter, Facebook gibi yetişkinler için tasarlanmış sosyal web sitelerini de kullanabilen adölesanlar bu siteleri sohbet, oyun oynama, fotoğraf ve video gönderip bu öğeleri görüntüleme, çevrimiçi profil gönderme için kullanmakta olup, kendi sayfalarında yayımladıkları bilgiler nedeniyle siber zorbalık durumuna maruz kalabilmektedirler (64).

Adölesan döneminde kimlik gelişimi, kendini ispat, çevre tarafından beğenilme gibi doğal gelişim karakteristikleri nedeniyle daha agresif tutum, tavır ve davranışlar takınarak acımasız olabilmektedirler. Kendi doğruları dışında kalan düşüncelere her zaman hoşgörü göstermeyebilmektedirler. Öfkelerini kontrol etmede zaman zaman güçlük yaşamaları, bedensel anlamda kendilerini güçlü hissetmeleri, çevrenin motivasyonu ve aşırı özgüvenden kaynaklanabilmektedir. Herhangi bir kişiye yönelik kızgınlık, asabiyet hissettiklerinde internetten ya da cep telefonundan yararlanarak, kendi kimliklerini gizleyerek sanal ortamdakini küçük düşürücü, aşağılayıcı, iğneleyici, rendice edici, kışkırtıcı, hakaret içeren mesajlar paylaşabilmektedirler. İletişim araçlarıyla doğrudan ve ya dolaylı olarak bir kişinin olumsuz bir şekilde kişiliği hedef alınarak tahrip edilmesi eylemleri siber zorbalık olarak değerlendirilmektedir (77).

Gençleri siber zorbalık davranışı yapmaya iten pek çok sebep olduğu aktarılmaktadır. Adölesan tarafından siber zorbalığın eğlence ve ya şaka amaçlı olarak görülmesi ve ya siber zorbalığı intikam amaçlı kullanmak sebep olabilmektedir (78). Aynı şekilde siber zorbanın kimliğini gizleme imkânının bulunması, birçok kişiye tehditkâr ve aşağılayıcı mesajlar ulaştırabilme, kurban ve ya mağdurla yüz yüze iletişim kurulmaması nedeniyle sorumluluk alınmaması, siber zorbalık aracılığıyla başkalarının davranışları üzerinde kontrol kurulması, sanal ortamda saldırganca davranmaktan haz almak ve ya teknolojik gücünü ve becerisini sergilemek amacıyla yapılabilmektedir (77).

Siber zorbalığın dünyada ve ülkemizde gün geçtikçe yaygınlaştığı ve adölesan dönemde önemli bir sorun haline geldiği görülmektedir. Siber zorbalığı yaşayan adölesanların sayısının tahminleri, incelenen grubun yaşına ve siber zorbalığın nasıl tanımlandığı arasında değişmesine rağmen genel olarak %10-40 arasında olduğu bildirilmektedir (14).

ABD'de yapılan bir çalışmada elektronik ortamda zorbalığa maruz kalanların oranı %13,6 olarak bildirilmiştir (79). Yine ABD'de 12-17 yaş arasındaki öğrencilerin %34'ü en az bir kere siber zorbalık davranışı ile karşılaşmıştır. Çevrimiçi yayılmış söylentiler (%20.1) , zarar verici yorumlar (%22.5) gibi siber zorbalık davranışları ise en sık karşılaşılan davranışlardandır (80). Koreli 11-14 yaş aralığındaki adölesanlarla yapılan çalışmada ise siber zorbalık ile karşılaşanların sayısı % 9.7 olarak saptanmıştır ve bunların %3.3'ü siber mağdur iken %3.4'ü siber zorba olduğu bildirilmektedir (81).

Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise siber zorba/mağdurların oranı %67.5, siber mağdurların oranı %8.7 ve siber zorbaların oranı ise %6.9 olduğu belirlenmiştir (82). Başka bir çalışmada adölesan grubun %27'si internet üzerinden veya cep telefonlarından zorbalık mağduru iken, %18'i siber zorbalık yaptığı, %15'inin hem zorba hem mağdur olduğu saptanmıştır (83).

Siber zorbalığın yaş, cinsiyet (84) günlük sosyal paylaşım sitelerine girme süresi, internet bağımlılığı riski ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Öte yandan siber mağduriyetin ise interneti en çok çevrimiçi oyun oynamak amacıyla kullanma ve internet bağımlılığı riski ile ilişkili olduğu bulunmuştur (82). Siber zorbalık ile ilgili çalışmalarda cinsiyet faktörünün siber zorbalık yapma davranışı ile ilgili görüş birliği olmamasına rağmen (85), siber mağduriyet açısından kız cinsiyetinin daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir (62, 86). Erkeklerin ise kızlara göre siber zorbalık davranışında bulunma oranının fazla olduğu bildirilmektedir. Cinsiyet farklılığı bulunduğunu belirten çalışmaların bir kısmına göre kurban olarak seçilen kızların oranı erkeklerden daha yüksek iken zorbalık açısından bazı çalışmalarda erkeklerin oranı kızlardan daha yüksek ve ya birbirine yakındır. Özellikle ülkemizde yapılan çalışmalarda erkek öğrencilerin siber zorbalık düzeyinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirtilmektedir (85, 87, 88).

Siber zorbalık yaş ile sınırlı olmadığı, ilkokuldan yetişkinliğe kadar her yaşa uzanabildiği bildirilmektedir. Bütün yaş gruplarında çeşitli derecelerde görülebilmesine rağmen çalışmaların çoğu teknolojiyi en hızlı öğrenen ve kullanan grup olan çocuklar ve adölesanlarla yapılmıştır (71). Siber zorbalık ile ilgili çalışmaların birçoğunda yaşın önemli bir belirleyici olup olmadığı yaygın olarak araştırılmış ve farklı sonuçlar elde edilmiştir (89). Yapılan çalışmalarda adölesanlar arasında yaş arttıkça siber zorbalığın da arttığı görülmekte iken (61, 90) başka bir

çalışmada ise farklı olarak ilköğretim ve lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarında yaş küçüldükçe siber zorba ve mağdur olma durumunun arttığı sonucuna ulaşmışlardır (91). Siber zorbalığa sosyal ağ, çevrimiçi oyun, elektronik mesajlaşma gibi çeşitli sanal ortamlarda maruz kalınmakta, siber zorbalık olayı ile en çok sosyal ağlarda karşılaşılmaktadır. Siber zorbalığın niteliği küfür, tehdit, hesabı ele geçirilme, iftiraya uğrama, aşağılanma, özel görüntülerin ele geçirilmesi gibi farklı biçimlerde olabilmektedir. Ancak ne yazık ki birçok adölesanın etkilendiği bu olguyla ilgili olarak adölesanların farkındalık düzeyinin yeterli olmadığı ve başa çıkma stratejilerini bilmedikleri bildirilmektedir (92).

2.6. Ebeveynler ve Siber Zorbalık

Tüm adölesanlar benzer biyolojik, bilişsel ve psikososyal değişimler sosyal çevrenin etkisi ile bu dönemin algılanışı farklılaşabilmektedir. Sosyal çevre fırsatlar, engeller, rol modeller sunabilmekte ve bireysel gelişim ve sağlığı da desteklemektedir. Sosyal çevreyi oluşturan etmenler aile, akranlar, okul, interneti içermektedir (27). Aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve aile ortamı, psikososyal yönden gelişen bireyin en çok etkileşime uğradığı yerdir. İyi bir iletişimin olduğu aile ortamında yetişen çocuklar kendine güvenmesini, kendine ve diğer bireylere sevgi duymasını, kimlik kazanmasını, kişilik gelişimini, sosyal beceriler geliştirmesini ve topluma adaptasyon sürecini olanaklı hale getirmektedir (93).

Adölesanda meydana gelen değişimler, ebeveynleri ile ilişkilerinde sorunlara yol açabilmekte, ebeveynlerin müdahaleci tutumları artırabilmektedir. Adölesan dönemin için arkadaş grubu içeresinde yer edinmek, arkadaşları tarafından onaylanmak önemlidir. Bu dönemde adölesan ile iletişim biçimi yeniden yapılandırılmalı, dinlemeye ve anlamaya dönük yaklaşımlar içeresinde olunması gerekmektedir. Ayrıca bağımsız karar alabilme yetisi ve özgüven duygusunu geliştirecek yaklaşımlarda olma sorumluluğu ebeveynlere düşmektedir (93).

İnternet teknolojisinin yaygınlaşması ve sosyal paylaşım siteleri, oyun ve sohbet odaları ile oluşan sanal çevre nedeniyle ailelerin bu alanda da çocuklarına rehberlik etmesi gerekmektedir. Ancak yeni oluşan bu sanal çevreye ebeveynlerin adapte olması çocuklarınınki kadar hızlı olmaması nedeniyle bu ortamlarda adölesanların zorbaca davranışlara maruz kalması giderek artmaktadır (94). Adölesan

dönemdeki yaşanan riskli davranışların ebeveyn farkındalığını inceleyen bir çalışmada ebeveynlere çocuklarının internet veya sosyal medya kullanımını izleme stratejilerini açıklamaları istendiğinde, ebeveynlerin yaklaşık dörtte biri potansiyel risk davranışlarını izlemek için herhangi bir adım atmadığı bildirilmiştir (19). İlköğretim seviyesindeki çocukları için güvenli internet kullanımında ebeveynlerin kontrolünün sorgulandığı çalışmada, ebeveynlere çocuklarının internet kullanımına getirdikleri kurallar sorulmuştur. Ebeveynlerin %56.7'si bazı sitelere girmeyi yasakladığını, %78.1'i internette geçirilecek zamanı sınırladığını, %47.4'ü kişisel bilgilerin verilmesini yasakladığını, %41.3'ü internette tanıştığı biri ile buluşmasına izin vermediğini, %38.0'i internette karşılaştığı biri hakkında duyulan rahatsızlığını bildirmesini istediğini, %40.5'i ise yabancılarla sohbet odalarında konuşmasına izin vermediğini belirtmişlerdir (95).

İlköğretim seviyesinde çocuğu olan ve çocuğu internet kullanan ebeveynlerin %7.3'ünün çocuğunun internette neler yaptığını denetlemediği bildirilmiştir (6). Anne ve babalar çocuklarına daha iyi bir eğitim imkânı sunabilmek için evlerine internet bağlatırken, internetin zararlı olduğu düşünen aileler çocukları sanal ortamdan uzak tutmaya çalışmaktadır. Ancak çocuk internet kafelere giderek bilinçsiz bir şekilde sanal dünyada vakit geçirebilmektedir. Sohbet odaları, e-posta grupları ve sosyal paylaşım ağları, çocuğun kişisel bilgilerinin ele geçirilmesi ya da buluşmaya ikna edilmesi, şiddet, pornografi gibi içeriklere maruz kalmak ebeveynler tarafından denetlenemeyeceği için çocukların beklenmedik tehlikelerle karşı karşıya kalabileceği aktarılmaktadır (66).

2.7. Siber Zorbalık ve Hemşirelik Yaklaşımı

Geniş bir alanı kapsayan çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği 0-18 yaş grubu arasındaki sağlıklı ve sağlık sorunları olan çocuk ve adölesanların bakımını içerir. Sağlık hizmetlerinde çocuk sağlığı alanında özelleşmiş hemşireler çocuk kliniklerinde, çocuk yoğun bakım ünitelerinde, yeni doğan yoğun bakım ünitelerinde, çocuk polikliniklerinde, rehabilitasyon merkezlerinde, okullarda, ana-çocuk sağlığı merkezlerinde çalışabilmektedirler (96).

Çocuk sağlığı hemşireliğinde amaç; çocuğun aile ve toplum içinde, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal yönden sağlık ve esenliğini koruma, geliştirme, hastalık

durumunda ise iyileştirmeye yönelik kapsamlı hemşirelik bakımı sağlamayı amaçlayan çocuk sağlığı hemşireliği (96) teknolojilere bağlı gelişmeleri takip edebilmeli, ortaya çıkabilecek sağlıktan sapmalara müdahale edebilmelidir.

Akıllı telefonların da adölesanlar arasında yaygın kullanımı ile geniş alanda internete olan ulaşım, Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım siteleri, sohbet odaları, e-mail alma ve gönderme, hızlı mesajlaşma gibi alternatiflerle özellikle adölesan grubun arkadaşları ile sanal ortamda sosyalleşmelerini sağlamış ancak siber zorbalık gibi davranışların ortaya çıkmasına neden olmuştur (27-29).

Bilgi teknolojilerindeki yeniliklerin sağlık bakımına getirdiği yeni gelişmeleri(tele hemşirelik, tele tıp, çevrimiçi sağlık ve uzman yardım grupları vb.) kapsayacak şekilde gelişen hemşirelik yaygın kullanılan bu teknolojinin zararlarına karşı farkındalığını artırması gerekmektedir (97). İnternet kullanımının çocuk sağlığı üzerine fiziksel, psikososyal, bilişsel etkilerinin olduğu (3), siber zorbalığın sağlık üzerine dezavantajının incelendiği çalışmalarda ise adölesanların siber zorbalık/mağduriyet davranışları ile depresyon, anksiyete, intihar düşünceleri ve sağlık problemleri yaşama arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bildirilmiştir (92, 98-100). Sağlık üzerine bu tür etkilerinin bildirildiği siber zorbalık davranışının sağlık çalışanları ve özellikle hemşirelerin bu konudaki rolü ile yapılan çalışmaların sınırlı olduğu bildirilmektedir. Zararlı ve şiddetli sonuçlar doğurma potansiyeli göz önüne alındığında, hemşireler siber zorbalık uygulamalarının farkında olması ve adölesan grup üzerindeki etkilerini tanıması büyük önem taşımaktadır (83, 101).

Adölesan dönemini oldukça etkileyen siber zorbalık davranışının en sık karşılaşıldığı yer okullar olduğu için özellikle adölesanlarla birlikte çalışan okul sağlığı hemşirelerinin diğer okul personeli ile birlikte önleme ve müdahale stratejilerine katılmasının önemli olduğu bildirilmektedir (62). Ancak buna karşın ülkemizde bu alanda hemşirelik hizmetlerinin etkin olmaması (54) sorunu ikiye katladığını göstermektedir. Okul hemşireliğinin aktif olarak uygulandığı ülkelerde hemşirelere siber zorbalık ve dezavantajlarına karşı farkındalık oluşturmak ve bu sorunu çözmeye yönelik öneriler sunulan çalışmalar yapıldığı görülmektedir (62, 101).

Güvenli internet kullanımı ile ilgili yayınlanan çalışmalarda hemşirelerin siber zorbalık gibi riskli davranışlara karşı aile ve çocuk arasındaki iletişimin sağlıklı bir

şekilde sağlanması, aileye güvenli internet kullanımı ve çocuğunu denetlemesi hakkında eğitim verilmesi gibi rollerinden bahsedilmiştir. Bu amaçla çocuk sağlığı hemşireleri aile ve çocuk ile ortak bir şekilde internet kullanımının yararlarını en üst seviyeye getirmeyi, risklerinin ise en aza indirilmesini sağlaması gerekmektedir (13, 24).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Şekli

Araştırma, 12-17 yaş arası adölesanların siber zorbalık deneyimleri ve ebeveynlerin siber zorbalık konusundaki farkındalık durumunun incelenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma, Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olan Çankaya, Sincan ve Altındağ ilçelerinden seçilmiş toplam 12 adet ilköğretim ikinci kademe (ortaokul) ve ortaöğretim kurumlarında yapılmıştır. Ankara iline bağlı 16 merkez ilçede İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olarak eğitim öğretim veren 470 ortaokulda kayıtlı 239 585 öğrenci, 131 adet genel lisede kayıtlı 83 002 öğrenci ve 108 adet meslek lisesinde kayıtlı 128 148 öğrenci ile toplamda kayıtlı 450 735 öğrenci vardır.

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Ankara iline bağlı 16 merkez ilçede öğrenim gören ilköğretim ikinci kademe (ortaokul) ve ortaöğretim (lise) kurumlarında 2016-2017 eğitim öğretim döneminde kayıtlı 12-17 yaş arası öğrenciler ve bu öğrencilerin ebeveynleri oluşturmuştur. Öğrencilerin sayısı Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 2015-2016 Öğretim Yılı Eğitim İstatistiklerinden yararlanılarak tespit edilmiştir (102). Ortaöğretim (lise) kurumları genel lise ve meslek lisesi olarak iki gruptadır. Ankara ilçelerine bağlı genel lise sayısı 131'dir ve 83 002 kayıtlı öğrenci vardır. Meslek lisesi sayısı 108 ve bu okullara kayıtlı 128 148 öğrenci vardır. İlköğretim ikinci kademe (ortaokul) sayısı 470 ve 239 585 kayıtlı öğrenci vardır. 2015-2016 eğitim öğretim yılında eğitim görmekte olan toplam 450 735 öğrenci araştırmanın evrenini oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) (103) Ankara ili merkez ilçelerine ait gelişmişlik düzeyi verileri temel alınarak alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeylerine göre belirlenmiştir. Çankaya, Sincan ve Altındağ ilçelerinde yer alan ilköğretim ikinci kademe (ortaokul) ve ortaöğretim kurumlarında

2016-2017 eğitim öğretim döneminde kayıtlı, araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 12-17 yaş arası öğrenciler ve bu öğrencilerin ebeveynleri oluşturmuştur.

Örneklem büyüklüğü belirlemek amacıyla evrenden seçilecek kişi sayısı belli ise hesaplama yapmak için $n= Nt^2pq / d\ 2\ N-1 +t^2pq$ formülü kullanılmıştır (104).

Formülde yer alan simgelerin anlamları şöyledir:

n: Örneklem büyüklüğü

N: Evren büyüklüğü

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer

p: İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)

q: İncelenen olayın görülmeyiş sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)

d: Duyarlılık (Örneklem hatası)

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde, evren için p tahmini yoksa p=q=0.5 alınmıştır. İncelenen olayın %95 güven aralığında, d=0.05 örnekleme hatası ile teorik t değeri 1.96'ya denk alındığında minimum örneklem büyüklüğü 1065 olarak bulunmuştur.

Veri toplama aşamasında adölesanlar için 1200 kişiye ulaşılmıştır ancak eksik ve geçersiz anket dolduranlar örneklemden çıkarılarak 1129 kişi araştırma yürütülmüştür. Araştırmaya alınan adölesanların ebeveynlerinin tamamına ulaşılmış ancak araştırmaya katılmayı kabul etmeme, öğrencinin ebeveyn anketini teslim etmemesi gibi nedenlerle 778 ebeveyn araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma, katılmayı gönüllü olarak kabul eden toplam 1129 öğrenci ve 778 ebeveyn ile tamamlanmıştır.

3.3.1. Örneklem seçimi

Çankaya, Sincan ve Altındağ ilçelerinde gelişmişlik düzeyi verileri temel alınarak alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeylerine göre 'Basit Rastgele Örnekleme' yöntemi ile ilköğretim ikinci kademe (ortaokul) ve ortaöğretim kurumlarından genel lise ve meslek lisesi arasından okul seçimi yapılmıştır. Her bölgeyi eşit oranda (gelişmiş ve gelişmemiş) temsil edebilmek için ilçelerin orta gelişmiş düzeydeki semtleri arasından basit rastgele örnekleme yöntemi ile semtler seçilmiştir. Her ilçeden örneklem sayısına ulaşabilmek için iki tane ortaokul, bir meslek lisesi ve bir genel lise seçilerek toplam 12 tane okul belirlenmiştir.

Ortaokul örneklem seçimi: Sosyoekonomik olarak gelişmiş bölgeyi temsil eden Çankaya ilçesine bağlı mahalleler numaralar ile sıralanmıştır. Sıralanan mahallelerden 'Rastgele Sayılar Tablosu' ile Aşağı Öveçler Mahallesinden İzzet Latif Aras İlköğretim Okulu ve Pakize Erdoğdu Ortaokulu seçilmiştir. Ortaokul örneklemini oluşturan öğrencilerin %36'sı (n=202) bu okullardan alınmıştır. Orta gelişmişlik düzeyini temsil eden Sincan ilçesine bağlı mahalleler numaralandırılarak sıralanmıştır. Sıralanan mahallelerden 'Rastgele Sayılar Tablosu' ile Mareşal Çakmak Mahallesi ve Ertuğrul Gazi Mahallesi'nden Mareşal Fevzi Çakmak Ortaokulu ve Sincan İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Ortaokulu seçilmiştir. Ortaokul örneklemini oluşturan öğrencilerin %39'u (n=218) adı geçen okullardan alınmıştır. Gelişmemiş bölgeyi oluşturan Altındağ ilçesine bağlı mahalleler numaralar ile sıralanmıştır. Sıralanan mahallelerden 'Rastgele Sayılar Tablosu' ile Altınpark Mahallesi ve Örnek mahalleleri seçilmiştir. Ortaokul örneklemini oluşturan öğrencilerin %25'i (n=143) bu okullardan alınmıştır. Toplamda 562 ortaokul öğrencisi örnekleme dâhil edilmesi planlanmıştır. Araştırmayı katılmayı gönüllü olarak kabul eden 568 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir.

Meslek lisesi örneklem seçimi: Örneklem hesabında meslek lisesini temsil eden öğrenci seçimi de ortaokul örneklem seçimi gibi aynı şekilde gerçekleştirilmiştir. Gelişmiş bölgeyi temsil eden Çankaya ilçesinden 'Rastgele Sayılar Tablosu' ile numaralandırılan mahallelerden 100. Yıl Mahallesindeki Kılıçaslan Mesleki Teknik Ve Anadolu Lisesi'nden %29'u (n=88) örneklemi oluşturmuştur. Orta gelişmiş düzeyi temsil eden Sincan ilçesinden rastgele sayılar tablosu ile numaralandırdığımız mahallelerden Gökçek mahallesindeki Ahmet Andiçen Teknik Meslek Lisesi'nden

%38'i (n=116) örneklemi oluşturmuştur. Gelişmemiş bölgeyi temsil eden Altındağ ilçesinden 'Rastgele Sayılar Tablosu' ile numaralandırdığımız mahallelerden Anafartalar mahallesindeki Anafartalar Mesleki Teknik Lisesi'nden %34'ü (n=103) örneklemi oluşturmuştur. Toplamda 306 öğrenci örneklemi oluşturacak şekilde ulaşılmıştır.

Genel lise örneklem seçimi: Ortaokul ve meslek lisesi seçimi ile aynı şekilde örnekleme alınacak okullar seçilmiştir. Öğrencilerin %65 'i (n=127) gelişmiş bölge olarak seçilen Çankaya ilçesine bağlı numaralandırılmış mahallelerden rastgele sayılar tablosu ile Çukurambar mahallesindeki Mehmet Emin Resulzade Anadolu Lisesi'nden seçilmiştir. Öğrencilerin %18'i (n=35) Sincan ilçesindeki numaralandırılmış mahallelerden 'Rastgele Sayılar Tablosu' ile seçilmiş olan Törekent mahallesindeki Sincan Anadolu İmam Hatip Lisesi'nden seçilmiştir. Öğrencilerin %18'i (n= 35) ise Altındağ ilçesinden seçilen 'Rastgele Sayılar Tablosu' ile seçilmiş olan Seyfi Demirsoy mahallesindeki İnönü Anadolu Lisesi'nden seçilmiştir. Toplamda 197 öğrenciye ulaşılması planlanmışken 257 öğrenciye ulaşılmıştır (Tablo 3.1 ve 3.2).

Tablo 3.1. Okul türü, gelişmişlik düzeyi ve ilçelere göre örneklem seçimi.

Okul türü	Gelişmişlik düzeyi	İlçeler	Örneklemi oluşturan öğrenci sayısı	Örnekleme Seçilen semtler	Ebeveyn sayısı
Ortaokul	Gelişmiş	Çankaya	202	Aşağı Öveçler Mahallesi	202
	Orta Gelişmiş	Sincan	218	Mareşal Fevzi Çakmak Mahallesi	218
	Gelişmemiş	Altındağ	143	Altınpark Mahallesi	143
		Toplam	**562**		**562**
Meslek lisesi	Gelişmiş	Çankaya	88	100. Yıl Mahallesi	88
	Orta Gelişmiş	Sincan	116	Gökçek Mahallesi	116
	Gelişmemiş	Altındağ	103	Anafartalar Mahallesi	103
		Toplam	**306**		**306**
Genel lise	Gelişmiş	Çankaya	127	Çukurambar Mahallesi	127
	Orta Gelişmiş	Sincan	35	Törekent Mahallesi	35
	Gelişmemiş	Altındağ	35	Aydınlıkevler Mahallesi	35
		Toplam	**197**		**197**

Tablo 3.2. İlçelerin gelişmişlik düzeyi ve okul türüne göre olması gereken/ulaşılan adölesan örneklem sayısı.

BÖLGE	OKUL TÜRÜ			Toplam
	Ortaokul Olması gereken/ ulaşılan	**Meslek lisesi** Olması gereken / ulaşılan	**Lise** Olması gereken / ulaşılan	Olması gereken / ulaşılan
Gelişmiş	202 / 167	88 / 209	127 /159	417 / 535
Orta gelişmiş	218 / 222	116 / 87	35 / 35	368 / 344
Gelişmemiş	143 / 179	103 / 8	35 / 63	280 / 250
Toplam	562 / 568	306 / 304	197 / 257	**1065 /1129**

3.4. Verilerin Toplanması

3.4.1. Veri Toplama Formlarının Hazırlanması

Araştırmada üç adet veri toplama formu kullanılmıştır. Veri toplama formlarından birincisi "Adölesan Anket Formu" (EK 1), "Ebeveyn Anket Formu" (EK 2) ve "Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II **(**Revised Cyber Bullying Inventory–RCBI**)**" (EK 3) kullanılmıştır.

Adölesan Anket Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu form; adölesanın sosyodemografik özellikleri ile internet kullanım durumunu sorgulayan iki kısımdan oluşmaktadır. "Sosyodemografik özellikler" bölümünde adölesanın yaşı, cinsiyeti, kaçıncı sınıfta okuduğu, okul başarı durumu, öğrenim derecesini (ortaokul, meslek lisesi, genel lise vb.) sorgulayan kapalı uçlu beş sorudan oluşmaktadır.

Formun 'İnternet kullanımı' bölümünde adölesanın internete erişimi hangi araçlarla sağladığı, interneti en çok hangi amaçla kullandığı, internette günde ortalama geçirdiği süre, sosyal medya hesabı varlığı ve isimleri, internet ortamında paylaştığı bilgileri, internet ortamında tanıştığı kişiler ile yüz yüze görüşme durumu, ebeveyninin internet kullanımı kontrol etme durumuna ait iki tanesi açık uçlu olmak üzere toplam on soru bulunmaktadır.

Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırmanın uygulanması için gerekli izinler alınırken öğrencilerin pedagojik açıdan olumsuz etkilenebileceği gerekçesiyle uygun görülmeyen maddelerin bazıları yeniden düzenlenmiş, bazıları ise anketin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Ebeveyn Anket Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan form ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri, internet takibi ve siber zorbalık/mağduriyet durumunu bilme durumunu sorgulayan üç bölümden oluşmaktadır. Formun "sosyodemografik bölümünde" anketi dolduranın çocuğa yakınlığı, doğum tarihi, medeni durumu, eğitim durumu, mesleği, aylık geliri ve çocuk sayısını sorgulayan toplam yedi adet kapalı uçlu soru sorulmuştur. Formun 'İnternet Takibi' bölümünde ise ebeveynlere "Adölesan Anket Formu" (EK-1) 'İnternet Kullanımı' bölümünde adölesanlara sorulan soruların aynısı sorulmuştur.

Formun 'Siber zorbalık/mağduriyet durumunu bilme' bölümünde ise ebeveynlere siber zorbalık, çocuğunun internet ortamında kendisinin hoşlanmadığı bir mesaj alma, sosyal medya hesabında kendisinin hoşlanmadığı bir paylaşım yapma durumu, çocuğunun siber zorbalık/ mağduriyet yaşayıp yaşamadığı, çocuğuna internet kullanımı öğretimi ve internetteki riskli davranışlara karşı eğitim verip vermediğini sorgulayan yedi adet kapalı uçlu sorudan oluşmaktadır.

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (Revised Cyber Bullying Inventory – RCBI-II)

Siber zorba olma ve siber zorbalık mağduru olma durumunu ölçen Siber Zorbalık Envanteri ilk olarak Erdur-Baker ve Kavşut tarafından 2007 yılında geliştirilmiştir. Bu ilk envanter, Topçu ve Erdur-Baker tarafından gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiş, Siber Zorbalık Envanterinin ikinci versiyonu olan Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri'nin (2010) gözden geçirilip tekrar düzenlenmesiyle elde edilmiştir. Gözden geçirme çalışması çerçevesinde ölçek maddeleri yenilenen ve hızla değişen teknoloji isimlerinden arındırılmıştır. Düzenlenen maddeler, toplam on uzman tarafından incelenmiş ve ana çalışmadaki katılımcıların özelliklerine benzer özelliklere sahip olan 6 (3 kız ve 3 erkek) öğrencinin yer aldığı bir odak grubunda değerlendirilmiştir. İki paralel formda sunulan 10 maddeyi katılımcılar yaptıkları ve maruz kaldıkları siber zorbalık davranışlarını değerlendirmek için 4'lü derecelendirme

(1 = asla, 2 = bir kez, 3 = iki veya üç kez, 4 = üçten çok kez) ile ikişer kez cevaplandırmaktadırlar. Alınan yüksek puan sık siber zorbalık yapmanın ya da sık siber zorbalık mağduru olmanın göstergesidir. Ölçeğin siber mağdur bölümünün tek faktörlü olduğunu göstermek için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre χ 2 (2) = 1.61, p = .44, CFI = 1.00, TLI = 1.00, RMSEA = .00, SRMR = .01 bulunmuştur. Benzer biçimde tek faktörlü yapı siber zorba bölümü için de doğrulanmıştır χ 2 (1) = 1.08, p = .30, CFI = 1.00, TLI = 1.00, RMSEA = .01, SRMR = .01. Ölçeğin siber mağdur bölümü için iç tutarlılık kat sayısı. 84, siber zorba bölümü için ise. 69 olarak bulunmuştur (21). Envanterin kullanılması için gerekli izinler alınmıştır (EK-6).

Bu araştırma için Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II'de yer alan sorulardan en az bir tanesi için "bir kez yapıldı" seçeneğini işaretleyenler "siber mağdur" ve "bir kez yaptım" seçeneğini işaretleyen adölesanlar "siber zorba" olarak sınıflandırılmıştır. Benzer şekilde, sorularda belirtilen durumlardan "hiç yapılmadı" seçeneğini işaretleyenler "mağdur olmayan" ve "hiç yapmadım" seçeneğini işaretleyenler "zorba olmayan" olarak sınıflandırılmıştır.

3.5. Araştırmanın Ön Uygulaması

Adölesan Anket Formu ve Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (Revised Cyber Bullying Inventory-RCBI) 12-17 yaş arasındaki internet kullanan 20 ortaöğretim ikinci kademe (ortaokul) ve 20 lise öğrencisi olmak üzere toplam 40 öğrenciye uygulanmıştır. Ebeveyn Anket Formu ise kapalı zarf halinde anket uygulanan öğrencilere verilmiş ve evde ebeveynlerinden herhangi birine doldurması için teslim etmesi ve ertesi gün tekrar okula getirmesi gerektiği söylenmiştir.

Ön uygulama sonrası formlar değerlendirilmiştir. Adölesan Anket Formunda "İnternette günlük ortalama ne kadar zaman harcıyorsunuz? Lütfen yazınız" şeklindeki sorunun cevabını dakika ve ya saat cinsinden yazılmasında anlaşılmazlık olduğu için sadece "..... /dk ……/saat" formatında sorulmuştur. Soru 11 de ise " Cevabınız Evet ise aşağıdaki sosyal medya hesabından hangisini/ hangilerini kullanıyorsunuz? Lütfen yazınız" sorusuna öğrenciler kişisel hesabını yazmayı düşündüğünü söylemiştir. Sözel açıklama yapılarak sosyal medya hesabın genel adının yazılması istenmiştir. Ön uygulamadaki veriler örnekleme dâhil edilmemiştir.

3.6. Araştırmanın Uygulanması

Araştırmanın uygulamasına başlamadan önce Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (Revised Cyber Bullying Inventory-RCBI) geliştiren yazardan gerekli izin alınmıştır (EK-7). Ölçek izni alındıktan sonra Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Komisyonundan (EK-4) ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden (EK-5) ölçeğin ve formların uygulanabilmesi için araştırmanın izni alınmıştır. Uygulama yapılacak okullar uygulama öncesinde telefon ile aranarak uygulama için randevu talebinde bulunulmuştur. Okul idarecilerinin de izni ile uygun ders saati ve ortam hazırlığı sonrasında öğrencilere anketler uygulanmıştır. Araştırma verileri 20 Aralık 2016-20 Mart 2017 tarihleri arasında haftada iki yarım gün okullara gidilerek uygulanmıştır. Her bir okula en az iki kere gidilerek veriler toplanmıştır. Her okuldan uygun (yazılı ve sözlü sınavı olmayan, matematik, Türkçe vb ana ders saatlerine ve meslek liseleri için laboratuvar uygulama saatlerine denk gelmeyecek şekilde) sınıflar numaralandırılmıştır ve 'Rastgele Sayılar Tablosu' ile her sınıf düzeyinden bir şube seçimi yapılmıştır.

Uygulama öncesinde araştırmanın önemi katılımcılara anlatılmıştır. Araştırmaya 12-17 yaş aralığındaki internet kullanan öğrenciler 'gönüllülük esasına' göre dâhil edilmiştir. Adölesan Anket Formu ve Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II **(**Revised Cyber Bullying Inventory-RCBI**)** ve Ebeveyn Anket Formu öğrencilere uygulanmadan önce numaralandırılmıştır. Her bir öğrenci ve ebeveyni için anket formları aynı numara ile numaralandırılmıştır.

Adölesanlara önce kendi dolduracakları Adölesan Anket Formu ve Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II **(**Revised Cyber Bullying Inventory-RCBI**)** ve Ebeveyn Anket Formu anketleri dağıtılmıştır. Uygulama her sınıf için yaklaşık otuz dakika sürmüştür. Verilen anketler adölesanlar tarafından doldurulduktan sonra toplanmıştır. Daha sonra kapalı zarflar içerisinde ebeveynlerine götürmek üzere hazırlanmış Ebeveyn Anket Formu verilmiştir. Adölesanlardan bu formları ebeveynlerinin doldurması ve doldurulan formları ertesi gün tekrar okula getirmeleri istenmiştir. Ebeveynlere bu formla birlikte araştırmanın gönüllük esasına dayandığını ve verdikleri bilgilerin bilimsel amaçlı kullanılacağını açıklayan Bilgilendirilmiş Onam Formu (EK-6) da gönderilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden ebeveynler çocukları

vasıtasıyla anketleri tekrar okula göndermişlerdir ve uygulamacı ikinci kez okulu ziyaret ederek bu formları teslim alınmıştır.

3.7. Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

3.7.1. Bağımlı Değişkenler

Adölesanlar için;

- Araştırmacının oluşturduğu internet kullanım özellikleri
- Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II puan ortalaması

Ebeveynler için;

- Araştırmacının ebeveynlerin çocuklarının internet kullanım özellikleri ile siber zorbalık ile karşılaşma durumunu sorgulayan anket soruları bağımlı değişkenleri oluşturmaktadır.

3.7.2. Bağımsız Değişkenler

Adölesanlar için;

- Yaş, cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, başarı düzeyi

Ebeveynler için;

- Yaş, cinsiyet, medeni durumu, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çocuk sayısı, meslek

3.8. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS 20 paket programı kullanılarak ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde uygun yöntemleri belirlemek için değişkenlerin normal dağılımdan gelme durumları araştırılmıştır. Sayısal verilerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilks testi ile incelenmiştir. Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0.05 kullanılmış olup; $p<0.05$ olması durumunda değişkenlerin normal dağılımdan gelmediği, $p>0.05$ olması durumunda ise değişkenlerin normal dağılımdan geldikleri belirtilmiştir.

Adölesanların ve ebeveynlerinin tanıtıcı özelliklerine ilişkin veriler yorumlanırken, sayı ve yüzdelik değerlerden yararlanılmıştır.

Sayısal değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerinin gösteriminde, ortalama ± standart sapma, ortanca (min; maks) değerlerinden uygun olan istatistikler verilmiştir. Kategorik değişkenler için sayı ve yüzde verilmiştir. Bir değişkenin bir başka değişken üzerindeki etkisini göstermek için Pearson Chi Square testi kullanılmıştır. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II ve ebeveynlerin sosyodemografik özelliklerinin ortalamaları arasındaki farklılıklar incelenirken, değişkenlerin normal dağılımdan gelmemesi durumunda Mann Whitney U testinden yararlanılmış; birim sayılarının 20 den fazla olması nedeniyle Mann Whitney U Testi için standartlaştırılmış z değerleri verilmiştir.

Bu araştırma için Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II iç tutarlılık katsayısı mağdur bölümü (bana yapıldı) için 0.755, zorba (ben yaptım) bölümü için 0.807 olarak elde edilmiştir.

Siber mağduriyet, zorbalık deneyimleri ve güvenli internet kullanımı eğitimi almayı etkileyen olası faktörler (tek değişkenli analizlerde $p<0.250$ olan değişkenler) kullanılarak çok değişkenli lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Eğitim durumu gözelerdeki sayıların yetersiz olması nedeniyle ilköğretim, lise ve lisans/lisansüstü olarak yeniden gruplanmıştır. Emekli olan ebeveynlerin çocuklarında siber mağduriyet ve zorbalık deneyimleyenlerin sayısı çok az olduğu için emekli olanlar analiz dışında tutulmuştur. Değişken seçimi, doğru sınıflama yüzdesini en yüksek yapan yöntem (ileriye yönelik veya geriye dönük) kullanılarak yapılmıştır. Analizler sonucunda odds oranı, %95 güven aralığı (%95 GA), Wald istatistiği ve p değeri verilmiştir.

3.9. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın uygulamasına başlamadan önce Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (Revised Cyber Bullying Inventory-RCBI) geliştiren yazardan gerekli izin alınmıştır (EK-7). Ölçek izni alındıktan sonra Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Komisyonundan (23.09.2016-373, EK-4) ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden (EK-5) ölçeğin ve formların uygulanabilmesi için araştırmanın izni alınmıştır. Araştırmaya katılanlardan araştırmanın gönüllük esasına dayandığını ve verdikleri bilgilerin bilimsel amaçlı kullanılacağını açıklayan Bilgilendirilmiş Onam Formu (EK-7) ile araştırma onamı alınmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bulguları adölesanların sosyodemografik ve internet kullanım özellikleri, Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (Revised Cyber Bullying Inventory-RCBI II)'ne verdikleri yanıtlara ait özellikler, ebeveynlerin sosyodemografik ve çocuklarının internet kullanımına ait özellikler ve lojistik regresyon analizi şeklinde dört başlık altında toplanmıştır.

4.1. Adölesanların Sosyodemografik ve İnternet Kullanım Özelliklerine Ait Bulgular

Araştırmaya katılan adölesanların %50.2'si erkek, %49.8'i kızdır. Adölesanların %15.3'ü 12, %15.7'si 13, %16.5'i 14, %22.9'u 15, %13.7'si 16, %15.9'u 17 yaşında olduğu belirlenmiştir. %47.5'i 12-14 yaş arasında, %52.5'i 15-17 yaş arasındadır. Adölesanların %19.0'u 6., %14.2'si 7., %16.9'u 8.sınıf ve ortaokul düzeyi, % 23.2'si 9., %13.0'ü 10., %10.4'ü 11., % 3.3'ü 12. sınıf olmak üzere lise düzeyinde eğitime devam etmektedir. Adölesanların %23.3'ü okul başarı durumunu "çok iyi", %44.4'ü "iyi", %28.7'si "orta", %3.6'sı ise "kötü" olarak tanımlamıştır (Tablo 4.1). Tabloda yer almamakla birlikte araştırmaya katılan adölesanların yaş ortalaması 14.5±1.7 (min= 12.0; mak=17.0) yıldır.

Tablo 4.1. Adölesanların sosyodemografik özellikleri (N=1129).

Özellikler	**n**	**%**
Cinsiyet		
Erkek	567	50.2
Kız	562	49.8
Yaş		
12	173	15.3
13	177	15.7
14	186	16.5
15	259	22.9
16	155	13.7
17	179	15.9
Başarı durumu		
Çok iyi	263	23.3
İyi	501	44.4
Orta	324	28.7
Kötü	41	3.6
Okul türü		
Ortaokul	568	50.3
Genel Lise	257	22.8
Meslek Lisesi	304	26.9
Sınıf düzeyi		
6. sınıf	215	19.0
7. sınıf	160	14.2
8. sınıf	191	16.9
9.sınıf	262	23.2
10.sınıf	147	13.0
11.sınıf	117	10.4
12.sınıf	37	3.3

Tablo 4.2. Adölesanların internete erişim kaynakları, erişim sıklığı ve kullanma amaçları ile ilgili özellikler (N=1129).

Özellikler	**n**	**%**
İnternete erişim kaynakları*		
Akıllı telefon	1019	90.3
Bilgisayar	749	66.3
Tablet	437	38.7
İnternet kafe	89	7.9
İnternete erişim sıklığı		
Her gün	848	75.1
Haftada iki gün	101	8.9
Ayda bir kez /İhtiyaç duydukça	180	16.0
İnterneti kullanma amacı*		
Ödev yapmak	860	76.2
Müzik dinlemek	765	67.8
Sohbet etmek	751	66.5
Araştırma yapmak	684	60.6
Film izlemek	652	57.8
Oyun oynamak	620	54.9
Sosyal paylaşım sitelerinde paylaşım yapmak	589	52.2
Alışveriş yapmak	229	20.3
E-posta göndermek/almak	141	12.5
Haber okumak, stalklamak, video izlemek	5	0.5

*Soruya birden fazla cevap verilmiştir. Yüzdeler n sayıları üzerinden hesaplanmıştır.

Adölesanların internet kullanımına günde ortalama 3.2±2.8 saat zaman harcadıkları belirlenmiştir. İnternete erişim için %90.3'ü akıllı telefon, %66.3'ü bilgisayar %38.7'si kullanırken %7.9'u internet kafede, %75.1'i her gün, %16.0'sı ise ayda bir kez veya ihtiyaç duydukça internete erişmektedir. %76.2'si ödev yapmak, %67.8'si müzik dinlemek, %66.5'i sohbet etmek, %60.6'sı ise araştırma yapmak amacıyla interneti kullandığını belirtmiştir (Tablo 4.2).

Tablo 4.3. Adölesanların kullanılan sosyal medya hesapları internet/sosyal medyada paylaşılan bilgiler ve ebeveynlerinin kontrol durumu ile ilgili özellikler.

Özellikler	**n**	**%**
Sosyal medya hesabı kullanma durumu (n=1129)		
Evet	1005	89,0
Hayır	124	11.0
Kullanılan sosyal medya hesapları (n= 1005)*		
Facebook	780	77.6
İnstagram	725	72.1
Whatsapp	502	50.0
Snapchat	372	37.0
Twitter	328	32.6
Youtube	209	20.8
Messenger	54	5.4
Tumblr	38	3.8
Steam	19	1.9
Scorp	18	1.8
Swarm	17	1.7
Diğer**	76	6.7
İnternet/sosyal medyada paylaşılan kişisel bilgiler (n=1128)*		
Gerçek ad	828	73.4
Cinsiyet	622	55.1
Yaş	462	41.0
Adres/telefon	40	3.5
Hiçbir bilgiyi paylaşmama	279	24.7
İnternette tanıştığı kişilerle yüz yüze görüşme (n= 1128)		
Evet	246	21.8
Hayır	882	78.2
Ebeveynlerinin internet/sosyal medya kullanımını kontrol etme (n= 1127)		
Evet	463	41.1
Hayır	496	44.0
Bilmiyorum	168	14.9
Ebeveynlerinin internet/sosyal medya kullanımı kontrol sıklığı (n=455)		
Bazen	239	52.5
Her gün	114	25.1
Paylaşım yaptıkça	102	22.4

*Soruya birden fazla cevap verilmiştir. Yüzdeler n sayıları üzerinden hesaplanmıştır.
**Skype, Twitch, Musically, Askfm, Periscope, Hangouts,Connected2me, Younow

Adölesanların %89.0'unun herhangi bir sosyal medya hesabı bulunduğu, en fazla Facebook (%77.6), İnstagram (%72.1) kullanıldığı ve diğer birçok sosyal medya hesabı kullanımının olduğu belirlenmiştir. Adölesanlar internet/sosyal medya hesaplarında %73.4'ü gerçek adını, %55.1'i cinsiyetini paylaştığını,%24.7'si gerçek olan hiçbir bilgisini paylaşmadığını belirtmiştir. Adölesanların büyük çoğunluğu

internet ortamında tanıştığı kişilerle yüz yüze görüşmediğini (%78.2), %21.8'si ise görüştüğünü ifade etmiştir. %44.0'ü internet kullanımının anne ya da babası tarafından kontrol edildiğini, %41.1'i ise kontrol edilmediğini, %25.1'si her gün, %22.4'ü paylaşım yaptıkça ebeveynlerinin internet kullanımlarını kontrol ettiğini belirtmiştir (Tablo 4.3).

4.2. Ebeveynlerin Sosyodemografik ve Çocuklarının İnternet Kullanım Özelliklerine Ait Bulgular

Araştırmaya kapsamına alınan adölesanların (N=1129) %68.9'unun ebeveynine (N=778) ulaşılmıştır.

Tablo 4.4. Ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri.

Özellikler (n= 778)	**n**	**%**
Çocuğa yakınlık		
Anne	525	67.5
Baba	253	32.5
Medeni durum (n=778)		
Evli	733	94.2
Bekâr	45	5.8
Eğitim durumu (n=770)		
Okuryazar	31	4.0
İlkokul	277	35.6
Lise	282	36.2
Üniversite	172	22.1
YL/doktora	16	2.1
Gelir Durumu(n=692)		
400-1000 TL	14	2.0
1001 – 3000 TL	444	64.2
3001 – 6000 TL	214	30.9
6000 ve üzeri TL	20	2.9
Meslek (n=778)		
Ev hanımı	370	47.6
İşçi	224	28.8
Memur	175	22.5
Emekli/İşsiz	9	1.2
Çocuk sayısı (n=778)		
1 çocuk	102	13.1
2 çocuk	357	45.9
3 çocuk	217	27.9
4 ve üzeri çocuk	102	13.1

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %67.5'i adölesanın annesi, %32.5'i babasıdır. Ebeveynlerin %36.2'si lise, %2.1'inin YL/doktora düzeyi eğitime, %64.2'si 1001-3000 TL ve %30.9'u 3001-6000 TL arasında aylık gelire sahiptir. Meslek sorusuna cevap veren ebeveynlerin %47.6'sı ev hanımı, %28.8'i işçi, %22.5'i memur olarak çalışmakta ve %45.9'u iki çocuk sahibidir (Tablo 4.4). Tabloda yer almamakla birlikte ebeveynlerin ortalama 1.085±2.48 çocukları olduğu ve aylık ortalama 2925.87±1773.657 TL gelire sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 4.5. Ebeveynlerin çocuklarının internet kullanımları ile ilgili özellikler.

Özellikler	**n**	**%**
Çocuğunun internete erişim kaynakları (n= 777)*		
Akıllı telefon	708	91.1
Bilgisayar (masaüstü/dizüstü)	532	68.5
Tablet	263	33.8
İnternet kafe	46	5.9
Çocuğunun interneti kullanma amacı (n= 776)*		
Ödev yapmak	659	84.9
Araştırma yapmak	516	66.5
Müzik dinlemek	497	64.1
Sohbet etmek	484	62.4
Oyun oynamak	453	58.4
Film izlemek	429	55.3
Sosyal paylaşım sitelerinde paylaşım yapmak	425	54.8
Alışveriş yapmak	95	12.2
E-posta göndermek/almak	84	10.8
Çocuğunun sosyal medya hesabı kullanma durumu (n= 776)		
Evet	617	79.5
Hayır	118	15.2
Bilmiyorum	41	5.3
Çocuğunun kullandığı sosyal medya hesapları (n= 616)		
Facebook	459	74.5
İnstagram	275	44.6
Whatsapp	127	20.6
Snapchat	52	8.4
Twitter	34	5.5
Youtube	19	3.1
Messenger,Tumblr, Skype	6	0.8

*Soruya birden fazla cevap verilmiştir. Yüzdeler n sayıları üzerinden hesaplanmıştır.

Ebeveynlerin çocuklarının internet takibi ile ilgili bilgileri incelendiğinde % 91.1'i internete akıllı telefon, %68.5'i bilgisayar, %33.8'i tablet, %5.9'u internet kafe ile internete erişim sağladığını, interneti en fazla ödev (%84.9), araştırma yapma (%66.5) ve müzik dinleme (%67.8) amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin %97.5'i çocuklarının sosyal medya hesabı olduğunu bilmekte, bu hesapların başında Facebook (%74.5), İnstagram (%44.6) ve Whatsapp (%20.6) gelmektedir (Tablo 4.5).

Tablo 4.6. Ebeveynlerin çocuklarının internet/sosyal medya kullanım takibi ile ilgili özellikler (N=778).

Özellikler	**n**	**%**
Çocuğunun internet/sosyal medya kullanımını kontrol etme (n= 774)		
Evet	424	54.8
Hayır	350	45.2
Çocuğunun internet/sosyal medya kullanımını kontrol etme sıklığı (n=419)		
Bazen	238	56.8
Her gün	94	22.4
Paylaşım yaptıkça	87	20.8
Çocuğunun internet/ sosyal medyada paylaştığı kişisel bilgiler (n= 616)*		
Gerçek ad	491	79.7
Yaş	309	50.2
Cinsiyet	394	64.0
Adres/telefon	20	3.2
Hiçbir bilgiyi paylaşmama	117	19.0

*Soruya birden fazla cevap verilmiştir. Yüzdeler n sayıları üzerinden hesaplanmıştır.

Tabloda yer almamakla birlikte ebeveynler çocuklarının internette günlük 3.0±2.6 saat zaman geçirdiklerini belirtmiştir. Ebeveynlerin %22.4'ü her gün, %20.8'i paylaşım yaptıkça ve %56.8'i bazen çocuklarının internet/sosyal medya kullanımını kontrol ettiğini, %79.9'u çocuğu gerçek adını, %50.2'si yaşını, %64.0'ü cinsiyetini %1.8'i ise adres/telefon bilgilerini paylaştığını ifade etmiştir (Tablo 4.6).

Tablo 4.7. Ebeveynlerin siber zorbalık tanımını, çocuklarının siber zorbalık, mağduriyet, uygun olmayan mesaj alma, paylaşım yapma durumlarını bilme, internet kullanımını ve riskli davranışları öğretme ile ilgili özellikler (N=778).

Özellikler	n	%
Siber zorbalığın ne olduğunu bilme durumu (n= 774)		
Evet	408	52.7
Hayır	366	47.3
Çocuğunun siber zorbalık yapma davranışını bilme (n= 408)		
Evet	5	1.2
Hayır	403	98.8
Çocuğunun siber mağduriyet durumunu bilme (n= 408)		
Evet	21	5.1
Hayır	387	94.9
Çocuğunun internette uygun olmayan mesaj aldığını bilme (n= 774)		
Evet	52	6.7
Hayır	732	93.3
Çocuğunun sosyal medya hesabından uygun olmayan paylaşım yaptığını bilme (n= 616)		
Evet	19	3.1
Hayır	597	96.9
Çocuğuna internet kullanımını öğretme (n= 775)		
Evet	276	35.6
Hayır	499	64.4
Çocuğuna internetteki riskli davranışlarla ilgili eğitim verme (n= 775)		
Evet	401	51.7
Hayır	374	48.3

Ebeveynlerin %52.7'si siber zorbalığın ne olduğunu bildiğini, %93.3'ü çocuğunun internette uygun olmayan mesaj almadığını, %98.8'i çocuğunun siber zorbalık yapmadığını, %94.6'sı çocuğunun siber mağduriyet yaşamadığını belirtmiştir. Ebeveynlerin %35.6'sı çocuğuna güvenli internet kullanımını eğitimi ve %51.7'si internetteki riskli davranışlar ile ilgili eğitim verdiğini belirtmiştir (Tablo 4.7).

4.3. Adölesanların Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (Revised Cyber Bullying Inventory – RCBI II)'ye Verdikleri Yanıtlara Ait Bulgular

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II'de yer alan "Birine ait hesap şifresini ele geçirmek" davranışı adölesanların %70.7'ine hiç yapılmamış, %79.5'i başka bir kimseye hiç yapmamıştır. "Başkasının hesabını izinsiz kullanarak onu küçük

düşürecek paylaşımlar yapmak" davranışını adölesanların %90.3'ü hiç yapmadığını, %93.7'si kendisine hiç yapılmadığını, %6.6'sı kendisine bir kez yapıldığını, %3.5'i ise başkasına bir kez yaptığını belirtmiştir (Tablo 4.8).

"Birini tehdit etmek" davranışının %81.4'ü kendisinin hiç yapmadığını, %79.7'si kendisine hiç yapılmadığını, %10.4'ü bir kez yapıldığını, %9.1'i bir kez yaptığını, %61.6'sı "Birine hakaret etmek" davranışının kendisine hiç yapılmadığını, %65.6'sı hiç yapmadığını, %14.5'i üçten çok yapıldığını ve %11.5'i üçten çok yaptığını belirtmiştir. Yine adölesanların %65.2'si "Utandırıcı ve ya kırıcı mesajlar göndermek" davranışını kendisine hiç yapılmadığını, %71.5'i hiç yapmadığını, %11.6'sı üçten çok yaptığını ve %11.4'ü üçten çok yapıldığını ifade etmiştir. "Sahibinin görülmesinden rahatsızlık duyacağı bir fotoğrafı veya videoyu başkalarıyla paylaşmak" davranışı %83.9'una hiç yapılmamış, %9.9'una bir kez yapılmış, %89.3'u hiç yapmamış %5.4'ü bir kez yapmıştır (Tablo 4.8).

"Bir sırrı sahibinin izni olmadan başkalarıyla paylaşmak" davranışını %9.3'ü kendisine bir kez yapıldığını %6.4'ü kendisinin bir kez yaptığını, "Dedikodu yaymak" davranışını %71.92'u kendisine hiç yapılmadığını, %75.3'ü ise kendisinin hiç yapmadığını,%11.3'ü üçten çok yapıldığını %10.3'ü üçten çok yaptığını belirtmişlerdir. "Bir başkası adına profil açıp oymuş gibi davranmak" davranışı %87.1'ine hiç yapılmamış %85.6'sı ise hiç yapmamıştır. "Küçük düşürücü internet sitesi/sayfası oluşturmak" davranışına adölesanların çoğu kendisine hiç yapılmadığını (%97.0) ve hiç yapmadığını (%96.6) ifade etmişlerdir (Tablo 4.8).

Tablo 4.8. Adölesanların Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II sorularına verilen yanıtlarının dağılımı (N= 1128).

İnternet aracılığıyla	Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II							
	Hiç Yapılmadı/ Yapmadım		Bir kez Yapıldı/ Yaptım		2-3 kez Yapıldı/ Yaptım		Üçten Çok Yapıldı/ Yaptım	
	n	%	n	%	N	%	n	%
1.Birine ait hesap şifresini ele geçirmek								
Bana yapıldı	797	70.7	220	19.5	75	6.6	36	3.2
Ben yaptım	897	79.5	104	9.2	56	5.0	71	6.3
2. Başkasının hesabını izinsiz kullanarak onu küçük düşürecek paylaşımlar yapmak								
Bana yapıldı	1019	90.3	74	6.6	17	1.5	18	1.6
Ben yaptım	1057	93.7	40	3.5	16	1.5	15	1.3
3. Birini tehdit etmek								
Bana yapıldı	918	81.4	117	10.4	50	4.4	43	3.8
Ben yaptım	899	79.7	103	9.1	44	3.9	82	7.3
4. Birine hakaret etmek								
Bana yapıldı	695	61.6	170	15.1	99	8.8	164	14.5
Ben yaptım	740	65.6	174	15.4	84	7.5	130	11.5
5. Utandırıcı veya kırıcı mesajlar göndermek								
Bana yapıldı	736	65.2	182	16.2	81	7.2	129	11.4
Ben yaptım	806	71.5	127	11.3	64	5.7	131	11.6
6.Sahibinin görülmesinden rahatsızlık duyacağı bir fotoğrafı veya videoyu başkalarıyla paylaşmak								
Bana yapıldı	946	83.9	112	9.9	38	3.4	32	2.8
Ben yaptım	1007	89.3	61	5.4	15	1.3	45	4.0
7. Bir sırrı sahibinin izni olmadan başkalarıyla paylaşmak								
Bana yapıldı	926	82.1	105	9.3	50	4.4	47	4.2
Ben yaptım	997	88.4	72	6.4	31	2.7	28	2.5
8. Dedikodu yaymak								
Bana yapıldı	812	71.9	121	10.7	69	6.1	126	11.3
Ben yaptım	849	75.3	121	10.7	42	3.7	116	10.3
9. Bir başkası adına profil açıp oymuş gibi davranmak								
Bana yapıldı	982	87.1	94	8.3	28	2.5	24	2.1
Ben yaptım	966	85.6	99	8.8	29	2.6	34	3.0
10. Küçük düşürücü internet sitesi/sayfası oluşturmak								
Bana yapıldı	1094	97.0	20	1.8	9	0.8	5	0.4
Ben yaptım	1090	96.6	22	2.0	2	0.2	14	1.2

Tablo 4.9. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (YSZE-II)' ye göre siber mağdur ve siber zorba dağılımları (N=1128).

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II								
Siber Mağduriyet	**Siber Zorbalık**				**Toplam**		**Analiz***	
	Zorba değil		**Zorba**					
	n	**%**	**n**	**%**	**N**	**%**	χ^2	**p**
Siber mağdur olmayan	318	81.7	71	18.3	**389**	**34.5**	356.47	<0.001
Siber mağdur	171	23.1	568	76.9	**739**	**65.5**		
Toplam	489	43.4	639	56.6	1128	100.0		

*Pearson Chi-Square Testi.

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (YSZE-II)'ni yanıtlayan 1128 adölesanın %65.5'i "Siber mağdur", %56.6'sı "Siber zorba" olarak belirlenmiştir. Siber mağdur olduğu belirlenen 739 öğrencinin %76.9' u (n= 568) aynı zamanda siber zorba olarak tanımlanmıştır. Siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (χ^2: 356.47; p<0.001) (Tablo 4.9).

Tablo 4.10. Adölesanların sosyodemografik özellikleri ile siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması (N=1128).

Özellikler	Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II Puanları							
	Siber mağduriyet		Analiz*		Siber zorbalık		Analiz*	
	n	%	χ^2	P	n	%	χ^2	p
Cinsiyet								
Erkek	383	67.5	2.088	0.148	337	59.4	3.605	0.058
Kız	356	63.5			302	53.8		
Yaş								
12	100	57.8	14.016	0.016	78	45.1	30.029	<0.001
13	106	59.9			80	45.2		
14	123	66.1			108	58.1		
15	179	69.1			159	61.4		
16	99	64.3			95	61.7		
17	132	73.7			119	66.5		
Başarı Durumu								
Çok iyi	158	60.1	7.142	0.068	134	51.0	9.639	0.022
İyi	328	65.0			278	55.6		
Orta	226	69.8			198	61.1		
Kötü	30	73.2			29	70.7		
Sınıf Düzeyi								
6. sınıf	123	57.2	19.657	0.003	97	45.1	31.393	<0.001
7. sınıf	98	61.3			74	46.3		
8. sınıf	126	66.0			109	57.1		
9.sınıf	191	72.9			163	62.2		
10.sınıf	89	61.0			96	65.8		
11.sınıf	87	74.4			77	65.8		
12.sınıf	25	67.6			23	62.2		
Okul Türü								
Ortaokul	347	61.2	10.384	0.006	280	49.4	24.699	<0.001
Genel lise	124	67.7			167	65.0		
Meslek lisesi	218	71.7			192	63.2		

*Pearson Chi-Square Testi.

Tabloda yer almamakla birlikte siber mağdur adölesanların yaş ortalamaları 14.63±1.635, siber zorba adölesanların ise 14.74±1.611'dir. Cinsiyet ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmamıştır (sırasıyla; χ^2:3.605; p:0.058, χ^2:2.088; p:0.148). Adölesanların yaşları ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (sırasıyla χ^2:14.016 p:0.016, χ^2:30.029 p:<0.001). Yaşları 17 olan adölesanların %73.2'sinin siber mağduriyet yaşadığı, %66.5'i siber zorbalık yaptığı belirlenmiştir. En fazla okul başarısını "kötü" olarak tanımlayan adölesanların (%73.2) siber mağduriyet yaşadığı ve siber zorbalık yaptığı (%70.7) ve siber zorbalık ile okul başarısı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu (χ^2:9.639; p:0.022), siber mağduriyet ile okul başarısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (χ^2:7.142; p:0.068) (Tablo 4.10).

En fazla 11. sınıfta öğrenim gören adölesanların (% 74.4) siber mağdur, yine 11 ve 10. sınıfta öğrenim görenlerin siber zorba olduğu ve sınıf düzeyi ile siber mağduriyet ve zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır (sırasıyla; χ^2 :19.657; p:0.003 , χ^2:31.393; p:0.000). Okul türleri ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş (sırasıyla; χ^2:10.384; p:0.006; χ^2:24.699; p<0.001) ve en fazla siber mağduriyet yaşayanların meslek liselerinde öğrenim gören adölesanlar (% 71.1) olduğu saptanmıştır. Siber zorbalık yaşama oranlarının ise genel liselerde (%65.0) ve yine meslek liselerinde (%63.2) yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.10).

Tablo 4.11. Adölesanların internet ve sosyal medya kullanım özellikleri ile siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması (N=1128).

Özellikler	Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II							
	Siber mağduriyet		Analiz**		Siber zorbalık		Analiz**	
	n	%	χ^2	p	n	%	χ^2	p
İnternete erişim kaynakları*								
Akıllı Telefon	679	66.7	6.491	0.011	587	57.7	4.363	0.037
Bilgisayar	504	67.4	3.420	0.064	447	59.8	8.747	0.003
Tablet	294	67.3	0.981	0.322	252	57.7	0.300	0.584
İnternet Kafe	69	77.5	6.173	0.013	62	69.7	6.664	0.010
İnternete erişim sıklığı								
Hergün	593	70.0	30.878	<0.001	511	60.3	18.766	<0.001
Haftada iki gün	55	54.5			46	45.5		
Ayda bir/ihtiyaç duydukça	91	50.6			82	45.6		
Sosyal medya hesabı kullanma durumu								
Var	697	69.4	61.742	<0.001	598	59.69	31.554	<0.001
Yok	42	33.9			41	33.1		
Kullanılan sosyal medya hesapları*								
Facebook	546	70.1	0.730	0.393	458	76.6	0.852	0.356
Whatsapp	359	71.7	2.352	0.125	319	63.7	7.016	0.008
İnstagram	524	72.4	10.667	0.001	464	64.1	22.086	<0.001
Snapcaht	284	76.5	14.083	<0.001	257	69.3	23.037	<0.001
Twitter	250	76.5	11.291	0.001	212	64.8	5.592	0.018
Youtube	152	73.1	1.651	0.199	129	62.0	0.658	0. 417
Messenger	29	53.7	6.642	0.010	26	48.1	3.087	0.079
Tumblr	33	86.8	5.646	0.017	29	76.3	4.603	0.032
Steam	16	84.2	1.995	0.158	17	89.5	7.194	0.007
Scorp	15	83.3	1.671	0.196	15	83.3	4.300	0.038
Swarm	14	82.4	1.362	0.243	13	76.5	2.053	0.152
İnternet ortamında /sosyal medyada paylaşılan bilgiler (n=1128)*								
Gerçek Adı	590	71.3	47.178	<0.001	509	61.5	29.748	<0.001
Yaşı	352	76.2	39.711	<0.001	308	66.7	31.684	<0.001
Cinsiyeti	470	75.7	63.676	<0.001	413	66.5	54.177	<0.001
Adres/Tlf	33	82.5	5.313	0.021	20	70.0	2.988	0.084
Hiçbiri	138	49.5	42.108	<0.001	122	43.7	25.412	<0.001

* Soruya birden fazla cevap verilmiştir. Yüzdeler n sayıları üzerinden hesaplanmıştır.
**Pearson Chi-Square Testi. Satır yüzdeleri verilmiştir.

Tabloda yer almamakla birlikte siber mağdur olan adölesanların internette günlük ortalama 3±2.88, siber zorba olanların 3.66±3.88 saat zaman geçirdikleri ve mağduriyet ve zorbalık ile geçirilen süre arasındaki ilişkinin istatiksel olarak farklı olduğu belirlenmiştir (sırasıyla; z: 7.912; p<0.001; z:7.893;p:<0.001).

Adölesanların internete erişim sıklığı ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır (sırasıyla: χ^2:30.878; p<0.001, χ^2:18.766; p<0.001). İnternete "her gün" erişim sağlayan adölesanların %70.0'nin siber mağdur ve %60.3'nün de siber zorba olduğu görülmüştür. İnternete erişim sağlanan kaynaklar arasında akıllı telefon kullanan adölesanlar ile siber mağduriyet ve siber zorbalık oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (sırasıyla: χ^2:6.491; p:0.011, χ^2:4.363; p:0.037). Akıllı telefon kullanan adölesanların %66.7'sinin siber mağdur olduğu ve %57.7'sinin ise siber zorba olduğu görülmektedir (Tablo 4.11).

İnternete erişim sağlanan kaynaklardan olan bilgisayar ile siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark varken (χ^2:8.747; p:0.003)siber mağduriyet arasında anlamlı bir fark yoktur (χ^2:3.420; p 0.064). Bilgisayar kullanan adölesanların %59.8'lik bir oran ile siber zorbalık deneyimlediği belirlenmiştir. İnternete internet kafeden erişime ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır (sırasıyla; χ^2:6.173; p:0.0013; χ^2:6.664; p:0.010) (Tablo 4.11)

Sosyal medya hesabı kullanımı ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır (sırasıyla; χ^2:61.742; p:0.001; χ^2:31.554; p<0.001). Sosyal medya hesabı kullanan adölesanların %69.4'ü siber mağdur, %59.6'sı siber zorba olduğu belirlenmiştir. Facebook kullanımı ile siber mağduriyet ve zorbalık arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (sırasıyla; χ^2:0.730; p:0.393; χ^2:0.852; p:0.356). Facebook kullanan adölesanların %70.1'inin siber mağduriyet yaşadığı, %58.8'inin siber zorbalık yaptığı belirlenmiştir. Whatsapp kullanımı ile siber mağduriyet arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark yokken (χ^2:2.352; p:0.125), siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki belirlenmiştir (χ^2:7.016 ;p:0.008). Whatsapp kullanan adölesanların %71.7'si siber mağduriyet yaşadığını, %46.7'si ise siber zorbalık yaptığını bildirmiştir. İnstagram kullanımı ile siber mağduriyet ve zorbalık

arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (sırasıyla: χ^2 :10.667; p:0.001, χ^2:22.086; p<0.001). İnstagram kullanan adölesanların %72.4'ünün siber mağduriyet yaşadığı, %64.1'inin siber zorbalık yaptığı görülmektedir. Twitter kullanımı ile siber mağduriyet ve zorbalık arasındaki istatiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (sırasıyla: χ^2: 11.291; p<0.001, χ^2: 0.852; p:0.356). Twitter kullanan adölesanların %76.5'i siber mağduriyet yaşadığı, %64.8'n siber zorbalık yaptığı belirlenmiştir. Adölesanların internet ortamında/sosyal medyada gerçek adını, yaşını, cinsiyetini, adres ve telefonunu gibi kişisel bilgilerini paylaşmaları ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında anlamlı ilişki belirlenmiştir (sırasıyla mağduriyet; χ^2 :47.178; p<0.001, χ^2:39.711; p<0.001; χ^2 :63.676; p<0.001, χ^2:5.313; p:0.021; zorbalık; χ^2 :29.748; p:0.000, χ^2: 31.684; p<0.001) (Tablo 4.11).

İnternet ortamında/sosyal medyada adını paylaştığını belirten adölesanların %71.3'ü mağdur olduğu ve %61.5'inin de siber zorba olduğu, yaşını paylaşanların %76.2'sinin, cinsiyetini paylaşanların %75.7'sinin siber mağdur olduğu görülmektedir. Zorbalık oranlarına bakıldığında ise yaşını paylaşanların %66.7'sinin ve cinsiyetini paylaşanların %66.5'nin siber zorba olduğu belirlenmiştir. İnternet ortamında/sosyal medyada adını paylaşma durumu ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (χ^2:41.178; p:0.001, χ^2:29.748; p:0.001) (Tablo 4.11). Adres/telefon gibi kişisel bilgileri paylaşan adölesanların %82.5'i siber mağdur ve %70.0'i ise siber zorbadır. İnternet ortamında/sosyal medya hesabında adres ve telefon gibi kişisel bilgilerini paylaşan adölesanlar ile siber mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki varken (χ^2:42.108; p<0.001) siber zorbalık ile anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (χ^2 :2.988; p:0.084) (Tablo 4.11).

Tablo 4.12. Annelerin sosyodemografik özellikleri ile çocuklarının siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması (N=525).

Özellikler	Siber mağduriyet		Analiz*		Siber zorbalık		Analiz*	
	n	%	χ^2	p	n	%	χ^2	p
Medeni durum								
Evli	321	64.5	1.040	0.308	272	54.6	0.009	0.924
Bekâr	20	74.1			15	55.6		
Eğitim durumu								
Okuryazar	12	52.2	5.467	0.243	9	39.1	12.337	0.015
İlköğretim	141	66.5			116	54.7		
Lise	114	62.3			91	49.7		
Üniversite	69	67.6			66	64.7		
Y.lisans/doktora	5	100			5	100		
Meslek								
Ev hanımı	228	61.6	8.089	0.044	187	50.5	9.004	0.029
Memur	59	69.4			56	65.9		
İşçi	50	75.8			41	62.1		
Emekli	4	100			3	75.0		
Gelir durumu								
400-1000TL	4	44.4	2.073	0.557	4	44.4	0.668	0.881
1001-3000TL	192	65.1			161	54.6		
3001-6000TL	87	65.9			74	56.1		
6001 TL ve üzeri	6	75			5	62.5		
Çocuk sayısı								
1 çocuk	48	70.6	1.439	0.696	40	58.8	2.085	0.555
2 çocuk	156	62.9			140	56.5		
3 çocuk	99	65.6			79	52.3		
4 ve üzeri çocuk	38	11.1			28	48.3		

*Pearson Chi-Square Testi. Satır yüzdeleri verilmiştir.

Medeni durumunu "bekâr" olan annelerin çocuklarının %74.1'inin siber mağdur, %55.6'sı siber zorbadır ve annelerin medeni durumu ile çocuklarının siber mağdur ve zorba olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (sırasıyla; χ^2 :1.040; p:0.308, χ^2:0.009; p:0.924) (Tablo 4.12).

Annelerden yüksek lisans/doktora mezunu olanların çocuklarının tamamının siber mağdur ve zorba (%100) olduğu belirlenmiştir. Ancak siber mağduriyet ile anne eğitim durumu arasında anlamlı bir fark yokken (χ^2 :5.467; p:0.243) siber zorbalık ile istatiksel olarak anlamlı ilişki vardır (χ^2:12.337; p:0.015). Meslek olarak bakıldığında emekli olan annelerin çocuklarının tamamının (%100), %75'inin ise siber zorba olduğu saptanmıştır. Annelerin mesleği ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (χ^2 :8.089; p:0.044, χ^2 :9.004, p:0.029). Gelir durumunun 6001 TL ve üzeri olan annelerin çocuklarının siber mağdur (%75) ve siber zorba (%62.5) olma oranlarının daha fazla ve gelir durumu ile siber

zorbalık ve mağduriyet arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır (sırasıyla; χ^2:2.073; p:0.557, χ^2:0.668; p:0.881) (Tablo 4.12).

Tablo 4.13. Babaların sosyodemografik özellikleri ile çocuklarının siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması (N=253).

Özellikler	Siber mağduriyet		Analiz*		Siber zorbalık		Analiz*	
	n	%	χ^2	p	n	%	χ^2	p
Medeni Durum								
Evli	150	63.8	0.058	0.809	132	56.2	0.258	0.611
Bekâr	12	66.7			9	50.0		
Eğitim Durumu								
Okuryazar	5	62.5	6.004	0.199	4	50.0	5.739	0.219
İlköğretim	36	55.4			29	44.6		
Lise	72	72.7			61	61.6		
Üniversite	43	61.4			42	60.0		
Yüksek lisans/doktora	6	54.5			5	45.5		
Meslek								
Memur	54	60.0	1.074	0.585	52	57.8	0.298	0.862
İşçi	105	66.5			86	54.4		
Emekli	3	60.0			3	60.0		
Gelir Durumu								
400-1000 TL	2	40.0	1.378	0.711	2	40.0	1.825	0.609
1001-3000 TL	96	64.4			80	53.7		
3001-6000 TL	52	63.4			50	61.0		
6001 TL ve üzeri	7	58.3			6	50.0		
Çocuk Sayısı								
1 çocuk	21	61.8	10.856	0.013	13	38.2	6.569	0.087
2 çocuk	81	74.3			65	59.6		
3 çocuk	39	59.1			41	62.1		
4 ve üzeri çocuk	21	47.7			22	50.0		

*****Pearson Chi-Square Testi. Satır yüzdeleri verilmiştir.

Bekâr babaların çocuklarının %66.7'si siber mağdur, evli babaların çocuklarının %56.2'si siber zorbadır ve babaların medeni durumu ile çocuklarının siber mağdur ve zorba olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur (sırasıyla; χ^2: 0.058; p:0.809, χ^2:0.258; p:0.611) (Tablo 4.13).

Lise mezunu babaların çocuklarının siber mağdur (%72.7) ve zorba (%61.6) olma oranı yüksektir. Siber mağduriyet ve zorbalık ile baba eğitim durumu arasında anlamlı bir fark yoktur (sırasıyla; χ^2:6.004; p: 0.199, χ^2: 0.298; p: 0.219). Mesleği işçi olan babaların çocuklarının %66.5'inin siber mağdur, emekli olan babaların ise %60.0'nın çocuklarının siber zorba olduğu saptanmıştır. Babaların mesleği ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (sırasıyla; χ^2:1.074; p:0.585 χ^2: 0.298; p:0.862) (Tablo 4.13).

Aylık geliri 1001-3000 TL olan babaların çocuklarının siber mağdur (%75.0) ve 3001-6000 TL olanların çocuklarının ise siber zorba (%61.0) olma oranlarının yüksek ancak gelir durumu ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamaktadır (sırasıyla; χ^2:1.378; p:0.711, χ^2:1.825; p:0.609). Babaların sahip olduğu çocuk sayısı ile çocukların siber mağdur olması istatistiksel olarak anlamlıdır, fakat çocuk sayısı ile siber zorba olma arasında istatistiksel fark yoktur (sırasıyla; χ^2 :10.856; p:0.013**,** χ^2 :6.569; p:0.087). En fazla oranla iki çocuğa sahip olan babaların çocukları siber mağdur (%74.3), üç çocuğa sahip olanların çocuklarının ise siber zorba (%62.1) olduğu görülmüştür (Tablo 4.13).

Tablo 4.14. Ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri ile çocuklarına güvenli internet kullanımı eğitimi verme durumunun karşılaştırılması (N=1128).

Özellikler	Güvenli İnternet Kullanımı Eğitimi				Analiz*	
	Evet		Hayır			
	n	%	n	%	χ^2	p
Medeni Durum						
Evli	258	35.1	474	64.9	1.625	0.202
Bekâr	20	44.4	25	55.6		
Eğitim Durumu						
Okuryazar	10	32.3	21	67.7	10.131	0.038
İlköğretim	84	30.3	193	69.7		
Lise	105	37.6	174	62.4		
Üniversite	74	43.0	98	57.0		
Yüksek lisans/doktora	3	18.8	13	81.3		
Gelir Durumu						
400-1000 TL	5	35.7	9	64.3	2.093	0.553
1001-3000 TL	155	35.1	286	64.9		
3001-6000 TL	81	37.9	133	62.1		
6001 TL ve üzeri	10	50.0	10	50.0		
Çocuk Sayısı						
1 çocuk	41	40.2	61	59.8	9.429	0.024
2 çocuk	135	38.0	220	62.0		
3 çocuk	77	35.6	139	64.4		
4 ve üzeri çocuk	23	22.5	79	77.5		

*Pearson Chi-Square Testi. Satır yüzdeleri verilmiştir.

Bekâr ebeveynlerin %44.4'ü, üniversite mezunlarının %43.3'ü, geliri 6001 TL ve üzeri olanların %50.0'si, tek çocuğa sahip olanların %40.2'si çocuklarına internetin nasıl kullanacağını öğrettiğini belirtmiştir. Güvenli internet kullanımı eğitimi ile eğitim durumu (χ^2:10.131; p:0.038), çocuk sayısı (χ^2:9.429; p:0,024) arasındaki fark anlamlı. medeni durum (χ^2:1.625; p:0.202) ve gelir durumu (χ^2:2.093; p:0.553) ki fark ise anlamsız bulunmuştur (Tablo 4.14).

Tablo 4.15. Bölgelerin sosyoekonomik düzeyleri ile siber mağduriyet ve zorbalık durumlarının karşılaştırılması.

Özellikler	Siber mağduriyet		Analiz*		Siber zorbalık		Analiz *	
	n	%	χ^2	p	n	%	χ^2	p
Bölge								
Gelişmiş	351	65.7	0.244	0.885	310	58.1	0.879	0.644
Az gelişmiş	222	64.5			189	54.9		
Gelişmemiş	166	66.4			140	56.0		
Riskli davranış eğitimi								
Evet	254	63.3	0.501	0.479	205	51.1	4.634	0.031
Hayır	246	65.8			22	58.8		

*Pearson Chi-Square Testi. Satır yüzdeleri verilmiştir.

Gelişmiş bölgelerde ise siber zorba (%58.1), gelişmemiş bölgelerde siber mağdur (%66.4) olma oranlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Ancak bölgelere göre siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (sırasıyla: χ^2: 0.244; p:0.885**,** χ^2:0.879; p:0.644) (Tablo 4.15).

İnternette riskli davranışlara yönelik eğitim vermediklerini belirten ebeveynlerin çocuklarının %65.8'i siber mağdur, %58.8'inin ise siber zorba olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin internet kullanımı konusunda çocuklarına verdikleri riskli davranış eğitimi ile siber mağduriyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yokken (χ^2:0.501; p:0.479), eğitim ve siber zorbalık arasında anlamlı fark belirlenmiştir (χ^2:4.634; p:0.031) (Tablo 4.15).

4.4. Lojistik Regresyon Analiz Sonuçlarına Ait Bulgular

Tablo 4.16. Adölesanların Siber mağduriyet deneyimlerini etkileyen özellikler.

Özellikler	Odds Oranı	95% C.I.For EXP(B)		Wald Test İstatistiği*	p
		Lower	Upper		
İnternete erişim kaynakları					
İnternet kafe	1.811	1.019	3.218	4.093	0.043
İnternete erişim sıklığı				4.828	0.089
(Her gün/Ayda bir)	1.556	1.046	2.314	4.752	0.029
(Haftada iki/ayda bir)	1.342	0.745	2.418	0.959	0.328
Kullanılan sosyal medya hesapları					
Snapchat	1.388	1.023	1.884	4.426	0.035
Tumblr	2.143	0.805	5.703	2.330	0.127
İnternet ortamında /sosyal medyada paylaşılan bilgiler					
Cinsiyet	2.045	1.543	2.710	24.832	<0.001
Sabit	0.876			0.434	0.510

*Lojistik Regresyon Analizi

Adölesanların siber mağduriyet deneyimlerini etkilediği düşünülen faktörler kullanılarak yapılan çok değişkenli analiz sonucunda, internet kafede internete erişim sağlama durumu, Snapchat'te hesabı olma durumu, internete erişim sıklığı ve internet ortamında/sosyal medyada cinsiyetini paylaşma durumunun siber mağduriyet yaşamada etkili olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$, Tablo 4.16). Buna göre, modeldeki diğer faktörler sabit tutulduğunda, internet kafeye giden öğrencilerin gitmeyenlere göre 1.811 kat (%95 GA:1.019-3.218) daha fazla siber mağduriyet yaşadığı (Wald test sonucu 4.093, p:0.043), internete her gün erişim sağlayanlar ayda bir erişim sağlayanlara göre 1,556 kat (%95GA:1.046-2.314) daha fazla siber mağduriyet yaşadığı belirlenmiştir (Wald test sonucu: 4.752, p:0.029). Modeldeki diğer faktörler sabit tutulduğunda, sosyal medya hesaplarından olan Snapchat kullanan adölesanların kullanmayanlara göre 1.388 kat (%95 GA:1.023-1.884) ve Tumblr kullanan adölesanların kullanmayanlara göre 2.143 kat (%95 GA:0.805-5.703) daha fazla siber

mağduriyet yaşadığı belirlenmiştir (sırasıyla; Wald test sonucu: 2.330, p:0.127, Wald test sonucu: 4.426, p:0.035). Modeldeki diğer faktörler sabit tutulduğunda internet/sosyal medya ortamında cinsiyetini paylaşan adölesanların paylaşmayanlara göre 2.045 (%95 GA:1.543-2.710) kat daha fazla siber mağduriyet deneyimlediği belirlenmiştir (Wald test istatistiği:24.832,p<0.001, Tablo 4.16).

Tablo 4.17. Adölesanların Siber zorbalık deneyimlerini etkileyen özellikler.

Değişkenler	**Odds Oranı**	**95% C.I.for EXP(B)**		**Wald Test İstatistiği***	**p**
		Lower	**Upper**		
Cinsiyet (Erkek/Kız)	1.431	1.093	1.871	6.877	0.009
Yaş	1.113	1.023	1.211	6.168	0.013
İnternete erişim kaynakları					
Bilgisayar	1.283	0.960	1.696	2.818	0.093
Kullanılan sosyal medya hesapları					
İnstagram	1.453	1.059	1.991	5.377	0.020
Snapchat	1.495	1.104	2.026	6.746	0.009
Steam	5.500	1.211	24.983	4.874	0.027
İnternet ortamında /sosyal medyada paylaşılan bilgiler					
Cinsiyet	1.763	1.341	2.317	16.531	<0.001
Sabit	0.102			13.251	<0.001

*Lojistik Regresyon Analizi

Adölesanların Siber zorbalık deneyimleri üzerinde etkili olduğu düşünülen faktörlerle yapılan çok değişkenli analiz sonucunda, cinsiyet, yaş, bilgisayarla internete erişim sağlama durumu, İnstagram, Snapchat ve Steam gibi sosyal medya hesabı kullanma ve internet ortamında/sosyal medyada cinsiyetini paylaşma durumunun etkisinin anlamlı olduğu belirlenmiştir (p<0.05, Tablo 4.17). Modeldeki diğer faktörler sabit tutulduğunda, yaşın bir birim artmasıyla siber zorbalık deneyimleme riskinin 1.113 kat (%95 GA:1.023-1.211) arttığı, siber zorbalığın erkeklerde kızlara göre 1.431 kat (%95 GA: 1.095-1.871) daha fazla gözlendiği belirlenmiştir (sırasıyla Wald test sonucu:6.168, p:0.013 ve Wald test sonucu: 6.877,

p:0.009). Modeldeki diğer faktörler sabit tutulduğunda, adölesanların sosyal medya hesaplarından olan İnstagram kullanan kullanmayanlara göre 1.453 kat (%95 GA:1.059-1.991), Snapchat kullananların kullanmayanlara göre 1.495 kat (%95 GA:1.104-2.006) ve Steam kullananların kullanmayanlara göre 5.500 kat (%95 GA:1.211-24.983) daha fazla siber zorbalık deneyimlediği belirlenmiştir (sırasıyla p:0.020, p:0.009, p:0.027) (Tablo 4.17).

Tablo 4.18. Annelerin sosyodemografik özelliklerinin çocuklarının siber mağduriyet ve zorbalık mağduriyet deneyimlerine etkilerinin karşılaştırılması.

Özellikler	**Odds Oranı**	**95% C.I.for EXP(B)**		**Wald Test İstatistiği***	**p**
		Lower	**Upper**		
Siber mağduriyet deneyimlerini etkileyen özellikler					
Eğitim durumu				5.793	0.055
Lisans-lisans üstü /Lise	1.413	0.851	2.346	1.790	0.181
İlköğretim/Lise	1.946	1.067	3.549	4.721	0.030
Sabit	1.606			19.620	<0.001
Siber zorbalık deneyimlerini etkileyen özellikler					
Eğitim durumu				8.221	0.016
Lisans-lisans üstü/Lise	1.890	1.155	3.092	6.414	0.011
İlköğretim/Lise	1.605	0.938	2.747	2.976	0.085
Sabit	1.022			0.043	0.835

*Lojistik Regresyon Analizi

Annelerin sosyodemografik özelliklerinden etkili olduğu düşünülen özellikler ile yapılan çok değişkenli analiz sonucunda eğitim durumu ilköğretim düzeyinde olan annelerin çocuklarında lise mezunu annelerin çocuklarına göre siber mağduriyet 1.946 kat (%95 GA:1.067-3.549) daha fazla gözlendiği belirlenmiştir (Wald test istatistiği: 4.721, p:0.030). Annelerin sosyodemografik özelliklerinden etkili olduğu düşünülen faktörler ile yapılan çok değişkenli analiz sonucunda annenin eğitim düzeyine göre çocuklarda siber zorbalık gözlenmenin farklılık gösterdiği belirlenmiştir (Wald test sonucu:8.221, p:0.016). Lisans-lisansüstü eğitim seviyesine sahip annelerin

çocuklarında lise mezunu annelerin çocuklarına göre siber zorbalığın 1.890 kat (% 95 GA:1.155-3.092) daha fazla gözlendiği belirlenmiştir (Wald test sonucu:6.414, p:0.011) (Tablo 4.18).

Tablo 4.19. Babaların sosyodemografik özelliklerinin çocuklarının siber mağduriyet ve zorbalık mağduriyet deneyimlerine etkilerinin karşılaştırılması.

Özellikler	Odds Oranı	95% C.I.for EXP(B)		Wald Test İstatistiği*	p
		Lower	Upper		
Siber mağduriyet deneyimlerini etkileyen özellikler					
Çocuk Sayısı				10.539	0.014
1 çocuk /4 ve üzeri çocuk	1.769	0.712	4.396	1.510	0.219
2 çocuk /4 ve üzeri çocuk	3.168	1.525	6.582	9.557	0.002
3 çocuk /4 ve üzeri çocuk	1.582	0.734	3.412	1.368	0.242
Sabit	0.913			0.091	0.763
Siber zorbalık deneyimlerini etkileyen özellikler					
Çocuk sayısı				7.085	0.069
2 çocuk/ 1 çocuk	2.584	1.162	5.747	5.421	0.020
3 çocuk /1 çocuk	3.102	1.293	7.440	6.430	0.011
4 ve üzeri çocuk/1 çocuk	2.199	0.846	5.721	2.611	0.106
Eğitim Durumu				5.540	0.063
Lise/İlköğretim	2.105	1.102	4.021	5.078	0.024
Lisans-Lisansüstü /İlköğretim	1.880	0.959	3.685	3.380	0.066
Sabit	0.334			6.063	0.014

*****Lojistik Regresyon Analizi

Babaların sosyodemografik özelliklerinin çocuğun siber mağduriyet deneyimine olan etkisi çok değişkenli analizler ile incelendiğinde, çocuk sayısının etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Wald test sonucu:7.085, p:0.069). İki çocuğa sahip olan babaların dört ve üzeri çocuğu olan babalara göre çocuğun siber mağduriyet yaşama riskinin 2.584 kat (%95 GA: 1.162-5.747) daha fazla olduğu belirlenmiştir (Wald test sonucu: 5.421, p:0.002). Çok değişkenli analizler sonucunda babaların sosyodemografik özelliklerinden olan eğitim düzeyi ile sahip oldukları çocuk sayısının

adölesanların siber zorbalık deneyimleri üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir (Wald test sonucu:5.540, p:0.063). Buna göre benzer çocuk sayısına sahip babalar içinde eğitim düzeyi lise olan babaların çocuklarında, eğitim düzeyi ilköğretim olan babaların çocuklarına göre siber zorbalık deneyimi gözlenme riskinin 2.105 kat (% 95 GA: 1.102-4.021) daha fazla olduğu belirlenmiştir (Wald test istatistiği:5.078,p:0,024). Eğitim düzeyi benzer babalar içinde iki çocuğa sahip olanların çocuklarında, tek çocuğa sahip olanların çocuklarına göre siber zorbalık deneyimi yaşama riski 2.584 kat (%95 GA: 1.162-5.747) daha fazla olduğu belirlenmiştir (Wald test istatistiği:5.421, p:0.020) (Tablo 4.19).

Tablo 4.20. Ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri ile çocuklarına güvenli internet kullanımı eğitimi verme durumlarının karşılaştırılması

Özellikler	**Odds Oranı**	**95% C.I.for EXP(B)**		**Wald Test İstatistiği**	**p**
		Lower	**Upper**		
Çocuk Sayısı				9.145	0.027
1 çocuk/4 ve üzeri çocuk	2.309	1.254	4.250	7.222	0.007
2 çocuk/4 ve üzeri çocuk	2.108	1.264	3.515	8.165	0.004
3 çocuk /4 ve üzeri çocuk	1.903	1.107	3.270	5.422	0.020
Sabit	0.291			27.124	<0.001

Çok değişkenli analiz sonucunda güvenli internet kullanma eğitimi verme üzerinde sadece çocuk sayısının etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Wald test sonucu:9.145, p:0.027). Buna göre tek çocuğu olan ebeveynlerde dört ve üzeri çocuğu olanlara göre 2.309 kat (% 95 GA:1.254-4.250) daha fazla güvenli internet kullanımı eğitimi verme davranışı gözlendiği belirlenmiştir (Wald test sonucu:7.222, p:0.007). İki çocuğu olan ebeveynler dört ve üzeri çocuğu olan ebeveynlere göre 2.108 kat (%95 GA:1.264-3.515) ve üç çocuğu olan ebeveynler dört ve üzeri çocuğu olan ebeveynlere göre 1.903 kat (%95 GA:1.107-3.270) daha fazla güvenli internet kullanma eğitimi vermiştir (sırasıyla Wald test sonucu: 8.165,p:0.004; Wald test sonucu:5.422,p:0.020) (Tablo 4.20).

5. TARTIŞMA

Dünya genelinde 10-24 yaş arası yaklaşık 2 milyar genç olduğu ve bu gençlerin %20-29'nun ülkemizin içerisinde yer aldığı coğrafyada yaşadığı belirtilmektedir (106). TÜİK verilerine göre ülkemiz nüfusunun %16,3'ünü genç nüfusun oluşturduğu bildirilmiştir (107). Dünya ve ülkemizdeki genç nüfus oranının fazla olması toplumdaki adölesan yaş grubuna özel bir önem verilmesini gerektirmektedir(34). Adölesan dönemde ideal benlik oluşturulmaya çalışılırken topluma uyum sağlama ve sosyalleşme çabası içine de girilmektedir (108). Üretilen bilgiyi saklama, paylaşma ve bilgiye kolayca ulaşma" isteği internet teknolojisinin kullanımının yaygınlaşmasını (109) internet ortamında çocuk ve gençleri tehdit eden risklerden siber zorbalık ve siber mağduriyeti gençler için önemli bir problem haline getirmektedir (62). Buna ek olarak, adölesan dönemde bugün "daha karmaşık ve teknolojik açıdan gelişmiş bir topluma" hazırlanmak için daha fazla destek, eğitim ve baş etme becerileri gerektirdikleri öne sürüldüğü aktarılmaktadır (110).

Araştırmaya katılan 12-17 yaş arasındaki adölesanların yaş ortalaması 14.5±1.7 (min= 12.0; mak=17.0) yıl, %50.2'si erkek, %49.8'i kızdır (Tablo 4.1). Benzer şekilde Eroğlu ve arkadaşlarının (2015) siber zorbalık/mağduriyet yaygınlığı ile ilgili yapmış olduğu çalışmaya katılan 14-18 yaşındaki gençlerin %53.8'i erkek %46.2'si kızdır (16,111). 2015 yılında siber zorbalık ile ilgili olarak 12-18 yaş arasında yurtdışında yapılmış bir çalışmaya katılan adölesanların ise %49.6'sı erkek ,%50.4'ü kızdır (101).

Araştırmada adölesanların %19.0'u 6., %14.2'si 7., %16.9'u 8.sınıf ve ortaokul düzeyi, % 23.2'si 9., %13.0'ü 10., %10.4'ü 11., % 3.3'ü 12. sınıf olmak üzere lise düzeyinde eğitime devam etmektedir (Tablo 4.1). Brown ve arkadaşlarının (2014) yalnızca ortaokul seviyesindeki adölesanların siber mağduriyet durumlarıyla ilgili yaptığı çalışmada %40.0'ı 6.sınıf, %46'sı 7.sınıf,%14'ü 8.sınıf (112), başka bir çalışmada geleneksel ve siber zorbalığın karşılaştırılmasında 14-17 yaş arasındaki katılımcıların %70.7'si 9.sınıf, %15.2'si 10.sınıf ve %14.'inin 11.sınıf olmak üzere eğitimine devam ettiği bildirilmiştir (113).

Araştırmaya katılan adölesanların %23.3'ü okul başarı durumunu "çok iyi", %44.4'ü "iyi", %28.7'si "orta", %3.6'sı ise "kötü" olarak tanımlamıştır (Tablo 4.1). Adölesanların siber zorbalık/ mağduriyet durumunun incelendiği bir çalışmada da okul başarısını %8.7'si çok iyi, %37.5'i iyi, %47.4'ü orta, %6.3'ü düşük olarak belirtilmiştir (114).

Cassidy-Bushrow ve arkadaşları (2015) adölesanların haftada ortalama 15.1±12.1 saat internet kullanımına zaman ayırdıklarını (115), Yoo ve arkadaşları (2014) yaptıkları bir çalışmada ise hafta sonu erkek adölesanların %23'ünün kız adölesanların ise %16.7'sinin günlük 4 saatten daha fazla internette zaman harcadıklarını bildirmektedir (116). İnternette geçirilen sürenin artmasının adölesanların sosyal aktivitelerini etkileyerek intihar düşüncesi, intihar girişimi, depresyon mental sağlık problemlerine neden olduğu (116,117) kan basıncını yükseltebildiği (115), müsamahakâr aile çocuklarının aşırı internet kullanımının bağımlılığa neden olabildiği bilinmektedir (118). Bu araştırmada adölesanların internet kullanımına günde ortalama 3.2±2.8 saat zaman harcadıkları belirlenmiştir. Görüldüğü gibi adölesanların internet kullanımları önemli derecede olmasa da benzer çalışmalardan yüksektir (115,116). Ayrıca araştırmada ebeveynler, çocuklarının internette günlük ortalama 3.0±2.6 saat zaman geçirdiklerini belirtmiştir. Bu yanıt çocuklarının verdikleri yanıtlarla benzerdir. Ebeveynler çocuklarının internette harcadıkları zamanın farkındadır.

Topçu ve arkadaşlarının (2008) siber zorbalık deneyimlerinin özel okul ve devlet okulları arasındaki farklarını araştıran çalışmasında devlet okuluna devam edenlerin %29.1'i her gün internete erişim sağladığını bildirmişlerdir (111). Bu araştırmada ise adölesanların %75.1'i her gün, %16.0'sı ise ayda bir kez veya ihtiyaç duydukça internete erişmektedir. TÜİK verilerine göre her yıl internet kullanımının giderek yaygınlaşması araştırmamızdaki oranın yüksek olmasını açıklamaktadır (119). İnternete erişim için adölesanların %90.3'ü akıllı telefon, %66.3'ü bilgisayar %38.7'si tablet, %7.9'u internet kafeyi kullanmaktadır (Tablo 4.1). Sakellariou ve Carroll (2012) adölesanların %89.9'nun cep telefonuyla (120), Makri-Botsari ve Karagianni (2014) adölesanların %4'ünün internet kafeye giderek internete erişim sağladığını bildirmiştir (121).Bu araştırmada internete erişim kaynaklarından yararlanma sıklığı oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Her geçen gün internet kullanımının daha

da yaygınlaşması ve daha küçük yaşlarda erişilmesi bu oranların yükselmesine neden olduğu düşünülebilir.

Ülkemizde adölesanlar ile yapılan bir çalışmada interneti %88.9'nun eğitim, %81.9'nun bilgi edinmek, %72.6'nın müzik dinlemek, %71.3'ünün oyun oynamak, %50.6'sının film izlemek, %37.8'inin sohbet etmek amacıyla kullandığı belirlenmiştir (63). Bu araştırmada ise oranlar bahsi geçen çalışmadan düşük olsa da benzer şekilde adölesanlar en sık ödev yapmak müzik dinlemek, sohbet etmek, araştırma yapmak, film izlemek, sosyal paylaşım sitelerinde paylaşım yapmak amacıyla interneti kullanmaktadır (Tablo 4.2). 15-19 yaşlar arasındaki gençlerle yapılan başka bir çalışmada %56.1'i sosyal paylaşım siteleri için, %48.2'si müzik dinlemek için %44.3 eğlence için, %39.5 eğitim için %29.8'i sohbet etmek için interneti kullanmaktadır (114).

Adölesanların %89.0'unun herhangi bir sosyal medya hesabı bulunduğu, en fazla Facebook (%77.6), İnstagram (%72.1) kullanıldığı ve diğer birçok sosyal medya hesabı kullanımının olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.3). Araştırma sonucuna benzer olarak 9. ve 10.sınıfa devam eden adölesanlarla problemli sosyal medya kullanımı üzerine yapılan başka bir çalışmada sosyal medya kullandığını belirtenlerin oranı %89.4'tür (122).

Ebeveynlerin %97.5'i çocuklarının herhangi bir sosyal medya hesabı olduğunu bilmekte, bu hesapların başında Facebook (%74.5), İnstagram (%44.6) ve Whatsapp (%20.6) gelmektedir (Tablo 4.2). Ebeveynler çocuklarının belirttiğinden daha fazla oranda çocuklarının sosyal medya hesabı kullanımı olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kullanıldığı belirtilen sosyal medya hesaplarının kullanım oranları çocukların belirttiğinden çok daha düşüktür. Ebeveynler çocuklarının herhangi bir sosyal medya hesabı kullandığını bilmektedir ancak hangi tür sosyal medya kullandıkları hakkında yeterince bilgi sahibi değildir. Sosyal medya hesabı olduğunu söyleyen adölesanların belirttikleri sosyal medya hesap sayıları ile ebeveynlerinin bildirdiği sayı karşılaştırması sınıf içi korelasyon katsayısı ile hesaplanması sonucunda aralarındaki uyum istatistiksel olarak anlamlı çıkmakla birlikte göz ardı edilebilecek kadar düşüktür (Icc; 0.178, $p<0.001$). Bu araştırmada birden fazla sosyal hesabı olan çocukların aileleri çoğunlukla yalnızca bir tanesi bilmekte ve ebeveynlerin %22.4'ü her gün, %20.8'i paylaşım yaptıkça ve %56.8'i arada sırada çocuklarının

internet/sosyal medya kullanımını kontrol ettiği saptanmıştır. Lou ve arkadaşlarının (2010) yapmış olduğu bir araştırmada ise benzer olarak her gün kontrol etme oranı (%18.3), arada sırada kontrol edenlere (%37.9) göre düşük olduğu bildirilmiştir (123). Araştırmada adölesanların %77.6 gibi yüksek bir oranda sosyal medya hesabı olduğu saptanmıştır. Ancak sosyal medya hesaplarının (Facebook, Twitter, Youtube vb.) gizlilik politikalarına göre kullanıcının en az 13 yaşında olması gerekmesine rağmen özellikle 13 yaşın altındaki adölesanların yaşlarını farklı gösterip hesap açabildikleri ve ailelerin bundan habersiz olduğu bildirilmektedir (124). Bu araştırmada da benzer nedenlerle yüksek kullanım oranı olduğu düşünülmüştür.

Adölesanlar internet/sosyal medya hesaplarında %73.4'ü gerçek adını, %55.1'i cinsiyetini paylaştığını, %24.7'si gerçek olan hiçbir bilgisini paylaşmadığını belirtmiştir (Tablo 4.3). Yapılan ileri analiz sonucunda ise internet ortamında/sosyal medya hesabında cinsiyetini paylaşanların paylaşmayanlara göre 2.045 kat (%95 GA:1.543-2.710, Wald test istatistiği:24.832,$p<0.00$) daha fazla mağdur olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.4). Sosyal paylaşım sitelerinde 9-16 yaş arasında herkese açık profil (adını, yaşını, cinsiyetini, fotoğraflarını vb.) kullanan çocukların en fazla, Macaristan (%55), Türkiye (%46) ve Romanya (%44) da yaşadığı bildirilmiştir (8). Ortaokul öğrencileri ile yapılan bir çalışmada internette kişisel bilgilerin paylaşan erkeklerin oranı %31.0, kızların ise %27.0 iken, telefon ve adreslerini paylaşan erkeklerin oranı %5.2, kızların oranı ise %3.2'dir (125). Araştırmamıza benzer olarak 12-17 yaş arasındaki adölesanların internet ortamında paylaştığı bilgilerden en fazla adını, telefon/adresini paylaştığı ayrıca öğrenim gördüğü okulu ve diğer özel bilgilerini paylaşanların oranı yüksek bulunmuştur (126).

Adölesanların %44.0'ü internet kullanımının anne ya da babası tarafından kontrol edildiğini, %41.1'i ise kontrol edilmediğini, %25.1'si her gün, %22.4'ü paylaşım yaptıkça ebeveynlerinin internet kullanımlarını kontrol ettiğini belirtmiştir (Tablo 4.3). Ancak internet kullanımının kontrol edilmediğini belirten adölesanların oranı kontrol edenlere yakın olduğu görülmektedir. Ebeveyn denetimi ile ilgili olarak ortaokul ve liselerde yapılan farklı bir çalışmada (127) ise adölesanların %23.4'ü ebeveynlerinin internet kullanımını kontrol ettiklerini bildirilmesi bu araştırma sonucuna göre daha düşük düzeydedir. Araştırmada adölesanlara sorulan bu soru ebeveynlere de yöneltilmiştir. Ebeveynlerden çocuklarının internet kullanımını

kontrol ettiğini söyleyenlerin oranı çocuklarının belirtikleri orandan daha yüksek olduğu bulunmuştur (%54.8) (Tablo 4.6). Ebeveynlerin çocukların internet kullanımını denetledikleri ancak çocukların bu durumdan haberdar olmadıkları görülmektedir.

Bu araştırmada büyük çoğunluğu internet ortamında tanıştığı kişilerle yüz yüze görüşmediğini (%78.2), %21.8'si ise görüştüğünü ifade etmiştir (Tablo 4.3). Ülkemizde yapılan bir çalışmada (75) ise %35.4 kişi sosyal ağlar aracılığıyla tanıştığı kişilerle yüz yüze görüştüğü, %47.3 kişinin ise görüşmediği bildirilmiştir. İnternet kullanan Avrupalı 9-16 yaş arası çocukların %30'u, daha önce tanışmadıkları kişilerle yüz yüze iletişimde bulunduğunu ve bunu riskli ama eğlenceli bir aktivite olarak gördüğünü belirtmiştir (8). İnternet ortamında paylaşılan bilgilerin güvenilirliği düşüldüğünde riskli olan bu davranışı adölesanlar merak duygusu, heyecan arama gibi davranışlar yaşamak amacıyla göze alabilmektedir (77). Görüldüğü gibi adölesanların internet ortamında tanışılan kişilerle yüz yüze görüşme eğilimleri bulunmaktadır.

Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise benzer şekilde (1) araştırmaya katılan ebeveynlerinden annelerin oranı babalarınkinden yüksektir (Tablo 4.4). Valcke ve arkadaşlarının (2010) yaptıkları araştırmada ise katılımcıların %61.5'i anne, %38.5'inin baba olduğu ve %31.5'i lise mezunu %17.1'inin de yükseköğrenim düzeyinde olduğu ve en fazla oranla 2 çocuğa (%44.5) sahip olduğunu bildirmiştir (128).

Ebeveynlerin çoğunluğu aylık 1001-3000 TL (%64.2), ortalama 2925.87±1773.657 TL gelire sahiptir. Ülkemizde yapılan bir araştırmada ailelerin çoğunluğunun (%58.6) orta gelir düzeyinde (127), ABD'de yapılan bir araştırmada ise yine benzer şekilde orta gelir düzeyine sahip ailelerin ortalaması yüksek olduğu bildirilmiştir (126).

Ebeveynlerin çocukları ile benzer şekilde (Tablo 4.5) çocuklarının sırasıyla internete akıllı telefon, bilgisayar, tablet, internet kafe ile internete eriştiklerini, interneti en fazla ödev, araştırma yapma ve müzik dinleme amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir (Tablo 4.5). Oranlar çok az değişiklik gösterse de çocuklarının internete erişim kaynaklarının ve kullanma amacının ebeveynlerden farkındadır.

Ebeveynlerin %79.9'u çocuğunun gerçek adını, %64.0'ü cinsiyetini %50.2'si yaşını, %1.8'i ise adres/telefon bilgilerini paylaştığını ifade etmiştir (Tablo 4.6). Ebeveynlerin de çocuklarının verdiği yanıtlara benzer şekilde internet/sosyal medya ortamında adres/telefon bilgilerini paylaştığını belirtmeleri kişisel bilgilerin herkese açık bir platform olan sosyal medyada paylaşılması kişisel güvenliği tehdit edebileceğinin farkında olmadıklarını göstermektedir.

Ebeveynlerin %52.7'si siber zorbalığın ne olduğunu bildiğini, %93.3'ü çocuğunun internette hoşlanılmayacak mesaj almadığını, %98.8'i siber zorbalık yapmadığını, %94.6'sı çocuğunun siber mağduriyet yaşamadığını belirtmiştir. Ebeveynlerin %35.6'sı çocuğuna internet kullanımını öğrettiğini, %51.7'si internetteki riskli davranışlar ile ilgili eğitim verdiğini belirtmiştir (Tablo 4.7). Lou ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmada (2010) ebeveynlerin çocuklarına internet kullanımı öğrettiğini belirten ebeveynlerin oranı %34.9'dur (123).

Adölesanlara uygulanan YSZE II'de sorgulanan davranışlardan en fazla siber zorbalık çeşitlerinden olan "Birine hakaret etmek", "Utandırıcı veya kırıcı mesajlar göndermek", "Dedikodu yaymak" gibi davranışların kendilerine "üçten çok yapıldı" ifade etmişlerdir (Tablo 4.8). Ancak ebeveynlerin %93.3'ü çocuğunun internette hoşlanılmayacak mesaj almadığını belirtmiştir (Tablo 4.7). Ebeveynlerin çocuklarının uğradığı siber zorbalık davranışından habersiz oldukları görülmektedir.

Ortaokul düzeyindeki 12 adölesanla bir araştırmada bütün katılımcıların maruz kaldığı siber zorbalık davranışlarının içeriğinde cinsel içerikli hakaret olduğu belirlenmiştir (92). Siber zorbalık ve okul zorbalığının karşılaştırıldığı bir çalışmada adölesanların en az bir kez %9.9'ü siber zorba, %6.1'i siber mağdur, %5.3'ü siber/zorba mağdur ve %78.7'si ne zorba ne mağdur olduğunu bildirmiştir (98). Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise gençlerin %3.8'i zorba, %5.4'ü mağdur, %4.2'si siber zorba/mağdur ve %86.7'si ne zorba ne mağdur olduğu bulunmuştur (129). Bu araştırmada siber zorba ve mağdur olma oranlarının bu çalışmalardan daha yüksek ancak ne mağdur ne zorba olma oranları ise azda olsa düşüktür. Siber mağduriyet ile siber zorbalık arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (χ^2:356.47; $p<0.001$) (Tablo 4.9).

İçe kapanık/depresif, kurallara uymayan ve agresif tutum sergileyen adölesanların siber zorbalık yapma eğilimi daha yüksek olduğu belirtilmektedir (130). Siber mağdur olan lise öğrencilerinin %33.9'nun depresif belirtiler gösterdiği, %18.1'nin intihar düşüncesi olduğu, %24.0'nın kendine zarar verme davranışı olduğu ve %9.9'u intihar girişiminde bulunup %3.3'ünün intihar davranışı nedeniyle tedavi gördüğü bildirilmektedir (99). Kowalski ve Fedina'nın yaptıkları (2011) çalışmayla benzer şekilde ebeveynlerin çocuklarının mağduriyet ve siber zorbalık tecrübelerinden habersiz olduğu ancak Kowalski ve Fedina'nın çalışmasından (131) daha yüksek oranda çocuklarının siber mağdur olmadıklarını ve siber zorbalık yapmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 4.7).

Erkek adölesanların kızlara göre daha fazla siber mağdur ve zorba oldukları ancak cinsiyet ile siber mağduriyet ve siber zorba olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır (sırasıyla; χ^2:3.605; p:0.058, χ^2: 2.088; p: 0.148) (Tablo 4.10). Ancak ileri analizlerde siber zorbalık deneyimlerini etkileyen diğer sosyo demografik değişkenler sabit tutulduğunda erkek cinsiyetin siber zorbalık deneyiminin kızlara göre 1.431 kat (%95 GA: 1.095-1.871) daha fazla olduğu belirlenmiştir (Wald test istatistiği:6.810, p: 0.009) (Tablo 4.17). Benzer şekilde cinsiyet ile siber mağduriyet deneyimi arasında ilişki bulunmadığı (132, 133) erkek cinsiyetin siber zorbalık oranlarını arttırdığı belirtilmektedir (127, 134, 135).

Siber mağdur adölesanların yaş ortalamaları 14.63±1.635, siber zorba adölesanların ise 14.74±1.611'dir. Lindfords ve arkadaşları (2012) benzer şekilde her iki cinsiyette de ortalama 14 yaşındaki ergenlerin siber mağdur ve zorba olduğunu bildirmiştir (135). Bu araştırmada da yaşın artmasının siber mağduriyet ve zorbalık oranlarını arttırdığı ve sınıf düzeyi ile siber mağduriyet ve zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır (sırasıyla; χ^2 :19.657; p:0.003 , χ^2:31.393; p<0.001) (Tablo 4.18). Ayrıca yapılan ileri analizlerde araştırmada siber zorbalık deneyimi etkileyen diğer sosyodemografik özellikler sabit tutulduğunda yaşın 1 birim artmasıyla siber zorbalık riskinin 1.113 kat (%95 GA:1.023-1.211) arttığı belirlenmiştir (Walt test sonucu:6.168, p:0.013) (Tablo 4.17). Yaş büyüdükçe siber zorbalık oranı artmaktadır. Siber zorbalığı etkileyen risk faktörlerinin incelendiği bir çalışmada en fazla 10. ve 11. sınıfta eğitim görenlerin siber zorba/mağdur olduğu bildirmektedir (127). Yaşın artmasının siber zorbalık deneyimlerini attırdığı

belirtilirken (61,136) yaş küçüldükçe siber zorba ve mağdur olma durumunun arttığını (91) belirten çalışmalarda bulunmaktadır.

Okul başarısının siber mağduriyet ve zorbalık oranların etkilediği ve okul başarısı kötü olan adölesanların daha fazla siber zorbalık yaptığı, okul başarısı ile siber zorbalık yapma arasındaki ilişkinin anlamlı (χ^2:9.639; p:0.022) iken mağduriyet arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı belirlenmiştir (χ^2:7.142; p:0.068) (Tablo 4.18). Ülkemizde yapılan başka bir araştırmada ise okul başarısını 'düşük' olarak tanımlayan adölesanların siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır (83).

İnternete "her gün" erişim sağlayan adölesanların %70.0'nin siber mağdur ve %60.3'nün de siber zorba olduğu görülmüştür. Adölesanların internete erişim sıklığı ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır (sırasıyla: χ^2:30.878; p:0.000, χ^2:18.766; p<0.001) (Tablo 4.11). İnternet kullanımının fazla olduğu adölesanların %67.7'si sık sık internette zorbalık yaptığı bildirilmiştir (130). Farklı bir çalışmada ise internete her gün erişim sağladığını bildirenlerin %48.5'i siber mağduriyet yaşadığı bildirilmiştir (137). Görüldüğü gibi internete sürekli olarak erişim sağlama siber mağduriyet ve zorbalık oranlarını arttırmaktadır.

Akıllı telefon kullanan adölesanların %66.7'sinin siber mağdur olduğu ve %57.7'sinin ise siber zorba olduğu görülmektedir. İnternete erişim sağlanan kaynaklar arasında akıllı telefon kullanan adölesanlar ile siber mağduriyet ve siber zorbalık oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (sırasıyla: χ^2:6.491; p:0.011, χ^2:4.363; p:0.037) (Tablo 4.11). Benzer şekilde farklı bir çalışmada cep telefonu kullanarak siber zorbalık yapanların oranları %28.3 olarak bildirilmiştir (101).

Bilgisayar kullanan adölesanların %59.8'i siber zorbadır. İnternete erişim sağlanan kaynaklardan bilgisayar ile siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark varken (χ^2:8.747; p:0.003) siber mağduriyet arasında anlamlı bir fark yoktur (χ^2:3.420; p 0.064) (Tablo 4.11). Yapılan farklı bir araştırmada benzer şekilde internete erişim için bilgisayar kullanımının siber mağduriyet/zorbalık ile arasında istatistiksel bir ilişki olmadığı bildirilmiştir (100). Günümüzde akıllı telefonların her

an ulaşılabilir olması bilgisayardan daha yaygın kullanılmasına ve siber zorbalık davranışının akıllı telefon kullanımıyla bağlantılı olmasına yol açtığı görülmüştür.

En fazla internete internet kafeden erişimlerin ile siber mağduriyet ve siber zorbalık durumu ile karşı karşıya kaldığı ve erişim kaynağı ile mağduriyet ve zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir (sırasıyla; χ^2:6.173; p:0.0013; χ^2:6.664; p:0.010) (Tablo 4.11). Ebeveyn denetiminden uzak internet erişimi sağlanmasının bu farkı oluşturduğu düşülmüştür. Bu sonucu destekler şekilde Sengupta ve arkadaşlarının yaptıkları bir çalışmada (2011) aile denetiminden uzak internete erişmenin siber zorbalığı arttırdığı belirtilmektedir (126).

Sosyal medya hesabı kullanan adölesanların siber mağdur ve zorba olma oranları yüksektir. Sosyal medya hesabı kullanımı ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır (sırasıyla; χ^2:61.742; p:0.001; χ^2:31.554; p<0.001) (Tablo 4.11). Araştırma sonuçları ile benzer şekilde Cao ve Lin (2015) sosyal paylaşım sitelerini kullanan 12-17 yaş arasındaki gençlerin siber mağduriyet yaşadığını belirtmektedir (138). Sosyal medya hesabı kullanan adölesanların %60'ı siber zorbalığa maruz kaldığını bildirmişlerdir (131). Sosyal medya hesabı olan 12-17 yaş arasındaki adölesanların en fazla %15.0'i tehdit/korkutma, %20.0'si dedikodu gibi zorba davranışlara maruz kaldığı ve %40.0'ı mağduriyet yaşadığı bildirilmektedir (126).

Facebook kullanan adölesanların %70.1'inin siber mağdur, %58.8'inin siber zorba olduğu belirlenmiştir ancak Facebook kullanımı ile siber mağduriyet ve zorbalık arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır (sırasıyla; χ^2:0.730; p:0.393; χ^2:0.852; p:0.356) (Tablo 4.11). Kwan ve Skoric'in (2013) yaptığı araştırmada Facebook kullananların siber zorbalık/mağduriyet ile pozitif yönde ilişkisi olduğunu bildirmektedirler (94). Sosyal paylaşım sitelerini kullanan adölesanların yarısından fazlasının sosyal medya hesabı olduğu ancak bu araştırmada özellikle Facebook kullanımının depresyon ile olan ilişkisi incelendiğinde anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (39).

Whatsapp ve İnstagram kullanan adölesanların siber mağduriyet oranları %70'in üzerindedir. Her iki hesabı kullanan adölesanlar aynı zamanda mağduriyete göre oranı düşük olsa da siber zorba oldukları da görülmektedir (Tablo 4.3). Whatsapp ve İnstagram kullanımı siber zorbalık durumunu etkilemekteyken (χ^2:7.016; p:0.008; χ^2:22.086; p<0.001) (Tablo 4.11). İnstagram kullanımın siber mağduriyeti istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur (sırasıyla: χ^2:10.667; p:0.001) (Tablo 4.11). Twitter kullanan adölesanların %76.5'i siber mağdur, %64.8'n siber zorbadır. Twitter kullanımı ile siber mağduriyet ve zorbalık arasındaki istatiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (sırasıyla: χ^2:11.291; p:0.00, χ^2:0.852; p:0.356) (Tablo 4.11). Facebook, Twitter, İnstagram gibi sosyal paylaşım siteleri mahrem bilgileri koruma konusunda yeterli derecede güvenli olmadığı bilinmektedir (140).

Adölesanların internet ortamında/sosyal medyada gerçek adını, yaşını, cinsiyetini, adres ve telefonunu gibi kişisel bilgilerini paylaşmaları ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında anlamlı ilişki belirlenmiştir (p<0.05) (Tablo 4.11). Adını, cinsiyetini paylaşanların %70'in üzerinde siber mağdur, %60'ının siber zorba olduğu belirlenmiştir. Gerçek ad ve cinsiyeti internet ortamında/sosyal medyada paylaşma durumu ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (p<0.05) (Tablo 4.11).

Sengupta ve Chaudhuri'nin (2011) yaptığı çalışmanın sonucuna göre özellikle kendilerine ait resimlerin tüm kullanıcılar tarafından erişilebilir halde yüklenmesi, okul veya telefonu numarası ve anlık ileti kimliği hakkında bilgi verilmesi, tanımadığı kişiler ile iletişime geçilmesi, tanımadığı kişiler ile sohbet odalarında vakit geçirilmesi siber zorbalığa maruz kalmayla sonuçlanabilmektedir (126). Bu veri ile uyumlu olarak kişisel bilgilerini paylaşan adölesanların %82.5'inin siber mağdur ve kişisel bilgilerini paylaşma ile siber mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu (χ^2:42.108; p<0.001) belirlenmiştir (Tablo 4.11). Ayrıca İnternet ortamında/sosyal medya hesabında adres ve telefon gibi kişisel bilgilerini paylaşan adölesanların %70.0'i siber zorbadır ancak bilgi paylaşımı ve siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (χ^2:2.988; p:0.084) (Tablo 4.11).

Annenin medeni durumu, gelir durumu, çocuk sayısı ile çocuğunun siber mağdur ve zorba olması arasındaki fark anlamsız iken (p>0.005) (Tablo 4.12), tabloda yer almamakla birlikte annenin yaş ortalaması ile çocuğun siber zorba olması

arasındaki fark ise anlamlı olarak bulunmuştur (z:10.696; p:0.013). Annelerden yüksek lisans/doktora mezunu olanların çocuklarının tamamının siber mağdur ve zorba olduğu belirlenmiştir. Ancak siber mağduriyet ile anne eğitim durumu arasında anlamlı bir fark yokken (χ^2:5.467; p:0.243) siber zorbalık ile istatiksel olarak anlamlı ilişki vardır (χ^2:12.337; p:0.015) (Tablo 4.12). Annenin eğitim düzeyinin arttıkça çocukların siber zorba ve mağdur olma oranlarının arttığı görülmüştür.

Yapılan bir çalışmada internet kontrolü yapan ebeveynlerin yaşları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu, genç yaştaki ebeveynlerin ileri yaştaki ebeveynlere göre internet kullanımı kontrol oranları daha düşük ve babalara göre daha fazla internet kullanımı denetlemek, bilgi verme ve destekleme eğilimlerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (128, 140). Emekli olan annelerin çocuklarının tamamının siber mağdur, %75'inin ise siber zorba olduğu saptanmıştır. Annelerin mesleği ile siber mağduriyet ve siber zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur (χ^2:8.089; p:0.044, χ^2:9.004, p:0.029) (Tablo 4.12). Bu durumun ileri yaşlarda olan annelerin çocuklarını daha az denetlemesi ile ilgili olduğu düşünülmüştür. Annelerin gelir düzeyi yükseldikçe siber mağdur ve zorba oranlarının arttığı belirlenmiştir. Ancak gelir durumu ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı saptanmıştır (sırasıyla; χ^2:2.073; p:0.557, χ^2:0.668; p:0.881) (Tablo 4.12).

Annelerin aksine babalar için eğitim, gelir ve yaşın artmasının adölesanların siber mağdur olmasını etkilemediği görülmüştür. Babalarda lise mezunu, işçi, 1001-3000 TL arasında geliri olan, 2 çocuğa sahip olanların çocuklarının siber mağdur olma oranı yüksek olduğu ancak eğitim, gelir, meslek, çocuk sayıları ile siber mağdur olma arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). Yine babaların lise mezunu, emekli, 3001-6000 TL geliri olan ve 3 çocuğu olanların çocuklarının siber zorba olma oranları diğer gruplara göre yüksektir ve istatistiksel olarak bu değişkelerle siber zorba olma arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0.05$) (Tablo 4.13).

Ebeveynlerin çocuklarına güvenli internet kullanımı eğitimi verme üzerinde yapılan ileri analiz sonucuna göre sadece çocuk sayısının etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (Wald test sonucu:9.145, p:0.027). Buna göre tek çocuğu olan ebeveynlerde dört ve üzeri çocuğu olanlara göre 2.309 kat (% 95 GA:1.254-4.250) daha fazla güvenli internet kullanımı eğitimi verme davranışı gözlendiği belirlenmiştir

(Wald test sonucu:7.222, p:0.007). Çocuk sayısının artması ebeveynlerin çocuklarına güvenli internet eğitimi verme oranlarını düşürmektedir.

İlçe olarak gelişmişlik düzeyi ele alındığında gelişmiş bölgelerde siber zorba, gelişmemiş bölgelerde siber mağdur olma oranlarının arttığı ancak gelişmişlik düzeyi ve siber mağduriyet ve zorbalık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$) (Tablo 4.15). Günümüzde iletişim teknolojilerine ve dolayısıyla internete ulaşmanın kolaylaşmasının tüm gelişmişlik düzeylerinde siber mağduriyet ve zorbalık açısından bölgeler arası oranların birbirine yakın olmasına yol açtığı düşünülmüştür. Yani her gelişmiş düzeyinde her kesim internete ulaşabilmekte ve bu durum siber zorbalık ve mağduriyet oranları artırabilmektedir.

İnternette riskli davranışlara yönelik eğitim vermemenin çocukların siber mağdur ve zorba olma oranlarını arttırmasına karşın istatistiksel olarak mağduriyet ile riskli eğitim davranış eğitimi arasında anlamsız (p:0.479) zorbalık arasında anlamlı bir fark (p:0.031) olduğu saptanmıştır. İnternet ortamında karşılaşılabilecek riskli davranışlar konusunda ebeveynlerin çocuklarını eğitimleri önemlidir ve çocukların bu konuda bilgilendirilmemeleri hem mağdur hem de zorba olma risklerini arttırabildiği söylenebilir (Tablo 4.15).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katılan adölesanların;

- İnternet kullanımına günde ortalama 3.2±2.8 saat ayırmakta ve %75.1'i her gün, %90.3'ü akıllı telefon ile internete erişmekte, en sık ödev yapmak müzik dinlemek, sohbet etmek, araştırma yapmak, film izlemek, sosyal paylaşım sitelerinde paylaşım yapmak amacıyla interneti kullanmakta ve %89.0'unun herhangi bir sosyal medya hesabı bulunmaktadır (Tablo Tablo 4.1 ve Tablo 4.8).
- İnternet/sosyal medya hesaplarında %73.4'ü gerçek adını, %55.1'i cinsiyetini paylaşmakta, %21.8'si internet tanıştığı kişilerle yüz yüze görüşmekte, %44.0'ünün internet kullanımı anne ya da babası tarafından, %25.1'sinin her gün kontrol edilmektedir (Tablo 4.3).

Araştırmaya katılan ebeveynlerin;

- Çocukları internete günde ortalama 3.0±2.6 saat ayırmakta ve % 91.1 akıllı telefon ile internete erişmekte, en sık ödev, araştırma yapma ve müzik dinleme amacıyla interneti kullanmakta ve %97.5'inin herhangi bir sosyal medya hesabı bulunmakta ve %54.8'si çocuklarının internet kullanımını, %22.4'ü her gün denetlemektedir (Tablo 4.5 ve Tablo 4.6).
- Çocuklarının internet/sosyal medya hesaplarında ,%79.9'u gerçek adını, %64.0'ü cinsiyetini paylaşmakta iken %93.3'ünün çocuğunun internette hoşlanılmayacak mesaj almamış, %96.9'unun sosyal medya hesabından uygun olmayan paylaşım yapmamış, %98.8'inin siber zorbalık yapmamış, %94.6'sının siber mağduriyet yaşamamış ve %35.6'sı çocuğuna internet kullanımını öğretmiş, %51.7'si internetteki riskli davranışlar ile ilgili eğitim vermiştir (Tablo 4.6 ve Tablo 4.7).

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II (YSZE-II) sonuçlarına göre;

- Adölesanların %65.5'i Siber mağdur ve yaş ortalamaları 14.63±1.635, %56.6'sı "Siber zorba ve yaş ortalamaları 14.74±1.611'dir (Tablo 4.9).
- Erkek, okul başarısı kötü, 11.sınıfta, meslek lisesinde eğitim alanların, internete her gün erişim sağlayan, erişim için internet kafeyi kullanan, sosyal medya hesabı bulunan ve sosyal medya hesaplarından Tumblr kullanan, internet/sosyal medyada adres/telefon bilgisini paylaşan, anneleri bekar, yüksek lisans/doktora düzeyi eğitim, emekli ve 6001 TL ve üzeri aylık gelire ve 1 çocuğa sahip olan, babaları bekar, lise mezunu, işçi, 1001-3000 TL aylık gelire ve 2 çocuk sahip olan, gelişmemiş bölgede yaşayan ve riskli davranış eğitimi almayan adölesanların siber mağduriyet oranları yüksektir (Tablo 4.10, Tablo 4.11, Tablo 4.12, Tablo 4.13 ve Tablo 4.15).
- Erkek, okul başarısı kötü, 11.sınıfta, genel lisede eğitim alanların, internete her gün erişim sağlayan, erişim için internet kafeyi kullanan, sosyal medya hesabı bulunan ve sosyal medya hesaplarından Steam kullanan, internet/sosyal medyada adres/telefon bilgisini paylaşan, anneleri bekâr, yüksek lisans/doktora düzeyi eğitim, emekli ve 6001 TL ve üzeri aylık geliri ve 1 çocuğa sahip olan, babaları bekâr, lise mezunu, emekli, 3001-6000 TL aylık gelire ve 3 çocuk sahip, gelişmiş bölgede yaşayan ve riskli davranış eğitimi almayan adölesanların siber zorbalık oranları yüksektir (Tablo 4.10, Tablo 4.11, Tablo 4.12, Tablo 4.13 ve Tablo 4.15).
- Siber mağduriyet ile adölesanların sınıf düzeyi, okul türü, internete erişim için akıllı telefon ve internet kafeyi kullanma internete erişim sıklığı, sosyal medya hesabı olması, kullanılan sosyal medya hesabının türü, internet/sosyal medyada gerçek adını, yaşını, cinsiyetini, adres ve telefon bilgilerini paylaşma, annelerin mesleği ile babaların sahip olduğu çocuk sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$) (Tablo 4.10, Tablo 4.11, Tablo 4.12, Tablo 4.13 ve Tablo 4.15).
- Siber zorbalık ile adölesanların okul türü, başarı durumu, sınıf düzeyi, internete erişim için akıllı telefon, bilgisayar ve internet kafeyi kullanma, erişim sıklığı, sosyal medya hesabı olması, kullanılan sosyal medya hesabının türü internet/sosyal medyada gerçek adını, yaşını, cinsiyetini

paylaşma, annelerin eğitim durumu, mesleği, riskli davranış eğitimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p<0.05$) (Tablo 4.10, Tablo 4.11, Tablo 4.12, Tablo 4.13 ve Tablo 4.15).

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Adölesanların güvenli internet ve riskli davranışlar konusunda eğitilmeleri,
- Adölesanların internet kullanımının denetlenmesi,
- Adölesanların internete erişim kaynaklarının denetlenmesi,
- Adölesanların kişisel güvenlik konusunda bilgilendirilmeleri,
- Ebeveynlerin güvenli internet kullanımı konusunda eğitilmeleri, farkındalıklarının arttırılması,
- Ebeveynlerin siber mağduriyet ve zorbalık ile ilgili farkındalıklarının arttırılması,
- İnternet kullanımına bağlı ortaya çıkan problemlerin sağlığı nasıl etkilediğine yönelik araştırmalar yapılması,
- Hemşireliğin kavramsal çerçevesini oluşturan çevre kavramına internet ortamındaki sağlık konusunun eklenmesi,
- İnternet/sosyal medya kullanımının adölesanların riskli kullanımlarının konusunda çocuk hemşirelerinin farkındalığının arttırmasına yönelik çalışmalar yapılması olması,
- Adölesan sağlığını en üst düzeye çıkarmak amacıyla bu dönemde adölesanlarda görülebilen fiziksel, bilişsel, psikososyal değişiklikler hakkında ebeveynlerin çocuk sağlığı hemşireleri tarafından bilgilendirilmesi,
- Ebeveyn adölesan arasındaki iletişimin doğru ve güvenli bir şekilde kurulmasının sağlanması için çocuk sağlığı hemşireliği alanında uzman olan hemşirelerin adölesanlara en kolay ulaşılan ortam olan okullarda görev alması için gerekli çalışmaların yapılması
- Siber zorbalık ve siber zorbalığın sağlık üzerine etkisini araştıran farklı çalışmalar yapılması önerilebilir.

7. KAYNAKLAR

1. Kaşıkçı DN, Çağıltay K, Karakuş T, Kurşun E, Ogan Christine. Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 2014, 39(171): 203-243.
2. McCartney RP. Social networking safety for children and adolescents. *Health İnformation Technology*, 2012,65.
3. Muslu GK, Bolışık B. Çocuk ve gençlerde internet kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 2009, 8(5):445-450.
4. Arslan E, Bütün P, Doğan M, Dağ H, Serdarzade C, Arıca V. Çocukluk çağında bilgisayar ve internet kullanımı. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 2014,4(3):195-201.
5. Strittmattera E, Kaessa M, Parzera P, Fischera G, Carlic V, Hovend CW, Wassermand C, Sarchiaponef M, Durkeec T, Apterg A, Bobesh J, Brunnera R, Cosmani D, Sisaskj M, Värnikj P, Wassermanc D. Pathological Internet use among adolescents: Comparing gamers and non-gamers. *Psychiatry Research*, 2015,228:128–135.
6. Şen BG, Sevim Y, Artuç S. İlköğretim çağındaki çocukların internet kullanımlarının ebeveyn görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *BEU. SBE. Dergisi*, 2015, 4 (1):175-184.
7. Ybarra Ml, Kımberlyj M. Exposure to internet pornography among children and adolescents: anational survey. *Cyberpsychology & Behavıor*, 2005,8(5):473-486.
8. Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi Özet Bulguları. eukidsonline.metu.edu.tr/ 19.06.2016
9. Freeman-Longo RE. Children, teens, and sex on the internet. Sexual addiction & compulsivity. *The Journal of Treatment and Prevention*, 2000,7: 1-2.
10. Strom P S, Strom R D . Cyberbullying by adolescents: A preliminary assessment. *The Educational Forum*, 2008, 70(1): 21-36.

11. Mishna F, Mclnory L B, Lacombe-Duncan A, Bhole P, Wert M V, Schwan K, Birze A, Daciuk J, Beran T, Craig W, Pepler D J, Wiener J, KHoury_Kassabri M, Johnston D. Prevelance, motivations, and social, mental health and health consequences of cyberbullying amang school-aged and youth: protocol of a longitudinal and multi-perspective mixed method study. *JMIR Research Protocols*. 2016, 5(2); 83.

12. Strom P S, Strom R D . Cyberbullying by adolescents: A preliminary assessment. *The Educational Forum*, 2008, 70(1): 21-36

13. O'Keeffe G S, Clarke-Pearson K. The impact of social media on children, adolescents and families. *Journal of The American Academy of Pediatric*s, 2011, 127(4); 800-804.

14. Hinduja S, Patchin P W. Cyberbullying: Identification, Prevention & Response. Cyberbullying Research Center.2014;2-9 http://cyberbullying.org/ Cyberbullying-Identification-Prevention-Response.pdf 04.12.2016

15. Weber N L, Pelfrey W V. Cyberbullying. Causes, Consequences, and Coping, Strategies. *LFB Scholarly Publishing LLC. El Paso*, 2014: 30-31.

16. Eroğlu Y, Aktepe E, Akbaba S, Işık A, Özkorumak E. Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 2015, 40 (177): 93-107.

17. Özdemir M, Akar F. Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 2011, 17(4): 605-626.

18. Dowdell EB. Use of the Internet by parents of middle school students: Internet rules, risky behaviours and online concerns. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing,* 2013, 20: 9–16.

19. Ahern NR, Kemppainen J, Thacker P. Awareness and knowledge of child and adolescent risky behaviors: a parent's perspective. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing,* 2016,29: 6–14.

20. UNICEF.Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Birinci Kısım, Madde 1-20. http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html 19.06.2016.

21. Dolgun G, İnal S, Uğurlu F. Ergen sağlığının sürdürülme ve geliştirilmesinde hemşirenin rolü. *Türk Pediyatri Arşivi*, 2011, 46 (1): 5-8.

22. Çağlar S, Savaşer S. İnternet ve çocuk pornografisi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2010,7 (1): 1001-1008.

23. Dawdell EB, Bradley PK. Risky internet behaviors: a case study of online and offline stalking. *The Journal of School Nursıng*, 2010,26(6): 437-442.

24. Solecki,S , Fay-Hiller T. The toll of too much tecnology on teens' mental Health. The Journal Of Pediatric Nursing. 2015, 30; 933-936.

25. Sağkal AS. Giriş,Gelişimin doğası. İçinde: *Ergenlik*, Siyez DM, (Çeviri Editörü). *Adolescence,* Santrock JW. 14.baskı, Ankara, Nobel Tıp Kitabevleri, 2017:1-48.

26. WHO. Adolescent Health. http://www.who.int/topics/adolescent_health/en/ 10.3.2017.

27. Ethington MD, Gallagher MR, Wilson D. In: Health Promotion of the Adolescent and Family. Hockenberry M, Wilson D (eds). *Wong's Nursing Care Of İnfants And Children,* 10 st ed. USA, Elsevier Mosby, 2015: 651-685.

28. Hatipoğlu NŞ. Adölesanlarda psikososyal gelişim; *Türkiye Klinikleri J Fam Med-Special Topics*, 2013, 4(1):12-5.

29. Bülbül SH. Ergen etiği. *STED*, 2004,13(6): 206-210.

30. Şahin Ş, Özçelik ÇÇ. Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 2016, 5(1):42-49 .

31. Neyzi O, Bundak R, Darendeliller F. Büyüme-Gelişme Bozuklukları. İçinde: Neyzi O, Ertuğrul TY. *Pediatri*, 3.baskı. İstanbul, Nobel tıp Kitabevleri, 2002: 79-132.

32. Mckinney ES. Health Promotion for the Adolescent. In: Mckinney ES, James SR, Muray SS, Nelson KA, Ashwill JW (eds). *Maternal Child Nursing*, 4.st ed, USA, Elsevier Mosby, 2013:166-185).

33. Parlaz EA, Tekgül N, Karademirci E, Öngel K. Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *The Journal of Turkish Family Physician*, 1999;3(4):10-16.

34. Özcebe H. Birinci basamakta adolesan sorunlarına yaklaşım. *STED*, 2002, 11(10): 374-377.

35. Rubenstein S. Child and Adolescent Health .In: Stanhope M, Lancester J (eds). *Public Health Nursing:Population-Centered Health Care in The Community*, 8st. ed. USA,Elsevier Mosby, 2012:658.

36. Global Internet Report 2016, Internet Society. https://www.internetsociety.org/globalinternetreport/2016/wpcontent/uploads/2016/11/ISOC_GIR_2016-v1.pdf 15.4.2017.

37. İnternet Kullanımı ve Aile, 2008 http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/internet%20ve%20aile.pdf 15.4.2017.

38. Kılıç B, Kırlı G, Esen FÖ. Sosyal medya kullanımı benlik algısı ilişkisi: turistik tüketiciler üzerine bir araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 2017, 1:70-85.

39. Jelenchick LA, Eickhoff JC, Moreno MA. Facebook depression? Social networking site use and depression in older adolescent. *Journal of Adolescent Health*, 2013, 52:128-130.

40. Denizci ÖM. Bilişim toplumu bağlamında internet olgusu ve sosyopsikolojik etkileri. *İletişim*, 2009, 15:57-61.

41. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hane halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2010. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 10.4.2017.

42. Arnas YA. 3-18 yaş grubu çocuk ve gençlerin interaktif iletişim araçlarını kullanma alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 2005,4(4): 59-66.

43. Lenhart A, Purcell K, Smith A, Zickuhr. Social Media and mobile internet use among teens and young adults,2010. http://www.pewinternet.org/files/oldmedia/Files/Reports/2010/PIP_Social_Media_and_Young_Adults_Report_Final_with_toplines.pdf 11.4.2017.

44. Australian Bureau of Statistic. Children's Participation in Cultural and Leisure Activities, Australia, Apr 2012. http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Products/4901.0~Apr+2012~Main+Features~Internet+and+mobile+phones?OpenDocument 14.5.2017.

45. Kahraman A, Bolışık B. Küreselleşmenin çocuk sağlığına etkileri. *The Journal of Pediatric Research*, 2014,1(3):108-112.

46. Livingstone S, Haddon L, Görzig A, Ólafsson, K. EU kids online: final report. School of Economics & Political Science, London,2011. http://eprints.lse.ac.uk/ 39351/1/EU_kids_online_final_report_%5BLSERO%5D.pdf 14.5.17.

47. Bushrow AEC, Johnson AD, Peters RM, Burmeister C, Joseph CLM. Time spend on the internet and adolescent blood pressure. *The Journal of School Nursing*, 2015, 31(5): 374-384.

48. Kelleci M, Güler N, Sezer H, Gölbaşı Z. Lise öğrencilerinde internet kullanma süresinin cinsiyet ve psikiyatrik belirtiler ile ilişkisi. *TAF Prev Med Bull* 2009, 8(3):223-230.

49. Adanır AS, Doğru H, Özatalay E. Oyuna adanmış yaşam: Bir olgu sunumu üzerinden internet oyun oynama bozukluğuna kısa bir bakış. *Türk Aile Hek Derg*, 2016; 20 (2): 85-90.

50. Öztürk Ö, Odabaşıoğlu G, Eraslan D, Genç Y, Kalyoncu A. İnternet bağımlılığı: kliniği ve tedavisi. *Bağımlılık Dergisi*, 2007,8(1):36-4.

51. Salmeron P.A, Christian B. J. Evaluation of an educational program to ımprove school nursing staff perceptions of bullying ın pinellas county, Florida. *Pediatric Nursing.* 2016,42(6): 283-292.

52. Liu J, Graves N. Childhood bullying: a rewiew of constructs,concepts, and nursing implications. *Public Health Nursing*. 2011, 28(6) ;556-568.

53. CDC Understanding Bullying Factsheet 2016 https://www.cdc.gov/ violenceprevention/pdf/bullying_factsheet.pdf 4.3.2017.

54. Arslan S, Savaşer S. Akran zorbalığını önlemede okul hemşiresinin rolü. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2009, 2(3): 118-123.

55. Olweus D. Bullying at school and later criminality: Findings from three Swedish community samples of males. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 2011, 21:151-156.

56. Çankaya İ. İlköğretimde akran zorbalığı. *Eğitim Fakültesi Dergisi,*2011, 24 (1):81-92.

57. Yıldırım R. Akran zorbalığı. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012,10(2) :39-51.

58. Arslan N, Akın A. Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin akran zorbalığına etkisi. Sakarya University Journal of Education, 2016,6(1):72-84.

59. Özkan Y, Çiftci EG. Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online*, 2010,9(2): 576-586.

60. Hesapçıoğlu ST, Yeşilova H. Lise öğrencilerinin zorbalığa ve zorbalara ilişkin duyguları, düşünceleri ve tutumları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2015,16:284-293 .

61. Kowalski M. R, Limber P.S. Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*,2007, 41:22-30.

62. Ouytsel JV, Walrave M, Vandebosch H. Correlates of cyberbullying and how school nurses can respond. *NASN School Nurse*, 2015,163-167.

63. Kavuk M, Keser H. İlköğretim okullarında siber zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2015, 31(3): 520-535.

64. Çelen FK, Çelik A, Seferoğlu SS. Çocukların internet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler. *Akademik Bilişim*, 2011; 2-4.

65. Peker A. Negatif duygunun siber zorbalık ve mağduriyete ilişkin yordayıcı rolünün incelenmesi. K. Ü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2015, 23 (4):1633-1646.

66. Kınık AM. Aile ve çocuk ilişkisinde internetin yeri: nitel bir araştırma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2014,3(1):337-347.

67. Hinduja S, Patchin JW. Social ınfluences on cyberbullying behaviors among middle and high school students. *J Youth Adolescence*, 2013,42:711–722.

68. Smith PK, Mahdavi J, Carvalho M, Fisher S, Russell S, Tippe N. Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2008, 49(4) :376–385.

69. Patchin, J.Hinduja, S. Bullies move beyond the schoolyard: a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2006, 4(2): 148–169.

70. WHO. İnspre seven strategies for ending violence against children. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/207717/1/9789241565356-eng.pdf?ua= 1 4.3.2017.

71. Hertz MF, David-Ferdon C. Electronic Media and Youth Violence: A CDC Issue Brief for Educators and Caregivers. Atlanta (GA): Centers for Disease Control; 2008:1-3 https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/electronic_aggression_researcher_brief-a.pdf 10.4.2017.

72. Aktepe E. Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet. *New/Yeni Symposium Journal*, 2013, 51(1): 31-36.

73. Beran T, Li Qing. Cyber-harassment: a study of a new method for an old behavior. *The Journal of Educational Computing Research*, 2005, 32(3):265-277.

74. Willard, N. An educator's guide to cyberbullying and cyberthreats, 2004. https://education.ohio.gov/getattachment/Topics/Other-Resources/School Safety/Safe-and-Supportive-Learning/Anti-Harassment-Intimidation-and-Bullying Resource/Educator-s-Guide-Cyber-Safety.pdf.aspx. 14.4.2017.

75. Vural ZBA, Bat M. Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University,* 2010, 20(5): 3348-3382.

76. Carroll, J.A. & Kirkpatrick, R.L. Impact of social media on adolescent behavioral health. Oakland, CA: California Adolescent Health Collaborative (2011). http://www.phi.org/uploads/application/files/g9g6xbfghdxoe3yytmc1rfvvm8lt1ly9sr3j369pstkojdly15.pdf 01.06.2017.

77. Çivilidağ A. *Gelişim Süreci Odağında Ergenlik Psikolojisi,*1.Baskı. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti..2013:63-65.

78. Vandebosch H, Cleemput KV. Defining cyberbullying: a qualitative research into the perceptions of youngsters. *Cyberpsychology & Behavior*, 2008,11(4): 499-503.

79. Wang J, Iannotti RJ, Nansel T. School bullying among adolescents in the united states: physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 2009,45(4): 368–375.

80. Patchin JW, Hinduja S. 2016 Cyberbullying Data, Cyberbullying Research Center. http://cyberbullying.org/2016-cyberbullying-data 15.4.2017.

81. Jung YE, Leventhal B, Kim YS, Park T, Lee SH, Lee M, Park SH, Yang JC, Chung YC, Chung SK, Park JJ. Cyberbullying, Problematic Internet Use, and Psychopathologic Symptoms among Korean Youth. *Yonsei Medical Journal*, 2014, 55(3):826-830.

82. Eroğlu Y, Aktepe E, Akbaba S, Işık A, Özkorumak E. Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim,* 2015,40 (177): 93-107.

83. Arslan S, Savaser S, Hallett V, Balcı S. Cyberbullying among primary school students in turkey: self-reported prevalence and associations with home and school life. *Cyberpsychology, Behavıor, and Socıal Networkıng,* 2012, 15(10): 527-533.

84. Williams KR, Guerra NG. "Prevalence and predictors of internet bullying". *Journal of Adolescent Health*, 2007, 41: 51-58.

85. Bauman S. Cyberbullying: What Does Research Tell Us? Emerging Issues in School Bullying. *Research and Prevention Science*,2013, 52:249–256.

86. Korkmaz A. Siber zorbalık davranışları sergileme ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarının karşılaştırılması. *TRT Akademi*, 2016, 1(2): 620-639.

87. Karabacaka K, Öztunça M , Eksioğlu S , Erdoğan DG , Yara S, Ekenler D, Selim K. Determination of the level of being cyber bully/ victim of eighth grade students of elementary schools. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2015, 176: 846 – 853.

88. Yaman E, Sönmez Z. Ergenlerin siber zorbalık eğilimleri. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2015, 2(1):18-31.

89. Aksaray S. Siber zorbalık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2011,20 (2): 405-432.

90. Ybarra, M.L.,Mitchell, K.J. Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 2004,27 (3), 319-336.

91. Dehue F, Bolman C, Vollink T. Cyberbullying: youngsters' experiences and parental perception. *Cyberpsychology & Behavıor*, 2008, 11(2): 217-223.

92. Kestel M, Akbıyık C. Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2016,12(3): 844-859.

93. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Aile Ve Tüketici Hizmetleri Aile Yapısı Ankara, 2011. http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Aile%20Yap%C4%B1s%C4%B1.pdf 10.5.2017.

94. Kwan GCE, Skoric MM. Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behaviour*, 2013, 29:16-25.

95. Demirel M, Yörük M, Özkan O. Çocuklar için güvenli internet: güvenli internet hizmeti ve ebeveyn görüşleri üzerine bir araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012, 4(7): 54-6.

96. Törüner EK, Büyükgönenç L. Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları,1.baskı. Ankara, Göktuğ Yayıncılık, 2015:21-33.

97. Andrew S, Cleary M, Jackson D. Facing a new frontier safety in cyberspace and challenges for nursing. *Journal of Psychosocial Nursing*, 2012, 50(8) : 4-5

98. Kowalski RM, Limber SP. Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 2013, 53: 13-20.

99. Schneider SK, O'Donnel L, Stueve A, . Coulter RWS. Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: a regional census of high school students. *American Journal of Public Health*, 2012, 102(1):171-177.

100. Beran TN, Rinaldi C, Bickham D, Rich M. Evidence for the need to support adolescents dealing with harassment and cyber-harassment: Prevalence, progression, and impact. *School Psychology International*, 2012, 33(5): 562-576. doi:10.1177/0143034312446976

101. Carter J M, Wilson F L. Cyberbullying: a 21st century health care phenomenon. *The Journal Of Pediatric Nursing*, 2015, 41(3) :115-125.

102. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 2015-2016 Öğretim Yılı Eğitim İstatistikleri. www.ankara.meb.gov.tr/ 01.11.2016.

103. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Ankara ili merkez ilçelerine ait gelişmişlik düzeyi verileri.(Veriler elektronik ortamda TÜİK tarafından gönderilmiştir).

104. Sümbüloğlu V, Sümbüloğlu K. *Sağlık Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri*,6.Basım. Ankara, Hatiboğlu Yayınları, 2013: 46-68.

105. Topçu,Ç. Modeling the relationships among coping strategies, emotion regulation, rumination, and perceived social support in victims of cyber and traditional bullying, The Graduate School of Social Sciences, Department of Educational Sciences, PhD Thesis, Ankara: Middle East Technical University,2011.

106. Adolescents, youth and the transformatıon of the future, 2014 https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/EN-SWOP14-Report_FINAL- web.pdf 01.06.17

107. Türkiye İstatistik Kurumu İstatistiklerle Gençlik 2016 http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24648 02.06.17

108. Çevik BG, Çelikkaleli Ö. Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet, ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,*2010,19(3):225-240.

109. Cömert-Tarı I, Kayıran SM. Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı. *Çocuk Dergisi*, 2010, 10(4) :166-170.

110. Best P, Manktelow R,TaylorB. Online communication, social media and adolescent wellbeing: A systematic narrative review. *Children and Youth Services Review*, 2014,41:27-36.

111. Topçu Ç, Erdur-Baker Ö, Çapa-Aydın Y. Examination of cyberbullying experiences among turkish students from different school types. *Cyberpsychology & Behavıor*, 2008, 11(6) :643-648, doi: 10.1089/ cpb.2007.0161.

112. Brown CF, Demaray MK , Secord SM. Cyber victimization in middle school and relations to social emotional outcomes. *Computers in Human Behavior*, 2014, 35:12–21.

113. Erdur-Baker Ö. Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media & Society,* 2010, 12(1) :109–125, doi: 10.1177/1461444809341260.

114. Dalmaç-Polat Z, Bayraktar S. Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities,* 2016, 5(1):115-132, doi: 10.13114/MJH.2016119293

115. Cassidy-Bushrow AE, Johnson AD, Peters RM, Burmeister C, Joseph CLM. Time spend on the internet and adolescent blood pressure. *The Journal of School Nursing*, 2015, 31(5): 374-384.

116. Yoo YS,Cho OH,Cha KS. Association between overuse of the internet and mental health in adolescents. *Nursing and Health Sciences,* 2014, 16:193-200.

117. Romer D, Bagdasarov Z, More E. Older versus newer media and the well-being of united states youth: results from a national longitudinal panel. *Journal of Adolescent Health*,2013,52:613-619, http://dx.doi.org/10.1016/ j.jadohealth.

118. Ayas T, Horzum MB. İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. *Türk Psikolojik Çalışma ve Rehberlik Dergisi*, 2013, 4(39): 46-57.

119. Türkiye İstatistik Kurumu, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2016 http://www.tuik.gov.tr/ PreHaberBultenleri.do?id=21779 02.06.17

120. Sakellariou T, Carroll A. Rates of cyber victimization and Bullying among male Australian primary and high school students. *School Psychology International,* 2012, 33(5):533-549.

121. Makri-Botsari E, Karagianni G. Cyberbullying in Greek adolescents:the role of parents. *Procedia-social and Behavioral Sciences,* 2014, 116: 3241-3253.

122. Ba´nyai F, Zsila A, Kira´ly O, Maraz A, Elekes Z, Griffith MD, Andreassen CS, Demetrovics Z. Problematic Social Media Use: Results from a Large-Scale

Nationally Representative Adolescent Sample. *PLoS ONE*, 2017,12(1): 1-13. doi:10.1371/journal. pone.0169839.

123. Lou SJ,Shih RC, Liu HT,Guo YC, Tseng KH. The influences of the sıxth graders' parents' internet literacy and parenting style on internet parenting. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 2010, 9(4):173-178.

124. Robinson E. Parantel involvement in preventing and responding to cyberbullying. Australian Institute of Family Studies, Family Matters, 2013, 92:68-76.

125. Dowell EB, Burgess AW. Clustering of the İnternet risk behaviors in a middle school student population. Journal of School Health, 2009, 79(11): 547-553.

126. Sengupta A, Chaudhuri A. Are social networking sites a source of online harrassment for teens? Evidence from survey data. Children and Youth Service Rewiew, 2011, 33:284-290.

127. Mishna F, Khoury-Kassabri M., GadallaT, Daciuk J. Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully–victims. Children and Youth Services Rewiew, 2012, 34(1), 63-70.

128. Valcke M, Bonte S, Wever BD, Rots I. Internet parenting styles and the impact on internet use of primary school children. Computers&Education, 2010, 55:454-464.

129. Türkileri-İnselöz N, Uçanok Z. Ergenlerde sanal zorbalık: nedenler, duygular ve baş etme yollarının niteliksel analizi. Türk Psikoloji Yazıları, 2013, 16 (32):20-44.

130. Ybarra ML, Mitchell KJ. Prevalence and frequency of ınternet harassment ınstigation: ımplications for adolescent health..*Journal of Adolescent Health*, 2007,41:189 –195.

131. Kowalski RM, Fedina C. Cyber bullying in ADHD and Asperger Syndrome populations. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 2011, 5(3): 1201–1208.

132. Hinduja S, Patchin, JW. Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*,2008, 29(2):129-156., doi:10.1080/01639620701457816.

133. Kowalski RM., Morgan CA., Limber S P. Traditional bullying as a potential warning sign of cyberbullying. *School Psychology International*, 2012, 33(5), 505-519.

134. Lee C, Shin N. Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. *Computers in Human Behavior*, 2017,68:352-358 https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.11.047.

135. Lindfors PL, Kaltiala-Heino R, Rimpelä AH. Cyberbullying among Finnish adolescents – a population-based study. *BMC Public Health*, 2012, 12:2-5

136. Ybarra, M.L.,Mitchell, K.J. Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, Internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 2004,27 (3), 319-336.

137. Ybarra ML, Mitchell KJ. How risky are social networking sites? A comparison of places online where youth sexual solicitation and harassment occurs. *Pedıatrics* ,2008, 121(2):3350-357.

138. Cao B, Lin WY. How do victims react to cyberbullying on social networking sites? The influence of previous cyberbullying victimization experiences. *Computers in Human Behavior*, 2015,52:458-465.

139. Demir İ. Kültür. İçinde: Ergenlik, Siyez DM, (Çeviri Editörü). *Adolescence*, Santrock JW. 14.baskı, Ankara, Nobel Tıp Kitabevleri, 2017:1-48.

140. Álvarez M, Torres A, Rodríguez E, Padilla S, Rodrigo MJ. Attitudes and parenting dimensions in parents' regulation of Internet use by primary and secondary school children. *Computers & Education* ,2013,67 :69–78.

8. EKLER

EK-1. Adölesan Anket Formu

12-17 YAŞ ARASI ADÖLESANLARIN SİBER ZORBALIKLA KARŞILAŞMA VE EBEVEYNLERİN SİBER ZORBALIK KONUSUNDAKİ FARKINDALIK DURUMU

Değerli katılımcı,

Bu çalışma Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik AD. Yüksek Lisans Tez Çalışması kapsamında 12-17 yaş arasındaki adölesanların siber zorbalıkla karşılaşma durumu ve ebeveynlerinin siber zorbalık konusundaki farkındalığını araştırmak amacı ile yapılmaktadır. Anket sorularına verilen yanıtların doğruluğu çalışmamızın sonuçları için önemlidir. Verdiğiniz tüm bilgiler bilimsel amaçlı kullanılacaktır ve hiçbir şekilde paylaşılmayacaktır.

Katılımınız için teşekkür ederiz

Arş Gör. Dilek Uludaşdemir/05545218526
Yard .Doç.Dr Sibel Küçük

A.SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1.	**Doğum tarihiniz nedir?**	Gün……..Ay……Yıl……	
2.	**Cinsiyetiniz nedir? Lütfen seçiniz.**	☐ Erkek ☐ Kız	
3.	**Kaçıncı sınıfta eğitim görüyorsunuz? Lütfen seçiniz.**	☐ 6.sınıf Dördüncü ☐ 7.sınıf ☐ 8. sınıf	☐ Lise 1. Sınıf ☐ Lise 2. Sınıf ☐ Lise 3. Sınıf ☐ Lise 4. Sınıf
4.	**Okul türünüz nedir? Lütfen seçiniz.**	☐ Ortaokul ☐ Genel lise ☐ Meslek lisesi	
5.	**Okul başarı durumunuzu Lütfen seçiniz.**	☐ Çok iyi ☐ İyi ☐ Orta ☐ Kötü	

B. İNTERNET KULLANIMI

6.	**İnternete erişimi aşağıdakilerden hangisi ile sağlıyorsunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.)** ☐ Akıllı telefon ☐ Bilgisayar ☐ Tablet ☐ İnternet kafe
7.	**İnternete hangi sıklıkta erişim sağlıyorsunuz?** ☐ Hergün ☐ Haftada iki gün ☐ Ayda bir kez ☐ İhtiyaç duydukça ☐ Diğer. Lütfen yazınız……..
8.	**İnternette günlük <u>ortalama</u> ne kadar zaman harcıyorsunuz? Lütfen yazınız.** **..... /dk ……/saat**
9.	**İnterneti daha çok hangi amaçlar için kullanıyorsunuz? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz).** ☐ Ödev yapmak ☐ Merak edilen bir konuyu araştırmak

	☐ Sosyal paylaşım sitelerinde paylaşım yapmak ☐ Sohbet etmek ☐ E-posta göndermek-almak ☐ Oyun oynamak ☐ Film izlemek ☐ Müzik dinlemek ☐ Alışveriş yapmak ☐ **Diğer…… (Lütfen yazınız)**
10.	**Sosyal medya hesabınız var mı ?** ☐ Evet ☐ Hayır
11.	**Cevabınız Evet ise sosyal medya hesabından hangisini/ hangilerini kullanıyorsunuz? Lütfen yazınız.** **……**
12.	**İnternet ortamında /sosyal medyada hangi kişisel bilgilerini paylaşırsınız? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz).** ☐ Gerçek adımı ☐ Yaşımı ☐ Cinsiyetimi ☐ Adres/telefon ☐ Gerçek olan hiçbir bilgimi paylaşmam ☐ Diğer……. (Lütfen yazınız)
13.	**İnternette tanıştığınız birisiyle yüz yüze görüştünüz mü?** ☐ Evet ☐ Hayır
14.	**Anne/ babanız internet kullanımınızı /sosyal medya hesabınızı kontrol eder mi?** ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bilmiyorum
15.	**14. soruya cevabınız EVET ise, ne sıklıkta kontrol eder?** ☐ Her gün düzenli olarak ☐ Paylaşım yaptıkça/ Her paylaşımımda ☐ Fırsat buldukça arada-sırada ☐ Diğer……(Lütfen yazınız)

EK-2. Ebeveyn Anket Formu

12-17 YAŞ ARASI ADÖLESANLARIN SİBER ZORBALIKLA KARŞILAŞMA VE EBEVEYNLERİN SİBER ZORBALIK KONUSUNDAKİ FARKINDALIK DURUMU

Değerli katılımcı,

Bu çalışma Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik ABD Yüksek Lisans Tez Çalışması kapsamında 12-17 yaş arasındaki adölesanların siber zorbalıkla karşılaşma durumu ve ebeveynlerinin çocuklarının internet kullanımı ve siber zorbalık konusundaki farkındalığını araştırmak amacı ile yapılmaktadır. Anket sorularına verilen yanıtların doğruluğu çalışmamızın sonuçları için önemlidir. Verdiğiniz tüm bilgiler bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Ankete vermiş olduğunuz yanıtlar gizli tutulacaktır ve paylaşılmayacaktır.

Katılımınız için teşekkür ederiz.

Arş. Gör.
DilekUludaşdemir/05545218526

Yard. Doç.Dr. Sibel Küçük

A. SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1.	**Anketi dolduranın çocuğa yakınlığı nedir ?**	Anne ( ) Baba ( ) Diğer ( )
2.	**Doğum Tarihiniz**	Gün……Ay……Yıl
3.	**Medeni Durumunuz**	1) Evli ( ) 2) Bekar ( )
4.	**Eğitim Durumunuz**	☐ Okur-yazar ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Yükseklisans/Doktora
5.	**Mesleğiniz**	
6.	**Aylık Geliriniz**	
7.	**Kaç çocuğunuz var? Lütfen yazınız**	

B. İNTERNET TAKİBİ

1.	**Çocuğunuz internete erişimi hangi araçlarla sağlamaktadır? (Birden Fazla şık işaretleyebilirsiniz.)** ☐ Akıllı Cep telefonu ☐ Bilgisayar (Masaüstü/ Dizüstü) ☐ Tablet ☐ İnternet kafe
2.	**Çocuğunuz interneti daha çok hangi amaçlar için kullanır? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz).** ☐ Ödev yapmak ☐ Merak ettikleri bir konuyu araştırmak ☐ Sosyal paylaşım sitelerinde paylaşım yapmak ☐ Sohbet etmek ☐ E-posta göndermek-almak ☐ Oyun oynamak ☐ Film izlemek ☐ Müzik dinlemek ☐ Alışveriş yapmak ☐ Diğer (Lütfen yazınız) …….
3.	**Çocuğunuz sosyal medya hesabı kullanıyor mu ?** ☐ Evet ☐ Hayır ☐ Bilmiyorum

4.	**Cevabınız evet ise çocuğunuz hangi sosyal medya hesap/hesaplarını kullanır?** ……
5.	**Çocuğunuzun internet kullanımını / sosyal medya kontrol ediyor musunuz?** ☐ Evet ☐ Hayır
6.	**Cevabınız evet ise, ne sıklıkta kontrol ediyorsunuz?** ☐ Her gün düzenli olarak ☐ Çocuğum paylaşım yaptıkça/ Her paylaşımında ☐ Fırsat buldukça arada-sırada ☐ Diğer…… (Lütfen yazınız)
7.	**Çocuğunuz İnternette günlük ortalama ne kadar zaman harcıyor?** ☐ **…….. /dk ……/saat**
8.	**Çocuğunuz sosyal medyada hangi bilgilerini paylaşıyor ? Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz.** ☐ Gerçek adını ☐ Yaşını ☐ Cinsiyetini ☐ Adres/ Telefon ☐ Hiçbir bilgisini paylaşmaz ☐ Diğer…… (Lütfen yazınız)

C.SİBER ZORBALIK/ MAĞDURİYET DURUMUNU BİLME

1.	**Siber zorbalık nedir, biliyor musunuz?** 1) Evet ( ) 2) Hayır ( )
2.	**Çocuğunuz internette sizin hoşlanmadığınız mesaj almış mı?** 1) Evet ( ) 2) Hayır ( )
3.	**Çocuğunuz sosyal medya hesabından hoşlanmadığınız bir paylaşım yapmış mı?** 1) Evet ( ) 2) Hayır ( )
4.	**Çocuğunuz son 6 ay içerisinde siber zorbalık yapmış mı?** 1)Evet ( ) 2) Hayır ( )
5.	**Çocuğunuz son 6 ay içerisinde Siber mağdur olmuş mu?** 1)Evet ( ) 2) Hayır ( )
6.	**Çocuğunuza güvenli internet kullanımı eğitimi veriyor musunuz?** **1)**Evet ( ) 2) Hayır ( )
7.	**Çocuğunuza internetteki riskli davranışlarla ilgili eğitim veriyor musunuz?** 1) Evet ( ) 2) Hayır ( )

EK-3. Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri- II

Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri- II

Aşağıda internet kullanırken kişilerin karşılaşabilecekleri bazı durumlar verilmiştir. Her bir durumun **son 6 ay** içerisinde ne sıklıkla başınıza geldiğini **Bana Yapıldı** bölümünde, bu davranışları ne sıklıkla yaptığınızı ise **Ben Yaptım** bölümündeki size uygun rakamı yuvarlak içine alarak belirtiniz. Lütfen her maddeyi **her iki bölüm** için de cevaplamayı unutmayınız.

İNTERNET aracılığıyla,	**BANA YAPILDI**				**BEN YAPTIM**			
	Hiç	**Bir kez**	**2-3 kez**	**Üçten çok**	**Hiç**	**Bir kez**	**2-3 kez**	**Üçten çok**
1.Birine ait hesap şifresini ele geçirmek	1	2	3	4	1	2	3	4
2.Başkasının hesabını izinsiz kullanarak onu küçük düşürecek paylaşımlar yapmak	1	2	3	4	1	2	3	4
3.Birini tehdit etmek	1	2	3	4	1	2	3	4
4.Birine hakaret etmek	1	2	3	4	1	2	3	4
5. Utandırıcı veya kırıcı mesajlar göndermek	1	2	3	4	1	2	3	4
6.Sahibinin görülmesinden rahatsızlık duyacağı bir fotoğrafı veya videoyu başkalarıyla paylaşmak	1	2	3	4	1	2	3	4
7. Bir sırrı sahibinin izni olmadan başkalarıyla paylaşmak	1	2	3	4	1	2	3	4
8.Dedikodu yaymak	1	2	3	4	1	2	3	4
9.Bir başkası adına profil açıp oymuş gibi davranmak	1	2	3	4	1	2	3	4
10.Küçük düşürücü internet sitesi/sayfası oluşturmak	1	2	3	4	1	2	3	4

EK-4. Etik Kurul Raporu

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi /~~Enstitüsü~~ Dilek Ulutaşdemir öğrencilerinden ..... adlı araştırması değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. ✓

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. ( )

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. ( )

ETİK KURUL KARARI

Oturum / Sıra No.	14/336
Karar Tarihi	23.09.2016
Karar No.	373

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

		İMZA
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	Başkan	
Doç. Dr. Musa AYGÜL	Başkan Yardımcısı	Gelmedi
Prof. Dr. Şükrü ÖZEN	Üye	Gelmedi
Prof. Dr. Ergün ERASLAN	Üye	
Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR	Üye	
Doç. Dr. Rıza GÖKLER	Üye	Gelmedi
Doç. Dr. Tekin AKDEMİR	Üye	
Doç. Dr. Necmiye ÜN YILDIRIM	Üye	

EK-5. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.14331765 20.12.2016
Konu : Araştırma İzni

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 24/11/2016 tarihli ve 8113 sayılı yazınız.

Enstitünüz Hemşirelik yüksek lisans öğrencisi Dilek ULUDAŞDEMİR'in **"12-17 Yaş Arası Adölasanların Siber Zorbalıkla Karşılaşması ve Ebeveynlerin Siber Zorbalık Konusundaki Farkındalık Durumlarının İncelenmesi"** konulu tez kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Uygulama formunun (5 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

20/12/2016
Mahmut ÖZDEMİR

EK-6. Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Araştırma Görevlisi Dilek Uludaşdemir tarafından yürütülen "12-17 Yaş Arası Adölesanların Siber Zorbalıkla Karşılaşması ve Ebeveynlerin Siber Zorbalık Konusundaki Farkındalık Durumlarının İncelenmesi" başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. **Araştırmayla İlgili Bilgiler:**
   a. Araştırmanın Amacı: 12-17 yaş arası adölesanların siber zorbalıkla karşılaşma ve ebeveynlerin siber zorbalık konusundaki farkındalık durumunun incelenmesidir.
   b. Araştırmanın İçeriği: 12-17 yaş arasındaki adölesanların internet kullanımı sırasında yaşadığı siber zorbalık ve mağduriyet durumu ile ebeveynlerinin bu durumdan farkındalığının belirlenmesidir.
   c. Araştırmanın Nedeni: ☐ Bilimsel araştırma ☒ Tez çalışması
   d. Araştırmanın Öngörülen Süresi:1 (bir) yıl
   e. Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı:699 adölesan ve ebeveyni
   f. Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Bağlı resmi ve özel liseler ile ilköğretim ikinci kademe okullar
2. **Çalışmaya Katılım Onayı:**

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.
Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)
Adı-Soyadı:.....
İmzası:

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;
Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)
Adı-Soyadı:.....
İmzası:

Araştırmacının
Adı-Soyadı:.....
İmzası:

EGEBAYEK Form 2
Y.T. / REV. : 01.2013/ 00

EK-7. Ölçek İzni

Çiğdem Topcu <ctopcu@sinop.edu.tr>

28.07.2016

Alıcı: bana

Merhaba,

Ekte ölçegi ve gecerlik guvenirlik testlerini okuyabileceginiz makaleyi bulabilirsiniz. Aslında biz bu olcegi benim doktora calismam sirasında yenilledik. Yeni hali için yazdigimiz makale henuz basılmadı. Olcegin kisa versiyonunu da ekliyorum, onun gecerlik guvenirlik bilgilerine ulasabilmeniz için de tezimi gonderiyorum. Sayfa 67'den itibaren bakabilirsiniz.

Sorunuz olursa lutfen haberleselim, kolaylıklar dilerim.

--

Yrd. Doç. Dr. Çiğdem Topcu
Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD
Eğitim Bilimleri Bölümü
Eğitim Fakültesi
Sinop Üniversitesi
Sinop 57000
TÜRKİYE
ctopcu@sinop.edu.tr
Telefon: +90-368-271 5526 (2026)
Fax: +90-368-271 5530

--

Çiğdem Topcu, Ph.D.
Asst. Prof. of Psy. Counseling and Guidance
Sinop University
Faculty of Education, Department of Educational Sciences
Sinop 57000
TURKEY
ctopcu@sinop.edu.tr
Ph: +90-368-271 5526 (2026)
Fax: +90-368-271 5530

---------- Forwarded message ----------
From: **Ozgur Erdur Baker** <ozgurerdur@gmail.com>
Date: 2016-07-28 10:24 GMT+03:00
Subject: Fwd: Ölçek İzin Maili
To: Çiğdem Topcu <cigdemtopcu@gmail.com>

EK-8. Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Dilek ULUDAŞDEMİR
Doğum tarihi	:18.08.1988
Doğum yeri	:ILGAZ
Medeni hali	:Evli
Uyruğu	:T.C.
Adres	: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Anabilim Dalı, Ankara
Tel	:05545218526
Faks	:
E-mail	:d.uludasdemir@gmail.com
EĞİTİM	
Lise	: Eyüp Alibeyköy (Yabancı Dil Ağırlıklı)Lisesi
Lisans	: İstanbul Üniversitesi Bakırköy Sağlık Yüksek Okulu
Yüksek lisans	: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Anabilim Dalı, Ankara
Doktora	: ……..Üniversitesi ……. Fakültesi, ……
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: İyi
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR	